ORUÇ İLMİHALİ

DOÇ.DR. İSMAİL KARAGÖZ
DOÇ.DR. HALİL ALTUNTAŞ

DİB
YAYINLARI

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI / 764
Kaynak Eserler: 40

Tashih:
Altan ÇAP

Grafik & Tasarım:
Mücella TEKİN
Emre YILDIZ

Baskı:
Sarıyıldız Ofset Mat.San. Tic. Ltd. Şti.
Tel: (0.312) 395 99 94

3. Baskı, Ankara 2013

ISBN 978-975-19-4332-3
2013-06-Y-0003-764
Sertifika No: 12930

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 10.04.2008/38

İletişim:
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Tel: (0 312) 295 72 93 - 94
Faks: (0 312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış:
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: (0312) 295 71 53 - 295 71 56
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

ORUÇ İLMİHALİ

Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ
Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ

ÖN SÖZ

lütfu iledir.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

GİRİŞ:
RAMAZAN AYI VE FAZİLETİ

RAMAZAN AYI VE FAZİLETİ

Ramazan ayı, kamerî aylardan adı Kur'ân'da geçen tek aydır. (Bakara, 2/185) İslâm'ın beş temel esasından biri olan oruç ibadetinin Ramazan ayında yerine getiriliyor olması, bu ayın önemini ortaya koymaktadır.

I. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. "Ramazan" Kelimesinin Anlamı

Bu kelimenin hangi kökten geldiği dolayısı ile anlamının ne olduğu konusunda çeşitli görüşler bulunmaktadır:

a) Ramazan kelimesi, güz mevsiminin başında yağıp yeryüzünü tozdan temizleyen yağmur anlamındaki "ramdâ رَمْضَى" kelimesinden türetilmiştir. Bu yağmur, yeryüzünü yıkayıp temizlediği gibi Ramazan ayı da iman edenleri günahlardan yıkayıp temizler.

b) Ramazan kelimesi, güneşin şiddetinden taşların son derece kızması anlamındaki "ramadaرَمَضَ " kelimesinden türetilmiştir. Bu kökten türeyen "Ramazan" kelimesi, kızgın yerde yalın ayak yürümekle yanmak demektir. Bu kelime, İslâm'ın beş temel esasından biri olan orucun tutulduğu aya özel isim yapılmıştır. Bu ayda Allah için oruç tutularak açlık ve susuzluk çekilir ve böylece orucun harareti ile günahlar manen yakılır.

c) Ramazan kelimesi, kılıcın namlusunu veya ok demirini inceltip keskinleştirmek için iki kaygan taş arasına koyup dövmek anlamındaki "ramada رَمَضَ" kelimesinden türetilmiştir. Araplar silahlarını bu ayda bileyip hazırladıkları için bu isim verilmiştir.

d) Ramazan kelimesi, Allah'ın güzel isimlerinden biridir. Allah'ın rahmeti sayesinde âdeta yanıp yok olması dikkate alınarak oruç tutulan aya bu isim verilmiştir. Bu anlamda "şehr-i Ramazan", "Allah'ın ayı" demektir. (Yazır, I, 642-644)

Ramazan kelimesinde; temizlik, yanmak ve keskinlik anlamları vardır. Ramazan ayında oruç ve diğer ibadetlerle Allah'a yönelen müminler, günahlarından temizlenir, arınır, bilinçlenir, iman ve ahlak bakımından keskinleşir, kuvvetlenir.

2. Ramazan Ayı

Kamerî ayların başlangıcı ve bitişi ayın hareketleri esas alınarak belirlenir. Ayın hilal şeklinde görülmesinden itibaren tekrar hilal şeklinde görülmesine kadar geçen süre bir "ay"dır. Bu süre, bazen 29 gün, bazen 30 gün olur. Bu sebeple Ramazan ayında oruca başlayabilmek için ayın gökte hilal (*yeni ay*) halinde göründüğü zamanı belirlemek gerekmektedir. Ne var ki hilali görmek her zaman

mümkün olmamakta bu sebeple Ramazanın girip girmediğinde, ya da sona erip ermediği konusunda şüphe doğmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s.) Ramazanın başını ve sonunu belirleme yöntemini bildirmek ve hilalin görülemediği durumlara da pratik bir çözüm getirmek üzere şöyle buyurmuştur:

إِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَصُومُوا وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ
فَاقْدُرُوا لَهُ

“Hilali Ramazanın başında görünce oruca başlayınız ve onu Şevval ayının başında görünce bayram ediniz. Hava bulutlu olur da hilali göremeyecek olursanız ayın sonunu takdir ederek belirleyiniz (ayı otuza tamamlayınız.)” (Buhârî, “Savm”, 5)

لَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوُا الْهِلَالَ وَلَا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ
فَاقْدُرُوا لَهُ

“*(Ramazan) Hilalini görmedikçe oruca başlamayın, (Şevval) hilalini görmedikçe oruca son vermeyin. Hava bulutlu olursa ayın sonunu takdir ederek belirleyiniz (ayı otuza tamamlayınız.)”* (Buhârî, “Savm”, 11)

Buna göre Ramazanın girdiğini tespit emek için Şaban ayının 29’unda hilali gözlemek gerekmektedir. Yine Ramazanın çıktığını, Şevvalin girdiği ve bayramın geldiğini anlamak için de Ramazanın 29’unda hilali gözlemek gerekmektedir.

Hilalin güneşin batışından sonra görülmesi esastır. Gündüzün görülen hilale itibar edilmez. İslâm bilginlerinin büyük çoğunluğu bu görüştedir.

Acaba, Ramazanın -ve diğer ayların- başladığını yahut bittiğini belirlemek için hilalin mutlaka biyolojik gözle görülmesi şart mıdır, yoksa hilalin “görülmesi”nde astronomik hesap yöntemine başvurulabilir mi?

Yukarıda zikrettiğimiz hadisin zahiri (ilk bakışta bıraktığı intiba) esas alınacak olursa hilali biyolojik gözle görmenin şart olduğu söylenebilir. Çünkü hadiste açıkça “hilali görmek”ten bahsedilmekte ve hilal görülmedikçe oruca başlanmaması veya son verilmemesi emredilmektedir.

Aslolan hilalin görülmesi olup, görülme yöntemi değildir. Kur’ân dili Arapça’da görmek anlamındaki “rü’yet” kökü, “bilmek”, “inanmak” anlamlarına da gelmektedir. Şu halde zikrettiğimiz hadis-i şerif, hilali mutlaka çıplak gözle görme konusunda bağlayıcı değildir. Bunu Hz. Peygamber’in şu hadis-i şerifi desteklemektedir: Peygamberimiz (s.a.s.),

إِنَّا أُمَّةٌ أُمِّيَّةٌ لَا نَكْتُبُ وَلَا نَحْسُبُ اَلشَّهْرُ هٰكَذَا وَ هٰكَذَا يَعْنِى مَرَّةً
تِسْعَةً وَعِشْرِينَ وَمَرَّةً ثَلَاثِينَ

“Biz ümmî bir toplumuz, hesap ve okuma yazma bilmeyiz. Ay şöyle ve şöyle yani bazen 29 bazen 30 gün olur” (Buhârî, “Savm”, 11) buyurmuştur.

Hadisten anlıyoruz ki, ayların belirlenme yöntemlerinden biri de hesaplama yöntemidir. Ancak bu yöntem bilinmediğinden uygulanamamıştır. Fakat Peygamberimizin döneminde hesap yapma imkânı olmadığı için Rasûlullah biyolojik gözle görme yöntemini öngörmüştür.

Ne var ki bu yöntem de -havanın bulutlu ve tozlu olması gibi sebeplerle- sonuç vermeyebilmektedir. Bu sebeple de Hz. Peygamber (s.a.s.) içinde bulunulan ayı otuza tamamlamayı emretmiştir. Dikkat edilirse bu uygulamada Ramazanın girmemiş yahut çıkmamış olması durumu söz konusudur. Çünkü hava bulutludur ve yeni hilalin doğmadığı var sayılarak mevcut ayın devam ettiği kabul edilmektedir. Hâlbuki yeni ayın doğmuş olması ihtimali de söz konusudur.

Böyle olmak zorundaydı, çünkü Rasûlullah'ın dönemi için başka seçenek yoktu. Tekrar ederek söyleyelim ki, yeni hilalin doğduğunu kesin olarak ortaya koyan hesap yöntemi bilinseydi Rasûlullah böyle bir riskin ortaya çıkmasına izin verir miydi?

Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz: Sırf hadisin zahiri, hilali biyolojik gözle görmeyi gerektiriyor diye, bu riske katlanarak illa da gözle görmekte ısrar etmek sünnetin ruhuna aykırı düşer.

Ayı gözlemleme işi astronomik bir işlemdir. Astronominin esası ise hesaptır. Çünkü gök cisimlerinin hareketleri belli bir ölçü ve hesaba göre gerçekleşmektedir. (Enbiya, 21/33; Yasin, 36/40) Özellikle çağımızda son derece gelişmiş bulunan astronomi bilimi verileri sayesinde gelecek birkaç yıl içinde hilallerin doğuş zamanları rahatlıkla ve kesin bir şekilde belirlenebilmektedir.

Ramazan hilalinin tespitinde hesap yönteminin esas alınması ibadetlerde kolaylık prensibini bu açıdan hayata geçireceği gibi her yıl Ramazan öncesi Müslümanlar arasına ortaya çıkan tereddüt ve ayrışmalara da engel olacaktır.

Ramazan hilalinin tespiti konusunda gündeme gelen başka bir problem de "*ihtilaf-ı metali*" meselesidir. İhtilaf-ı metali, dünyanın yuvarlak olması sebebiyle hilalin doğuş vaktinin ve yerinin farklı olması demektir. Bu küresel gerçeklik sebebi ile bir yerde görülen yeni hilal, aynı anda dünyanın başka bir bölgesinde görülemez. Bu durum şöyle bir soruyu ortaya çıkarıyor:

Dünyanın farklı yerlerinde yaşayan Müslümanlar, hilalin kendi bölgelerinde görülmesini esas alacaklar (ihtilaf-ı metalie itibar edecekler) mi; yoksa dünyanın herhangi bir yerinde hilalin görülmesi ile diğer bütün bölgelerdeki Müslümanlar için hilal görülmüş kabul edilecek (ihtilaf-ı metalie itibar edilmeyecek) midir?

Bu soruya İslâm âlimlerinin çoğu "ihtilaf-ı metalie itibar edilmez, yani dünyanın bir yerinde hilal görülünce diğer yerlerde de görülmüş kabul edilir" cevabını vermişlerdir.

Şafiî mezhebine göre ise ihtilaf-ı metalie itibar edilir. Dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Müslümanlar, hilalin kendi bölgelerinde görülmesi ile oruca başlarlar. (Şirâzî, II, 593-594)

Ramazanın başlayıp başlamadığı konusunda ortaya çıkan farklı görüşler Müslümanların ibadet şevkini kırmakta, Ramazan ayının ve orucun Müslümanlarda sağlaması beklenen birlik ruhunu zedelemektedir. Bu sebeple "*ru'yet-i hilal*" tartışmalarına son vermek ve ibadetin sağlayacağı manevi havadan olabildiğince yararlanmak gerekiyor. Bunun en pratik yolu ise, ihtilaf-ı metalie itibar etmemek ve hilalin çıplak gözle görülebilirliği esasına dayalı olarak yapılan astronomik hesap yöntemini uygulamaktır. Müslümanlar arasında gerginlik ve ayrılıklara sebep olmamak kaydı ile dileyenler bireysel olarak hilali gözle görme yöntemini uygulayabilirler.

II. RAMAZAN AYININ DEĞERİ VE ÖNEMİ

Ramazan ayını önemli ve değerli kılan hususların başında son ilahî mesaj Kur'ân'ın bu ayda indirilmeye başlamış olması gelir. İslâm'ın beş temel esasından biri olan oruç ibadeti, bu ayda tutulur. Bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi Ramazan ayı içersindedir. Bu ayda yapılan ibadetlere diğer aylara göre daha çok sevap verilir. Bu ay af ve mağfiret, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, bolluk ve bereket ayıdır. Bu bölümde bu hususları dile getirmeye çalışacağız.

1. Kur'ân, Ramazan Ayında İndirilmeye Başlanmıştır.

Kur'ân'ın Ramazan ayında indirildiği, Bakara suresinin 185. ayetinde şöyle ifade edilmektedir:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِى اُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ

"O Ramazan ayı ki, Kur'ân o ayda indirilmiştir." (Bakara, 2/185)

Kur'ân-ı Kerim'in indirilmesi miladi 610 yılında Ramazan ayının Kadir Gecesi'nde sabaha karşı, Hıra'da ibadetle meşgul olduğu sırada, vahiy meleği Cebrail'in Peygamberimize Alak suresinin ilk beş ayetini getirmesiyle başlamıştır.

Acaba bu olay Ramazanın hangi gününde gerçekleşmişti?

Duhân suresinin ikinci ve üçüncü ayetlerinde Kur'ân'ın mübarek bir gecede indirildiği bildirilmektedir:

حٰمٓ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ فِى لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ اِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ

"Hâ Mîm. Apaçık olan kitaba yemin olsun ki, biz onu (Kur'ân'ı) mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz biz, insanları uyarıcıyız." (Duhân, 44/1-3)

İslâm bilginlerinin çoğunluğuna göre, ayette sözü edilen "mübarek gece" Kadir Gecesi'dir. Kur'ân'ın Kadir Gecesi'nde indirildiği ise Kadir suresinde açıkça bildirilmiştir.

اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ فِى لَيْلَةِ الْقَدْرِ

"Şüphesiz, biz onu (Kur'ân'ı) Kadir Gecesi'nde indirdik."

Kur'ân'ın Hz. Peygamber'e verilmesi "inzal" ve "tenzil" kelimeleri ile ifade edilmektedir. (bk. En'âm, 6/92; Nahl, 16/89) Kur'ân'ın Ramazan ayında mübarek bir gece olan Kadir Gecesi'nde "*inzal*" edildiğinin bildirilmesi genel olarak iki şekilde izah edilmiştir:

a) Kur'ân Kadir Gecesi'nde, bir defada Levh-i Mahfuzdan, dünya semasına (Beytü'l-İzze'ye) indirilmiş, buradan da 23 senede Peygamberimize verilmiştir. Kur'ân'ın Levh-i Mahfuz'da bulunduğu Bürûc suresinin 21-22. ayetlerinde açıkça bildirilmektedir:

بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَجِيدٌۙ فِى لَوْحٍ مَحْفُوظٍ

“Hayır, o (kitap), şanı yüce bir Kur’ân’dır. O, Levh-i Mahfuz’dadır.”

Kur’ân’ın Beytü’l-İzze’ye toptan indirildiğini ve buradan Peygamberimize peyderpey verildiğini sahabeden Abdullah ibn Abbas söylemiştir:

أُنْزِلَ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ثُمَّ
أُنْزِلَ بَعْدَ ذَلِكَ بِعِشْرِينَ سَنَةً

“Kur’ân, Kadir Gecesi’nde yakın semaya toptan bir seferde indirildi, bundan sonra yirmi (küsur) senede (peyderpey Hz. Peygamber’e) indirildi.” (Hâkim, “Tefsir”, 1, No: 2879; bk. Süyûtî, el-İtkân, I, 127-158)

“Kur’ân Ramazan ayında indirildi”, “mübarek bir gecede indirildi” ve “Kadir Gecesi’nde indirildi” demek, Kur’ân bu ayda indirilmeye başladı demektir. Kur’ân’ın tamamı zikredilmiş bir kısmı kastedilmiştir. Belagat ilminde buna “mecaz-i mürsel” denir. Bakara suresinin başında olduğu gibi birçok ayette, Kur’ân’ın bir parçasına da “Kitap” ve “Kur’ân” denilmektedir. Kur’ân’ın toptan değil ayet ayet, sure sure indirildiği Kur’ân’da açıkça bildirilmektedir:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ
لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا

“İnkâr edenler, “Kur’an, ona bir defada toptan indirilmeli değil miydi?” dediler. Biz, Kur’ân’la senin kalbini sağlamlaştırmak için onu böyle parça parça indirdik ve onu (sana) ağır ağır okuduk.” (Furkan, 25/32)

وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا

“Biz Kur’ân’ı, insanlara dura dura okuyasın diye âyet ayet ayırdık ve onu peyderpey indirdik.” (İsrâ, 17/106)

Âyetler, hem Kur’ân’ın parça parça indirildiğini hem de parça parça indirilmesinin gerekçesini beyan etmektedir. Kadir Gecesi’nin Ramazan ayı içerisinde olduğu ayetle sabittir. Ancak Ramazan ayının kaçıncı gecesi Kadir Gecesi’dir, kesin olarak belli değildir, bu konuda ittifak da yoktur. Ancak ağırlıklı görüş, Kadir Gecesi’nin Ramazan ayının 27. gecesi olduğu yönündedir. (bk. İbn Sa’d, I, 94)

Kur’ân bütün insanların kılavuzu, yol göstericisidir. (Bakara, 2/185) İnsanları en doğru olana iletir. (İsrâ, 17/9) Okunması ibadettir, her harfine bir hasene / güzel amel sevabı verilir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.s.),

مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا
لَا أَقُولُ آلم حَرْفٌ وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ ولام حرف وَمِيمٌ حَرْفٌ

“Kim Allah’ın kitabından bir harf okursa ona on hasene (sevabı) verilir. Haseneye (güzel amele) on katı ile mükâfat verilir. Size elif lam mim bir harftir demiyorum. Elif bir harf, lam bir harf, mim bir harftir.” (Tirmizî, “Fedâilü’l-Kur’ân”, 16) buyurmuştur.

Her Müslümanın bu emirlere uyarak Kur'ân'ı öğrenmesi ve sürekli okuması gerekir. Bu emri yerine getirenler ilahî övgüye mazhar olurlar. Çünkü Yüce Allah Kur'ân okuyanları övmektedir:

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَۙ لِيُوَفِّيَهُمْ اُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ
مِنْ فَضْلِهٖ اِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ

"Şüphesiz, Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı dosdoğru kılanlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden, gizlice ve açıktan Allah yolunda harcayanlar, asla zarar etmeyecek bir ticaret umabilirler. Allah kendilerine mükâfatlarını tam olarak versin ve kendi lütfundan daha da artırsın diye (böyle yaparlar.) Şüphesiz o Allah, çok bağışlayandır, şükrün karşılığını çokça verendir." (Fâtır, 35/29-30)

Peygamberimiz (s.a.s.),

خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَ عَلَّمَهُ

"Sizin en hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğretendir" (Tirmizî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 15) anlamındaki hadisi ile Kur'ân'ın okunmasını ve hükümlerinin öğrenilmesini teşvik etmektedir.

Yine sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) Kur'ân'ı öğrenen, okuyan, emir ve yasaklarına riayet eden kimselerin en hayırlı ve en faziletli kimseler olduğunu, okunan Kur'ân'ın kıyamet gününde sahibine şefaatçi olacağını bildirerek müminleri Kur'ân öğrenmeye ve okumaya teşvik etmiştir:

تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَاقْرَأُوهُ

"Kur'ân'ı öğrenin ve okuyun." (Tirmizî, "Fedâilül-Kur'ân", 2)

نَوِّرُوا مَنَازِلَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ

"Evlerinizi namaz ve Kur'ân okuma ile aydınlatın, süsleyin." (Süyûtî, Câmi'u's-Sağîr, No: 9291)

Kur'ân okunan evde manevi bir aydınlık, huzur ve ferahlık olur. Çünkü Kur'ân okunan evde rahmet melekleri bulunur, şaytanlar uzak durur.

لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٌ آتَاهُ اللّٰهُ الْقُرْآنَ. فَهُوَ يَقُومُ بِهِ آنَاءَ
اللَّيْلِ. وَآنَاءَ النَّهَارِ. وَرَجُلٌ آتَاهُ اللّٰهُ مَالًا فَهُوَ يُنْفِقُهُ آنَاءَ اللَّيْلِ
وَآنَاءَ النَّهَارِ

"Ancak iki kişiye gıpta edilir. (Birincisi), Allah'ın kendisine Kur'ân(ı öğrenme imkânı) verdiği kimsedir. Bu kimse, gece gündüz Kur'ân'ı okur ve hükümleriyle amel eder. (İkincisi ise), Allah'ın kendisine mal mülk verdiği kimsedir. Bu kimse, onu gece gündüz (hayır ve helal yollarda) harcar." (Müslim, "Salâtü'l-Müsâfirîn", 266)

Kur'ân'ı okumaktan maksat, onu anlamak, anlamaktan maksat hükümlerini uygulamaktır.

Allah'ın kelamını okumak, onun ışığından yararlanmak her Müslümanın en büyük arzusu olmalıdır.

Kur'ân'ı okumanın amacı hayatımızı ondaki ilahî emir ve yasaklara uydurmaktır. Bunun için de Kur'ân'ı anlamak ve üzerinde gereği gibi düşünmek gerekir. Kur'ân'ı anlamaksızın onun sadece metnini okumak sevap olmakla birlikte asıl amaç onu anlamak ve uygulamaktır.

Kur'ân, asla dünyalık amaçlarla okunmamalı, bir kazanç aracı yapılmamalıdır.

Kur'ân'ın inmeye devam ettiği süreçte sahâbîler inen sure ve ayetleri titizlikle takip eder, onları öğrenir ve hükümlerini uygulamaya koyarlardı. Anlayamadıkları, tereddüt ettikleri yerleri Rasûlullah'a sorarlardı.

Peygamberimiz (s.a.s.), *"Ahir zamanda Kur'ân'ı okuyan, ancak okudukları gırtlaklarını aşmayan (okuduklarına inanıp onlarla amel etmeyen) bir topluluk gelecektir."* (Ahmed, II, 621) buyurmuştur.

Kur'ân'ı orijinal metninden anlamak Arapça'yı ve Kur'ân'a has bazı ilimleri bilmeyenler için mümkün değildir. Ancak, bu gibi kimseler Kur'ân meallerinden ve tefsir kitaplarından yararlanabilirler.

Kur'ân; öğrenmek, okumak, anlamak ve hükümlerini uygulamak isteyenler için zor değildir. Çünkü Yüce Allah,

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ

"Andolsun, biz Kur'ân'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık. Var mı düşünüp öğüt alan?" (Kamer, 54/40) buyurmaktadır.

Kur'ân'ın Ramazan ayında indirilmeye başlanması itibariyle Müslümanlar bu aya Kur'ân okumaya daha fazla önem verirler, evlerde ve camilerde mukabele ve hatimler okurlar.

"*Mukabele*", Kur'ân'ı birinin yüzünden veya ezbere okuması diğerlerinin de onu Kur'ân'dan veya ezbere takip etmesi veya dinlemesidir. Mukabele geleneği, Peygamberimiz ile vahiy meleği Cibril'in uygulamasına dayanır. Cibril, her yıl Ramazan ayında inen Kur'ân ayetlerini Peygamberimize okuyarak arz eder, böylece yazılan ve ezberlenen Kur'ân bölümleri kontrol edilirdi. Cibril, Kur'ân'ı Peygamberimize vefat ettiği yılın Ramazan ayında iki defa arz etmişti. (bk. Buhârî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 7; "Bed'ü'l-vahy", 1; Hâkim, "Tefsir", No:2903)

2. Farz Olan Oruç Ramazan Ayında Tutulur

Kur'ân'da;

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ

"İçinizden kim bu aya ulaşırsa onu oruçlu geçirsin" buyrularak orucun Ramazan ayında tutulması emredilmiştir.

Oruç ibadetinin değeri ve önemi konusu birinci bölümde ele alınacaktır. Burada oruç ibadetinin mutlaka Ramazan ayında tutulması gerektiğini, Ramazan

orucunun af ve mağfirete vesile olacağını ve bu ayda tutulmayan oruçların başka aylarda tutulmakla aynı sevabın kazanılamayacağını ifade edelim ve şu iki hadisi zikretmekle yetinelim:

وَمَنْ صَامَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

"Kim inanarak ve sevabını umarak Ramazan orucunu tutarsa Allah o kimsenin geçmiş günahlarını bağışlar." (Müslim, "Salâtü'l-Müsafirîn", 175)

مَنْ اَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ رُخْصَةٍ وَلَا مَرَضٍ لَمْ يَقْضِ عَنْهُ
صَوْمُ الدَّهْرِ كُلِّهِ وَاِنْ صَامَهُ

"Kim hastalığı ve bir ruhsatı olmaksızın Ramazan ayından bir gün oruç tutmasa bütün günleri oruç tutsa yine bu orucu yerine getiremez." (Ebû Dâvûd, "Savm", 38; Tirmizî, "Savm", 27; İbn Mâce, "Savm", 14)

Hadis hem Ramazan ayında tutulan orucun Allah katındaki değerini ve sevabının çokluğunu hem de Ramazanda bilerek oruç tutmamanın ne kadar veballi ve günah olduğunu ifade etmektedir.

3. Bin Aydan Hayırlı Olan Kadir Gecesi Ramazan Ayı İçindedir

إِنَّا اَنْزَلْنَاهُ فِى لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ
خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ
اَمْرٍ سَلَامٌ هِىَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ

"Şüphesiz, biz onu (Kur'ân'ı) Kadir Gecesi'nde indirdik. Kadir Gecesi'nin ne olduğunu sen ne bileceksin! Kadir Gecesi bin aydan daha hayırlıdır. Melekler ve Ruh (Cibril) o gecede, Rab'lerinin izniyle her türlü iş için iner de iner. O gece, tan yerinin ağarmasına kadar bir esenliktir." (Kadr, 87/1-5)

Peygamberimiz Kadir Gecesi'ni ihya eden kimsenin bağışlanacağını bildirmiştir:

مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

"Kim inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek, Kadir Gecesi'ni ibadetle ihya ederse, geçmiş günahları bağışlanır." (Müslim, "Salâtü'l-Müsafirîn", 175)

Kadir Gecesi'nin Ramazan ayında olduğu kesin, ancak hangi günde olduğu kesin değildir. Hz. Aişe validemiz Peygamberimizin Kadir Gecesi'ni Ramazan ayının son on gününde aradığını ve

تَحَرَّوْا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِى الْعَشْرِ الْاَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ

"Kadir Gecesi'ni Ramazanın son on gününde arayın" diye buyurduğunu bildirmiştir. (Tirmizî, "Savm", 71)

Yine Hz. Aişe validemiz Peygamberimizin

الْتَمِسُوهَا فِى الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ فِى كُلِّ وِتْرٍ

"Kadir Gecesi'ni Ramazanın son on gününün tek günlerinde arayın" (Tirmizî, "Savm", 71) buyurduğunu söylemiştir.

"Kadir Gecesi'ni Ramazanın son on gününde arayın" demek, bu gecenin Ramazanın son on gününden birinde olduğu, dolayısı ile bu günlerde ibadete yoğunlaşılması gerektiği anlamına gelir.

Kadir Gecesi'nin Ramazan ayının yirmi yedinci gecesinde olduğu görüşü yaygınlaşmış olup İslâm dünyasında bu gece Kadir Gecesi olarak ihya edilmektedir.

Peygamberimiz Kadir Gecesi'ni ibadetle geçirir, aile fertlerini de ibadet etmeleri için uyarırdı. (Tirmizî, "Savm", 72)

Kadir Gecesi'ni ihya etmek, feyiz ve bereketinden azami ölçüde faydalanmak gerekir. Kadir Gecesi'ni ihya edemeyen manevi nimetlerden mahrum olur. Bu konuyu Peygamberimiz şöyle dile getirmiştir:

إِنَّ هٰذَا الشَّهْرَ قَدْ حَضَرَكُمْ وَفِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ مَنْ حَرِمَهَا
فَقَدْ حَرِمَ الْخَيْرَ كُلَّهُ وَلَا يُحْرَمُ خَيْرَهَا إِلَّا مَحْرُومٌ

"Ramazan ayı size yaklaştı. Onda bin aydan daha hayırlı olan bir gece vardır. Kim Kadir Gecesi'nin hayır ve bereketinden mahrum kalırsa bütün hayır ve bereketten mahrum kalır. Onun hayırından ancak hayırdan mahrum olan kimseler yararlanamaz" (İbn Mâce, "Savm", 2)

Kadir Gecesi'ni; yatsı namazını camide kılmak, tövbe ve istiğfar etmek, salât ve selam getirmek, dua ve zikretmek, Kur'ân okumak, namaz kılmak, hayır ve hasenat yapmak suretiyle değerlendirebiliriz.

4. Ramazan Ayında Cennet Kapıları Açılır, Cehennem Kapıları Kapanır, Şeytanlar Zincire Vurulur

Bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor:

إِذَا كَانَ أَوَّلُ لَيْلَةٍ من شَهْرِ رَمَضَانَ صُفِّدَتِ الشَّيَاطِينِ ومَرَدَةُ الْجِنِّ
وغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النِّيرَانِ فلَمْ يُفْتَحْ مِنْهَا بَابٌ وفُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ
فلَمْ يُغْلَقْ مِنْهَا بَابٌ ويُنَادِي مُنَادٍ يا بَاغِيَ الْخَيْرِ أَقْبِلْ ويا بَاغِيَ
الشَّرِّ أَقْصِرْ. وَلِلّٰهِ عُتَقَاءُ من النَّارِ وذٰلِكَ كُلُّ لَيْلَةٍ إِذَا دَخَلَ شَهْرُ
رَمَضَانَ فُتِّحَتْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ وَسُلْسِلَتِ
الشَّيَاطِينُ

"Ramazan ayının ilk gecesi olduğu zaman şeytanlar ile cinlerin azgınları zincire vurulur, cehennem kapıları kapatılır, onlardan hiçbiri açılmaz. Cennet kapıları açılır ve onlardan hiçbiri kapanmaz. Bir münadi şöyle seslenir: Ey hayırlı şeyler yapmak isteyen kimse! Bu isteğini yerine getir, hayırlı işleri yap, ey kötü işler yapmak isteyen

insan! Bu isteğinden vazgeç. Allah Ramazan ayında birçok insanı cehennemden azat eder. Bu durum Ramazanın her gecesinde devam eder. Ramazan ayı girdiği zaman sema kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır, şeytanlar zincire vurulur." (Tirmizî, "Savm", 1; bk. Buhârî, "Savm", 5)

Hadiste geçen cennet kapılarının açılması, cehennem kapılarının kapanması, şeytanların ve cinlerin azgınlarının zincire vurulması mecazi anlamda olup Ramazan ayının Allah katındaki değerine, ilahî rahmetin tecellisinin çokluğuna, müminlerin bu ayda daha fazla sorumluluk bilinciyle hareket etmesi, Allah ve Peygambere itaat edip ibadete sarılması, günahlardan uzak durması gerektiğine işaret eder.

5. Teravih Namazı Ramazan Ayında Kılınır

"*Teravih*" kelimesi rahatlatmak, dinlendirmek anlamlarına gelen "tervîha" sözcüğünün çoğuludur. Din ıstılahında ise teravih; Ramazan ayında, yatsı namazı ile vitir namazı arasında kılınan nafile namazdır. Her dört rekâtının sonunda bir miktar oturulup dinlenildiği için bu namaza "teravih namazı" adı verilmiştir.

Teravih namazı, erkek ve kadınlar için sünnet-i müekkededir. Hz. Peygamberimiz kendisi teravih namazı kılmış ve müminlerin de teravih namazını kılmalarını teşvik etmiştir. Bir hadis-i şerifte

مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

"Kim inanarak ve sevabını Allah'tan umarak teravih namazını kılarsa, geçmiş günahları bağışlanır" (Buhârî, "Salâtü't-Teravih", 1; Müslim, "Salâtü'l-Müsafirîn" 174) buyurulmuştur.

Hz. Aişe validemiz Peygamberimizin teravih namazı kılması ile ilgili olarak şu bilgiyi vermiştir: *"Bir gece yarısı camiye gidip teravih namazı kıldı, insanlar da onunla birlikte kıldılar. Sabah olunca insanlar bunu birbirlerine anlattılar. Bunun üzerine ertesi gece camide daha çok cemaat toplandı. Hz. Peygamber mescide geldi teravih namazı kıldı, halk da ona uyup teravih namazı kıldı. Sabah olunca bu durumu halk yine birbirine anlattı. Üçüncü gecede camiye daha çok insan geldi. Hz. Peygamber mescide gelip teravih namazı kıldı, cemaat de onunla birlikte teravih namazı kıldı. Dördüncü teravih namazı kılmak üzere gelen halkı cami almadı. Fakat Hz. Peygamber teravih kılmak üzere camiye gitmedi. İnsanlar "namaz!" diyle seslenmeye başladılar. Hz. Peygamber yine de camiye gitmedi. Nihayet sabah namazına gitti. Sabah namazını kıldırdı, cemaate döndü, kelime-i şahadet getirdi. Sonra şöyle konuştu. "Dün geceki durumunuzdan haberdarım. Sizin cemaatle teravih namazı kılmaya olan arzunuzu gördüm. Sizinle teravih namazı kılmaya engel bir durumum yoktu.* (Müslim, "Salâtü'l-Müsafirîn", 177) *Fakat gece namazı (yani teravih namazı) size farz olur da bundan aciz olursunuz diye korktum."* (Müslim, "Salâtü'l-Müsafirîn", 178)

Peygamberimizin zamanında bu üç günün dışında teravih cemaatle kılınmadı. Herkes kendisi kıldı. Bu durum Hz. Ömer'in devlet başkanlığı zamanına kadar devam etti. Hz. Ömer halife olunca, halkın camide dağınık bir şekilde kıldığı teravih namazının cemaatle kılınmasının daha hoş olacağını düşündü. Übey ibn

Ka'b'ı imam yaptı. Halkın Übeyy ibn Ka'b'in arkasında teravih namazı kıldıklarını görünce,

نِعْمَ الْبِدْعَةُ هٰذِهِ

"Ne güzel bir uygulama oldu" dedi. (Malik, "Salât fi Ramazan", 2)

Teravih namazı nafile bir ibadettir. Bu nedenle, yorgunluk, meşguliyet ve benzeri sebeplerle, teravih namazı evde 8, 10, 12, 14, 16 veya 18 rekât olarak kılınabilir. Bu şekilde kılınması halinde yine sünnet yerine gelmiş olur. Ancak cemaatle camide kılmanın sevabı daha çoktur.

Peygamberimiz nafile olarak kıldığı gece namazlarını ikişer ikişer veya dörder dörder kılmıştır. (Malik, "Salâtü'l-Leyl", 2; Müslim, "Salâtü'l-Müsafirîn", 12) Bu itibarla teravih namazı iki veya dört rekâtta bir selam verilerek kılınabilir. Dört rekât kılınınca biraz dinlenmek Müstehaptır. Bu dinlenmelerde lâ ilâhe illâllah ve salât ve selam cümleleri okunur.

Teravih namazını kıldıran imam, okuyuşu uzatarak cemaati bıktırmamalı; çabuk kıldırarak namaza noksanlık getirmemelidir. Teravih namazında da diğer namazlarda olduğu gibi, kıraatin gereği gibi yapılmasına ve ta'dil-i erkâna riayet edilmesine özen gösterilmelidir.

Teravih namazı Ramazan ayının bir sünnetidir, bu itibarla mazeretleri sebebiyle oruç tutamayanlar da teravih namazı kılabilirler.

6. Ramazan Ayını İhya Eden Müminin Günahları Bağışlanır

Ramazan ayını ihya etmek, son derece önemlidir. Kur'ân okumak, zikir ve tefekkürle meşgul olmak, Hz. Peygamber'in hayatını okumak, ilimle meşgul olmak, dinî sohbetlere, ahlakî ve sosyal içerikli etkinliklere katılmak Ramazan ayını ihya etmek kapsamındadır.

Şu hadis bunun açık delilidir:

اَلصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ
مُكَفِّرَاتٌ مَا بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتُنِبَتِ الْكَبَائِرُ

"Beş vakit namaz, cuma namazı diğer cuma namazına kadar, Ramazan ayı diğer Ramazan ayına kadar büyük günahlardan kaçındığı zaman işlenen küçük günahlara kefarettir." (Müslim, "Tahâre", 17)

İçki, kumar, zina, hırsızlık, yalan ve gıybet, namaz kılmama, malın zekâtını vermeme gibi büyük günahlardan kurtulmak için şartlarına uygun tövbe ve istiğfar yapılması gerekir.

7. Ramazan Rahmet ve Bereket, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Ayıdır

Peygamberimiz (s.a.s.) Ramazan ayının rahmet, mağfiret ve bereket, sosyal yardımlaşma ve dayanışma ayı olduğunu ashabına yaptığı şu konuşmasında veciz bir şekilde ifade etmiştir:

Sahabeden Selman el-Farisî (r.a.) anlatıyor:

Allah'ın elçisi Şaban ayının son günü bize bir konuşma yaptı ve şöyle buyurdu: Ey insanlar! Bereketli ve büyük bir ayın gölgesi üzerinize düşmüştür. Bu öyle bir ay ki onda bin aydan daha hayırlı olan bir gece vardır. O öyle bir ay ki Allah o ayda oruç tutmayı farz kılmış, gecelerini nafile ibadet (teravih namazı) ile geçirmeyi teşvik etmiştir. Kim Ramazan ayında hayır işlerse Ramazan ayı dışında farz bir ibadeti yapan kimse gibi sevap kazanır. Kim Ramazan ayında bir farzı eda ederse Ramazan ayı dışında yetmiş farzı eda eden kimse gibi sevap kazanır. Ramazan ayı sabır ayıdır. (Ebû Dâvûd, "Savm", 55) *Sabrın sevabı ise cennettir. Ramazan, yardım etme ve ihsanda bulunma ayıdır. Bu ayda müminin rızkı artar. Kim bu ayda oruç tutan bir mümine iftar yemeği verirse bu, günahlarının bağışlanması ve cehennem ateşinden azat olmasına vesile olur, iftar verdiği kimsenin oruç ile kazandığı kadar sevap kazanır, oruç tutanın sevabında da eksilme olmaz. Sahabe, "Ey Allah'ın elçisi! Hepimiz iftar verecek güce sahip değiliz ki" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Allah, bu sevabı bir tek hurma veya bir bardak su veya bir içimlik süt ikramı ile de verir" buyurdu. (Konuşmasına şöyle devam etti): Ramazan, evveli rahmet, ortası mağfiret ve sonu cehennem ateşinden kurtulma ayıdır. Kim bu ayda işçisinin / hizmetçisinin işini hafifletirse Allah onu bağışlar ve cehennem ateşinden azat eder. (Ey insanlar!) Ramazan ayında dört şeyi çok yapın. Bunlardan ikisi ile Rabb'inizi razı edersiniz. Diğer ikisine ise sizin ihtiyacınız var. Rabb'inizi razı edeceğiniz şeyler; kelime-i şahadet ve tövbe-i istiğfardır. Sizin muhtaç olduğunuz iki şey ise, Allah'tan cenneti ister, cehennemden O'na sığınırsınız. Kim oruç tutan bir mümine su ikram ederse Allah da onu benim (Kevser) havuzumdan içirir. Bu havuzdan içen cennete girinceye kadar bir daha susamaz."* (Münzirî, II, 94-95)

Bir başka hadiste Peygamberimiz Ramazan ayının faziletini şöyle dile getirmiştir:

"Ramazan ayında ümmetime daha önceki ümmetlere verilmeyen beş şey verildi. Bunlar:

a) Ramazan ayının ilk gecesi oldu mu Allah ümmetime rahmetiyle nazar eder. Allah kime rahmetiyle nazar ederse ona azap etmez.

b) Akşama doğru ağızlarında oluşan koku, Allah katında miskten daha güzeldir.

c) Melekler ümmetim için her gündüz ve gece af ve mağfiret dilerler.

d) Allah cennetine şöyle emir buyurur: Kullarım için hazırlan ve süslen ki onların dünya yorgunluğundan kurtulup cennetime ve nimetlerime gelip kavuşmaları yaklaşmıştır.

e) Ramazan ayının son gecesi olduğunda ümmetimin hepsine mağfiret eder.

Bir sahabinin, bu gece Kadir Gecesi midir ey Allah'ın Elçisi! diye sorması üzerine Peygamberimiz, *"Hayır Kadir Gecesi değildir. Görmüyor musunuz? İşçiler işlerini tamamlayınca ücretlerini alıyorlar."* (Münzirî, II, 92)

Bu hadisten anlıyoruz ki Ramazan ayını hakkıyla ihya eden mümin; Allah'ın rahmet, nimet, af ve mağfiretine, cennet ve nimetlerine nail olmaktadır.

8. Ramazan Ayında İbadetlere Daha Çok Sevap Verilir

Allah'ın kullarına af ve mağfireti hesap edilemeyecek kadar çoktur. Rabbimiz yaptığımız amellere on katından yedi yüz katına ve daha fazlasına varan oranlarda sevap verir. Sabrın sevabı ise sınırsızdır. Ramazan ayında yapılan

ibadetlere verilen sevaplar diğer aylara göre daha fazladır. Bu gerçek aşağıdaki ayet ve hadislerde şöyle ifade edilmiştir:

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى
إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

"Kim güzel, iyi ve salih bir amel (hasene) getirirse ona on katı sevap vardır. Kim de kötü bir amel getirirse o da sadece o kötü amelinin misliyle cezalandırılır ve onlara zulmedilmez." (En'âm. 6/160)

Bu ayete göre namaz, oruç, hac gibi salih bir amel işleyen kimseye on katı ile sevap verilir. Mesela bir ay oruç tutan bir Müslüman on ay oruç tutmuş gibi olur. Ramazandan sonra altı gün daha oruç tutarsa iki ay daha oruç tutmuş olur. On katı sevap ile yıl boyu oruç tutmuş gibi sevap kazanır. Peygamberimiz bu hususu şöyle ifade etmiştir.

مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ فَذَلِكَ صِيَامُ الدَّهْرِ

"Kim Ramazan orucunu tutar, sonra Şevval ayından altı gün oruç tutarsa bütün yıl boyunca oruç tutmuş gibi olur." (Tirmizî, "Savm", 53)

Allah yolunda infak etmenin sevabı ise yedi yüz katıyladır:

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ
سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ
وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir." (Bakara, 2/261)

Bir başka hadiste de şöyle buyurulmuştur:

"Kim Ramazan ayında hayır işlerse Ramazan ayı dışında farz bir ibadeti yapan kimse gibi sevap kazanır. Kim Ramazan ayında bir farzı eda ederse Ramazan ayı dışında yetmiş farzı eda eden kimse gibi sevap kazanır. Ramazan ayı sabır ayıdır. Sabrın sevabı ise cennettir." (Münzirî, II, 94-95)

9. Ramazan Ayı Nefsi Terbiye Etme ve Sabır Ayıdır

Yüce Rabbimiz *"Ancak sabredenlere mükâfatları hesapsız verilir."* (Zümer, 39/10) buyurmuştur. Peygamberimiz ise bunu *"Ramazan ayı sabır ayıdır. Sabrın sevabı ise cennettir."* (Münzirî, II, 94-95) sözü ile teyit etmekte ve sabrın sevabının cennet olduğunu bildirmektedir.

Ramazan ayında oruç tutan, nefsanî arzularına mukavemet gösteren, kötü söz ve davranışlardan uzak duran Müslüman nefsini terbiye etmiş ve sabırlı olmayı öğrenmiş olur.

10. İtikâf İbadeti Özellikle Ramazan Ayında Yerine Getirilir

"*İtikâf*", bir camide ibadet niyetiyle ve belirli kurallara uyarak ibadetle meşgul olmak üzere mescit ya da mescit hükmündeki bir yere çekilmek demektir. Kur'ân'da bu ibadet,

وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَاَنْتُمْ عَاكِفُونَۙ فِي الْمَسَاجِدِ

"Mescitlerde itikâfta iken eşlerinize yaklaşmayın" (Bakara, 2/187) anlamındaki ayette geçmektedir.

Hz. Aişe validemiz Hz. Peygamber'in Medine'de her yıl Ramazan ayının son on gününde itikâf ibadetini ifa ettiğini bildirmiştir. (Buhârî, "İtikâf", 6)

Oruç tutan Müslümanın Ramazanın son on gününde itikâfa girmesi sünnet-i kifayedir.

İtikâf ibadetinin geçerli olabilmesi için itikâfa giren kimsenin mükellef olması, itikâfa bir mescidde girmesi ve niyet etmesi gerekir. Kadınlar evlerinin bir odasında itikâfa girerler.

İtikâfa giren kimse vaktini namaz kılarak, Kur'ân ve kitap okuyarak, dua yaparak, zikir ederek, vaaz dinleyerek geçirir. Mescidde yer, içer ve orada istirahat eder. Mescidin içinde giderilmesi mümkün olmayan banyo yapma, tuvalete gitme ve abdest alma gibi doğal ihtiyaçları için cami dışına çıkabilir. Ancak ihtiyaçlarını giderdikten sonra hemen itikâf mahalline döner. İhtiyacı olmadıkça cami dışına çıkmaz. (Buhârî, "İtikâf", 3)

Nafile itikâflar cami dışına çıkmakla bozulmaz. Ancak adamak suretiyle yerine getirilmesi gereken vacip itikâflar, zorunlu ihtiyaçlar dışında itikâf mahallinin dışına çıkmakla bozulur.

İtikâfa giren insan dünyevî meşgalelerden uzaklaştığı için daha fazla ibadet etme ve tefekkürde bulunma imkânı elde eder. İtikâfa girmekte bir irade eğitimi söz konusudur.

Sonuç olarak; ayların sultanı olan Ramazan Kur'ân, oruç, sabır, yardımlaşma, dayanışma, rahmet, bereket, af ve mağfiret ayıdır. Müminler bu ayda daha çok ibadet eder, tövbe ve istiğfar ile günahlardan arınmaya, hayır ve hasenat ile Allah'ın rızasını kazanmaya çalışır.

III. RAMAZAN AYINA HAZIRLIK

Bu kadar değerli olan bir aya hazırlıklı girmek gerekir. Bu hazırlıkları şöyle dile getirebiliriz.

1. Gönlümüz ve ruhumuzla, iyi arzu ve isteklerimizle Ramazan ayına girmeli, sözlü veya fiili kötü alışkanlıklarımızı bırakmalıyız. Bütün varlığımız ile Allah'a yönelmeli, niyetimizi düzeltmeli, kötü düşünce ve arzulardan arınmalı, kalbimizi temizlemeliyiz. Günahlarımızdan kurtulmak için Allah'ın mağfiret, rahmet ve rızasını elde etmeyi, Ramazan sonunda affedilenler arasına girmeyi hedeflemeliyiz.

2. Ramazan ayına bu ayı en iyi bir şekilde ihya etmeye, oruç tutma, mukabele, iftar verme gibi Ramazana özgün ibadetleri yapmaya azim ve niyet içinde olmalıyız.

3. Ramazan ayında ev halkına; eş ve çocuklarımıza karşı daha hoşgörülü, şefkat ve merhametli bir davranış içine girmeliyiz.

4. Sahur ve iftar sofralarını israfa kaçmadan zenginleştirmeliyiz.

5. Çalıştırdığımız insanlar varsa onlara Ramazan öncesine göre biraz daha hoşgörülü olmalı, mümkünse işlerini hafifletmeliyiz.

6. İnsan haklarına saygılı olmalı, yakınlarımız, komşularımız ve iş arkadaşlarımız ile dargınlığımız varsa Ramazan ayında buna son vermeli, kimseye dargın ve kırgın olmadan Ramazan ayına girmeliyiz.

BİRİNCİ BÖLÜM:
ORUÇ İBADETİ, ÖNEMİ VE FAZİLETİ

Müjde mü'minler size ihsân-ı rahmandır gelen
Şânına ta'zim için bu mâh-ı gufrandır gelen
Ondadır feyz-i hidâyet ondadır afv ü kerem
Kadrini bil mevsîm-i inzâl-ı Kur'an'dır gelen
Iyd-ı ekber her günü kadr-i mübârek her gece
Ehl-i imâna ne mutlu lutf-ı sübhandır gelen
Zulmet ü kasvetten âzâd etmeye sâimleri
Nûr-ı İslâm nûr-ı îmân nûr-ı irfandır gelen
Hâne-i kalbi temizle hoşça istikbâl için
Ni'meti mebzûl bir mihmân-ı zî-şandır gelen
El-hazer senden şikâyet etmesin yarın aman
Rûz-ı mahşer şâfi-i ashâb-ı isyandır gelen
Rahmet ü gufran hedâyâsıyla cennet bahşeder
Derde derman vasl-ı cânan ıtk-ı nîrândır gelen
Mâsivâdan sâim ol Remzî dilersen vasl-ı Hak
Râh-ı aşkı kullara ta'lîm-i Yezdan'dır gelen

Ahmet Remzi AKYÜREK[1]

---

[1] Seyfettin Yazıcı, Ramazan ve Oruç, DİB Yayınları, Ankara 2000 adlı eserden alınmıştır.

I. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. ORUCUN KELİME ANLAMI

"*Oruç*" Farsça kökenli bir sözcüktür. "Rûze" kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir. Arapça'da oruç ibadeti "savm" ve "sıyâm" kelimeleriyle ifade edilir.

"*Savm*" sözlükte; kişinin kendisini yeme, içme, yürüme ve konuşma gibi herhangi bir söz, eylem ve davranıştan alıkoyması, bir şeyden uzak durması, susması, bir şeye karşı kendini tutması ve engellemesi demektir.

"Savm" kelimesi Kur'ân'da 11 ayette geçmektedir. Bunlardan,

فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي
نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا

"(Ey Meryem!) Ye, iç, gözün aydın olsun. İnsanlardan herhangi birisini görürsen, 'şüphesiz ben Rahman'a susmayı (savm) adadım, bu gün hiçbir insan ile konuşmayacağım' de" (Meryem, 19/26) anlamındaki ayette "*susmak*", diğer ayetlerde ise terim anlamında kullanılmıştır.

2. ORUCUN TERİM ANLAMI VE ORUÇLA İLGİLİ BAZI TERİMLER

Dinî bir terim olarak "*savm*" kelimesi; müminin ibadet niyetiyle imsak vaktinden iftar vaktine kadar kendisini yeme, içme ve cinsel ilişkiden alıkoyması demektir. (Rağıb, s. 291)

"*İmsak*" kelimesi, "kendini tutmak ve engellemek" demektir.

"*İmsak vakti*" tabiri, dilimizde, yeme içme ve cinsel ilişkiden uzak durma ve oruç vaktinin başlangıcı anlamında kullanılır.

"*İmsak vakti*", tan yerinin ağarması vakti olup, bu andan itibaren yatsı namazının vakti çıkmış, sabah namazının vakti girmiş olur. Bu vakit aynı zamanda sahurun sona erip orucun başlama vaktidir.

"*İftar vakti*" ise, oruç yasaklarının sona erdiği vakit anlamında olup, güneşin batma vaktidir. Bu vakitle birlikte akşam namazının vakti de girmiş olur.

Konu ile ilgili ayette orucun başlangıç ve bitiş vakti Kur'ân'da, -mecazi bir anlatımla- şöyle belirtilir:

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ
الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ

"Tan yerinin beyaz ipliği siyah ipliğinden ayırt edilecek hale gelinceye kadar yiyip içiniz; sonra, akşama kadar orucu tamamlayınız." (Bakara, 2/187)

Ayetteki “beyaz iplik” tan yerinin ağarması, “siyah iplik” gecenin karanlığıdır. Bu ayet indiği zaman sahabeden Adiy b. Hatim, beyaz ve siyah iki iplik alıp yastığının altına koymuş, ipliklere bakarak orucun başlama ve bitiş zamanlarını belirlemeye çalışmış fakat netice alamamış, gidip Peygamberimize durumu anlatmış. Peygamberimiz (s.a.s.) de;

إِنَّمَا ذٰلِكَ سَوَادُ اللَّيْلِ وَبَيَاضُ النَّهَارِ

“Siyah ve beyaz iplik, gecenin karanlığı ve gündüzün aydınlığıdır” buyurmuştur. (Buhârî, “Savm”, 16)

Kısaca, ayette, gecenin karanlığı bitip gündüzün aydınlığı belirinceye kadar yiyip içebilirsiniz” buyurulmuş olmaktadır.

Günümüzde oruca başlama vakti takvimlerde “imsak vakti” ile gösterilmektedir.

II. ORUÇ İBADETİNİN TARİHİ SEYRİ

Oruç, geçmişi insanlık tarihi kadar eski olan kadim bir ibadettir. Yüce Allah bu hususu,

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذ۪ينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ

“Ey müminler! (Kötülüklerden ve haramlardan) korunmanız için oruç tutmak, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı” (Bakara, 2/183) anlamındaki ayetle bildirmektedir.

Ayette yer alan “sizden öncekiler” ifadesi, ilk insan Hz. Âdem’e kadar bütün insanları içerir. Dinler tarihi araştırmaları da ilahî veya beşerî bütün dinlerde oruç ibadetinin var olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla insanların yeryüzünde var olduğu günden bu yana hiçbir fert ve hiçbir toplum dinsiz olmadığı gibi şekil, zaman, amaç ve içerik olarak farklı olsa da oruç ve benzeri ibadetlerden de yoksun olmamıştır. Bu gerçeği peygamberler tarihinde de bulabiliriz.

Oruç tutmak, diğer ibadetlere nazaran biraz meşakkatli olduğu için Allah, orucun farz kılındığını bildirirken, psikolojik rahatlatma sağlayacak ve emre muhatap olan Müslümanların üşenmelerini engelleyecek bir üslûp kullanarak oruç tutmanın önceki ümmetlere de farz kılındığını belirtmiştir. Bu üslûp, meselâ öteki ümmetlerde de bulunduğu anlaşılan namaz için kullanılmamıştır.[2]

Dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar bütün insanların hak veya batıl birer dini ve bu dinlerin dinî uygulamaları arasında oruç ibadeti de vardır. Brahmanizim, Hinduizm, Budizm ve Maniheizm gibi beşerî dinlerde de aslı ilahî vahye dayanan Yahudilik ve Hıristiyanlıkta da oruç ibadeti vardır. Bu dinlerdeki oruçların miktar zaman ve mahiyeti farklıdır. Budizm’de iki ayda bir oruç tutulur. Bu dinin kurucusu olan Buda’ya göre ebedî kurtuluşa (*Nirvana’ya*) erebilmek için nefsanî arzuları terk etmek gerekir. Nefsanî arzuları yenmenin en iyi yolu da oruç tutmaktır. Hintliler’in dini olan Brahmanizm’de mahalli ayların 11. ve 12. günlerinde oruç tutulur. (bk. Uysal, s. 4-5)

Tevrat’ta bazı günlerde oruç tutulması emredilmektedir. (Tevrat, Çıkış, 34/18) Yahudilikte tutulması gereken yegâne oruç “Yom-Kippur” adı verilen “kefaret orucu”dur. En büyük ibadet günlerinden biri olan “Kippur” günü en büyük oruç günü kabul edilir ve bu günde oruç tutmak farzdır. (bk. Levililer, 16/29-31; Sayılar, 29/7)

İnciller’de oruç ibadetinden övgü ile söz edilir. (bk. Matta, 4/1-3, 6/16-19; 9/4; Markos, 2/19; Luka, 5/33-38) Katolik Hıristiyanlıkta iki oruç vardır: Şükran orucu ve Kilise orucu.

Hıristiyanlar genellikle çarşamba, cuma ve cumartesi günleri oruç tutarlar. Çünkü bu günler tövbenin kabul edildiği günlerdir.

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.) Peygamberlikle görevlendirildiği zaman Hicaz bölgesinde oruç ibadeti vardı.

Peygamberimiz Medine'ye geldiği zaman Yahudilerin "*âşûrâ*" orucu tuttuklarını gördü, kendilerine bu orucu niçin tuttuklarını sordu. Onlar, "Bu gün hayırlı bir günüdür, bu günde Allah İsrailoğulları'nı düşmanlarından kurtardı. Musa (a.s.) bu günde oruç tuttu" cevabını verdiler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.), *'Biz Musa'ya sizden daha evla ve layığız'* dedi ve *âşûrâ* orucunu tuttu ve ashabına da tutmalarını emretti. (Buhârî, "Savm", 69; Müslim, "Sıyâm", 128; Tirmizî, "Savm", 49)

Peygamberimiz (s.a.s.), Ramazan orucu farz kılınmadan önce "*eyyâm-i bîd*" olarak nitelenen kamerî ayların 13, 14 ve 15. günlerinde de oruç tutardı. (Ahmed, V, 246; Tirmizî, "Savm", 41, 54)

Ramazan orucu, hicretten bir buçuk sene sonra Medine'de Bedir Savaşı öncesinde Bakara suresinin 183. ayetinin inmesiyle farz kılınmıştır. Ayet şöyledir:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

"Ey müminler! (Kötülüklerden ve haramlardan) korunmanız için oruç tutmak, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı." (Bakara, 2/183)

Bu ayette orucun mutlak olarak farz kılındığı bildirilmekte, ancak orucun ne zaman, nasıl ve kaç gün tutulacağı bildirilmemektedir. Bir sonraki ayette bu kapalılık kısmen giderilmiş, orucun "*sayılı günlerde*" tutulacağı beyan edilmiştir:

اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ
اُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا
فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَاَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"(Oruç), sayılı günler(dedir). Sizden kim hasta ya da yolcu olur (da orucunu tutamazsa daha sonra) tutamadığı günler sayısınca başka günlerde oruç tutar. (Yaşlılık veya tedavi edilemeyen bir hastalık nedeniyle) oruca zorlukla güç yetirenler, bir yoksul doyumu fidye verirler. Bununla birlikte kim bir hayır yaparsa (daha fazla fakiri doyurursa) bu, kendisi için daha hayırlıdır. Eğer bilirseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır." (Bakara, 2/184)

Bu ayetteki "*sayılı günler*" de açık değildir. Bu "*sayılı günler*" ile maksadın Peygamberimizin Ramazan orucundan önce her aydan tuttuğu üç gün oruç olduğu, Ramazan orucunun farz kılınması ile bu orucun kaldırıldığına dair Muâz b. Cebel, İbn Abbas ve Katâde b. Diâme'den rivayetler var ise de Taberî, "*sayılı günler*" ile maksadın Ramazan ayı olduğu görüşünü tercih etmiştir. (Taberî, II, 130-132)

Bir sonraki ayette orucun Ramazan ayında tutulması açıkça bildirilmiştir:

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ
الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا
أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ
بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ

"O Ramazan ayı ki; insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur'ân onda indirildi. Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa onu oruçla geçirsin. Kim de hasta veya yolcu olursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun. Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez. Bu da sayıyı tamamlamanız ve hidayete ulaştırmasına karşılık Allah'ı yüceltmeniz ve şükretmeniz içindir."

Ayetteki *"Bu aya ulaşan kimse onu oruçla geçirsin"* cümlesindeki ay, Ramazan ayıdır.

Ayette farz olan orucun Ramazan ayında tutulması açıkça belirtilmekle birlikte nasıl tutulacağı, oruca ne zaman başlanıp ne zaman son verileceği bildirilmemekte, sadece Ramazan ayına erişen sağlıklı ve mukim kimselerin oruç tutmaları gerektiği, yolcuların ve hastaların daha sonra kaza etmek üzere oruç tutmayabilecekleri beyan edilmektedir.

Sahabeden Seleme b. el-Ekva'

وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ

"Oruca zor güç yetirenler, bir yoksul doyumu fidye verirler" (Bakara, 2/184) ayeti inince isteyenin oruç tuttuğunu, isteyenin fidye verdiğini, 185. ayet inince bu muhayyerliğin kaldırıldığını söylemiştir. (Müslim, "Sıyâm", 149-150; Ebû Dâvûd, "Savm", 2, I, 737)

Sahebeden Muâz b. Cebel, ayetteki,

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ

"Öyle ise sizden kim bu aya ulaşırsa oruç tutsun" emri ile Allah'ın orucu sağlıklı ve mukim olan kimseler için farz kıldığını, hasta ve yolcular için oruç tutmama ruhsatı verildiğini, oruç tutmayıp fidye vermenin, oruca gücü yetmeyen yaşlılara özgü kılındığını bildirmiştir. (Ahmed, V, 246)

Bakara suresinin 187. ayeti inmeden önce müminler güneş batıp iftar ettikten sonra uyumamak ve yatsı namazını kılmamak şartıyla yiyip içebilirler, eşleriyle cima yapabilirlerdi. İftardan sonra uyur veya yatsı namazını kılarlarsa artık yeme, içme ve cinsel ilişki ertesi günü akşama kadar yasak idi. (Ahmed, V, 247.)

Ensar'dan Sırma b. Kays adında bir mümin Ramazan ayında oruçlu olarak akşama kadar çalışmış, akşam evine gelmiş, namazı kıldıktan sonra yemek yemeden sabaha kadar uyuya kalmıştır. Ertesi günü Peygamberimiz kendisini çok bitkin, halsiz ve oruca dayanamaz bir durumda görmüş, *"Ne oluyor, seni çok*

yorgun, bitkin ve halsiz görüyorum" diye sormuş, Sırma da "Ey Allah'ın elçisi! Dün, gün boyu çalıştım, akşam eve geldim, namazı kılınca uyuya kalmışım ve bir şey yiyip içmeden oruç tutuyorum" diye cevap vermiştir. (Buhârî, "Savm", 15; Ebû Dâvûd, "Savm", 1; Ahmed, V, 247)

Sırma'nın çektiği sıkıntıyı çekenler, hatta bu kuralı ihlal edenler olmuştur. (Ebû Dâvûd, "Savm", 1) Meselâ Hz. Ömer akşam iftar ettikten sonra eşi ile ilişkiye girmiş, sonra yaptığına pişman olmuş ve durumu Peygamberimize bildirmiştir. Ashaptan bazıları da aynı hatayı işlemişlerdir. Bunun üzerine Bakara suresinin 187. ayeti inmiştir: (Ahmed, V, 247)

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلٰى نِسَٓائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَاَنْتُمْ
لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ
وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْـٰٔنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَكُلُوا
وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ
الْفَجْرِ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَاَنْتُمْ عَاكِفُونَ
فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيَاتِه۪
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

"Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı. Onlar size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz. Allah (Ramazan gecelerinde hanımlarınıza yaklaşarak) kendilerinize ihanet ettiğinizi bildi, tövbenizi kabul edip sizi affetti. Artık eşlerinize yaklaşın ve Allah'ın sizin için yazıp takdir etmiş olduğu şeyi arayın. Şafağın aydınlığı, gecenin karanlığından ayırt edilinceye kadar yiyin, için, sonra akşama kadar orucu tam tutun. Bununla birlikte siz mescitlerde itikâfta iken eşlerinize yaklaşmayın. Bunlar, Allah'ın koyduğu sınırlardır. Bu sınırlara yaklaşmayın. Allah kendine karşı gelmekten sakınsınlar diye ayetlerini insanlara böyle açıklar."

Ayetteki أُحِلَّ "*helal kılındı*" cümlesi, söz konusu yasağın kaldırıldığını ifade eder. Bu yasağın ne olduğu yukarıda zikrettiğimiz hadislerde beyan edildiği gibi ayetin içeriğinden de anlaşılmaktadır. Cinsel ilişkide bulunma yasağı *itikâf* halinde iken devam etmektedir.

Allah'ın koyduğu yasağın ihlal edilmesi, ayette "*nefse ihanet*" olarak ifade edilmiştir. Ayet, itaatsizlik ederek emir ve yasakları ihlal eden müminlerin, günahkâr olduklarını, ancak günahlarına tövbe ettikleri takdirde affedileceklerini de beyan etmektedir.

Ayette, orucun başlama ve bitirme zamanı ile orucun nasıl tutulacağı da bildirilmektedir.

Böylece oruç ile ilgili hükümler tamamlanmış ve bu ibadet İslâm'ın beş temel esasından biri olmuştur. (Buhârî, "İman", 34, 40)

Cebrail'in "İslâm nedir?" sorusunu Hz. Peygamber (s.a.s.),

اَلْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ وَتَحُجَّ

الْبَيْتَ إِنِ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا

"İslâm, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın O'na ibadet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, Kâbe'yi ziyaret etmen ve Ramazan orucu tutmandır" (Buhârî, "İman", 37) şeklinde verdiği cevapta kelime-i şahadetten sonra dört ana ibadetten biri olarak oruç ibadetini zikretmiştir. Peygamberimiz başka bir hadis-i şerifinde bu ana ibadetleri İslâm'ın temel esasları olarak bildirmiştir:

بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ

"İslâm, beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahadet etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, haccetmek ve Ramazan orucu tutmak." (Buhârî, "İman", 2; Müslim, "İman", 5)

Saçları dağınık bir bedevî Hz. Peygamber'e gelir ve

— "Ey Allah'ın Elçisi! Allah'ın bana farz kıldığı namazı bildir" der. Hz. Peygamber,

— "Günde beş vakit namazı farz kılmıştır. Nafile olarak kılacağın namaz buna dâhil değildir" buyurur. Bedevî,

— "Allah'ın bana farz kıldığı orucu bildir" der. Hz. Peygamber,

— "Ramazan ayında oruç tutmayı farz kılmıştır. Nafile olarak tutacağın oruç buna dâhil değildir" buyurur. Bedevî,

— "Allah'ın bana farz kıldığı zekâtı bildir" der. Hz. Peygamber ona İslâm'ın göstergesi olan ibadetleri (şeâiri) anlatır.

Bunun üzerine bedevî, "Seni şerefli kılan Allah'a yemin ederim ki nafileleri yapmayacağım, Allah'ın farz kıldığı görevleri de eksik bırakmayacağım."

Bunun üzere Hz. Peygamber, "Eğer sözüne sadakat ederse kurtuluşa erer" -veya- "cennete girer" buyurmuştur. (Buhârî, "Savm", 1)

Bakara suresindeki ayetler (183-185, 187) ile bu ve benzeri sahih hadisler Ramazan orucunun farz olduğunu kesin olarak ifade etmektedir. Orucun farz olması konusunda ümmetin icmaı hâsıl olmuştur.

---

[2] Allah her topluma bir peygamber göndermiştir. (Fatır, 35/29) Peygamberler kavimlerine Allah'ın emir ve yasaklarını, ibadet ve ahlak kurallarını bildirmişlerdir. Bu ibadetlerin arasında oruç ibadeti de vardır. Mesela İbn Mâce, zayıf olmakla birlikte Nuh (a.s.)'un bayram günleri hariç sürekli oruç tuttuğu ile ilgili bir rivayeti es-Sünen adlı eserinde Siyam bahsinin 32. babına almıştır. İbrahim peygamber, her ayın üç gününde oruç tutardı. (Süyutî, II, 46) Tevrat'ta Hz. Musa'nın Tur dağında kaldığı 40 gün süresince oruç tuttuğu bildirilmektedir. (Tevrat, Çıkış, 24/18; 34/28)

III. ORUÇ İBADETİNİN FAZİLETİ

Müslümanlar, ayet ve hadislerde oruç tutmaya teşvik edilmiş, oruç tutanlar övülmüş, onlara Allah'ın rahmeti, rızası, sevap ve mükâfatı vaad edilmiştir. Ahzab suresinin 35. ayetinde, aralarında oruç tutmanın da yer aldığı on özelliğe sahip olan kadın ve erkeklere mağfiret ve büyük mükâfat olduğu bildirilmiştir.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ
وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ
وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ
وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ
كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

"Şüphesiz Müslüman erkeklerle Müslüman kadınlar, mümin erkeklerle mümin kadınlar, itaatkâr erkeklerle itaatkâr kadınlar, doğru erkeklerle doğru kadınlar, sabreden erkeklerle sabreden kadınlar, Allah'a derinden saygı duyan erkekler, Allah'a derinden saygı duyan kadınlar, sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlar, namuslarını koruyan erkeklerle namuslarını koruyan kadınlar, Allah'ı çokça anan erkeklerle çokça anan kadınlar var ya, işte onlar için Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır." (Ahzab, 33/35)

Ayet; hem iman, ibadet ve ahlakî konularda kadın ve erkek arasında bir farkın bulunmadığını, hem Müslümanın sahip olması gereken nitelikleri, hem de bu niteliklere sahip olan Müslümanların Allah katındaki değerini ve verilecek mükâfatı beyan etmektedir. Ayetin ifade ettiği özellikleri taşıyan Müslüman kemale ermiş ve ilahî rızayı kazanmış insandır:

Oruç ibadetinin değeri ve faziletini beyan eden birçok hadis vardır. Bunlardan bir kısmını bu bölümde tahlil etmeye ve değerlendirmeye çalışacağız:

1. ORUÇ, SEVABI ÇOK OLAN BİR İBADETTİR

Oruç riyanın en az karışacağı bir ibadet olduğu için sevabı en fazla olan ibadetlerden sayılmıştır. Yüce Allah, ibadetlere on katından yedi yüz katına kadar sevap verir. Oruç ibadetine ise Allah'ın verdiği sevap, sınırsızdır.

كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ الْحَسَنَةُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِ مِئَةِ
ضِعْفٍ قَالَ اللهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَّا الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِي وَ أَنَا أَجْزِي بِهِ يَدَعُ
شَهْوَتَهُ وَ طَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي

"Âdemoğlunun her ameline on katından yedi yüz katına kadar sevap verilir. Yüce

Allah; 'Oruç hariç, çünkü oruç benim içindir, onun mükâfatını da ben vereceğim. Çünkü oruç tutan kimse yemesini, içmesini ve şehvetini benim için terk etmektedir' buyurmuştur." (Müslim, "Sıyâm", 164; Tirmizî, "Savm", 55)

كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلَّا الصِّيَامَ فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ

"Oruç hariç, Âdemoğlunun her ameli kendisi içindir. Oruç ise benim içindir, onun ödülünü de ben vereceğim." (Buhârî, "Sıyâm", 9)

Bu hadislerde iki hususa vurgu yapılmaktadır. Biri oruç ibadetinin sırf Allah için yerine getirildiği yani bu ibadette riyanın olmayacağı, diğeri ise ihlâs ile tutulan orucun Allah katındaki sevabının çok olmasıdır. Oruç ibadetine çok sevap verilmesinin gerekçesi olarak kişinin yemesini, içmesini ve şehvetini sırf Allah için terk etmesi, samimiyetle başka bir çıkar gözetmeksizin Allah rızası için oruç tutması zikredilmiştir. Gerçekten namaz, zekât ve hac gibi başkaları tarafından ifa edildiği bilinebilen ibadetlere riya karışabilir. Ama oruç, kişi ile Allah arasında olan bir ibadettir. Gerçekten kişinin oruç tutup tutmadığını ancak Allah bilir.

2. RAMAZAN ORUCU GÜNAHLARA KEFARET OLUR

فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَجَارِهِ تُكَفِّرُهَا الصَّلَاةُ وَالصِّيَامُ
وَالصَّدَقَةُ

"Kişi, çoluk - çocuğu, malı ve komşusu sebebiyle günaha girebilir. Namaz, oruç ve zekât bu günahlara kefaret olur." (Buhârî "Savm", 3)

مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

"Kim inanarak ve sevabını umarak Ramazan orucunu tutarsa Allah o kimsenin geçmiş günahlarını bağışlar." (Buhârî, "Sıyâm", 6)

Hadiste, günahların küçük veya büyük olduğu beyan edilmeden mutlak olarak oruç tutan kimsenin bağışlanacağı bildirilmektedir. Ancak Kur'ân ve sünnet bütünlüğü içinde konuyu ele aldığımız zaman içki içmek, kumar oynamak, hırsızlık yapmak ve namaz kılmamak gibi büyük günahlardan ve kul hakkı içeren günahlardan kurtulmak için şartlarına uygun tövbe etmek, hak sahibine hakkını ödemek ve helalleşmek gerekir.

3. CENNETİN REYYÂN KAPISI, ORUÇ TUTANLARA MAHSUSTUR

Sahih bir hadiste bu husus şöyle bildirilmektedir:

إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ : الرَّيَّانُ يَدْخُلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ لَا يَدْخُلُ مَعَهُمْ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ ، يُقَالُ: أَيْنَ الصَّائِمُونَ

فَيَدْخُلُونَ مِنْهُ فَإِذَا دَخَلَ آخِرُهُمْ أُغْلِقَ فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ

"Cennette Reyyân adında bir kapı vardır ki buradan kıyamet gününde sadece oruç tutanlar cennete girer, onlarla birlikte bu kapıdan başkaları girmez. (Cennet kapılarında) oruç tutanlar nerede diye seslenilir. (Oruç tutanlar gelir) bu kapıdan cennete girerler, sonuncuları girdiği zaman kapı kapanır, artık bu kapıdan kimse cennete girmez." (Müslim, "Sıyâm", 166)

Buhârî'nin konu ile ilgili olarak rivayet ettiği hadis ise şöyledir:

مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ فِى سَبِيلِ اللهِ نُودِىَ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ: يَا عَبْدَ اللهِ هَذَا خَيْرٌ فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاةِ دُعِىَ مِنْ بَابِ الصَّلَاةِ وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ دُعِىَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيَامِ دُعِىَ مِنْ بَابِ الرَّيَّانِ وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ دُعِىَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ

"Kim Allah yolunda bir çift mal infak ederse cennet kapılarından, "Ey Allah'ın kulu! Bu bir hayırlı iştir" diye nida edilir. Namaz kılan Müslüman namaz kapısından çağrılır. Allah yolunda cihat yapan kimse cihat kapısından çağrılır. Oruç tutan kimse Reyyân adlı kapıdan çağrılır. Zekât veren kimse zekât kapısından çağrılır."

Ebû Bekir,

— "Anam - babam sana feda olsun ey Allah'ın Elçisi! Bu kapıların hepsinden çağrılan Müslüman olacak mıdır?" diye sorar. Hz. Peygamber de,

— *"Evet, senin onlardan biri olmanı umarım"* buyurur. (Buhârî, "Savm", 4)

Bu hadislerden cennetin sekiz kapısının belirli görevleri yapanlara tahsis edildiğini, Reyyân kapısının oruç tutanlara mahsus olduğunu, dolayısıyla oruç tutan Müslümanın cennetle ödüllendirileceğini ve cehennemden kurtulacağını anlıyoruz.

Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır:

مَنْ صَامَ يَوْمًا فِى سَبِيلِ اللهِ بَاعَدَ اللهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا

"Kim Allah için bir gün oruç tutarsa Allah yetmiş yıllık bir mesafe kadar onu cehennem ateşinden uzaklaştırır." (Müslim, "Sıyâm", 168)

لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ فَرْحَةٌ عِنْدَ فِطْرِهِ وَ فَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ وَ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ

"Oruçlunun iki sevinci vardır. Biri iftar ettiği zaman, diğeri de Rabbine kavuştuğu zamandır. Oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha güzeldir." (Müslim, "Sıyâm", 164; Tirmizî, "Savm", 55)

İmsaktan iftara kadar oruç tutan Müslüman tabii olarak akşama doğru acıkır. Bir şey yiyip içmediği için açlıktan nefesinde koku olabilir. Hadiste bu kokunun

Allah katında en güzel kokulardan daha makbul olduğu ifade edilmektedir. Oruç tutan Müslüman akşam ezan okununca orucunu açar, hem Allah için bir ibadeti yerine getirmenin sevincini yaşar hem de iftar sofrasında yiyip içerek açlığını giderir ve sevinir. Asıl sevinci ise ahirette yaşayacak, cennet kapısından çağrılınca sevincinden âdeta uçacaktır.

Oruç tutan müminin cennete girebilmesi için diğer dinî görevleri yapması ve büyük günahlardan sakınması gerekir. Şu hadis bu hususu açıkça ifade etmektedir:

قَالَ مَا مِنْ عَبْدٍ يُصَلِّي الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ وَيَصُومُ رَمَضَانَ وَيُخْرِجُ
الزَّكَاةَ وَيَجْتَنِبُ الْكَبَائِرَ السَّبْعَ إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ وَقِيلَ
لَهُ اُدْخُلْ بِسَلَامٍ

"Beş vakit namazı kılan, Ramazan orucunu tutan, zekâtı veren, yedi büyük günahtan[3] *sakınan hiçbir Müslüman yoktur ki cennet kapıları onun için açılmış olmasın. Ona güven içinde cennete gir denir"* (Münzirî, hadis no: 452)

Peygamberimiz veda hutbesinde beş görevi yapan kimsenin cennete gireceği müjdesini vermiştir. Bu beş görevden biri oruçtur:

اتَّقُوا اللهَ ، وَصَلُّوا خَمْسَكُمْ ، وَصُومُوا شَهْرَكُمْ ، وَأَدُّوا زَكَاةَ أَمْوَالِكُمْ ،
وَأَطِيعُوا أُمَرَاءَكُمْ ، تَدْخُلُوا جَنَّةَ رَبِّكُمْ

"Allah'a karşı gelmekten sakının, beş vakit namazınızı kılın, Ramazan orucunu tutun, mallarınızın zekatını verin, yöneticilerinize [İslâm'a uygun olan emirlerine (Müslim, "İmâre", 38)] *uyun Rabbinizin cennetine girersiniz."* (Tirmizî, "Cuma", 80)

4. MAZERETSİZ ORUÇ TUTMAMAK BÜYÜK GÜNAHTIR

Geçerli bir mazereti olmadığı halde Ramazan orucunu tutmayan bir Müslüman Allah'a isyan etmiş, pek çok sevaptan, manevi nimetten yoksun kalmış ve büyük günah işlemiş olur. Mazeretsiz olarak tutmadığı bir günlük Ramazan orucunun yerine başka zamanlarda ömür boyu oruç tutsa dahi bunu telâfi edemez. Peygamberimiz bu hususu şöyle ifade etmiştir:

مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ رُخْصَةٍ وَ لَا مَرَضٍ لَمْ يَقْضِ عَنْهُ
صَوْمُ الدَّهْرِ كُلِّهِ وَ إِنْ صَامَهُ

"Kim hastalığı ve bir ruhsatı / mazereti olmaksızın Ramazan ayından bir gün oruç tutmazsa bütün günleri oruç tutsa yine bu orucu yerine getiremez." (Ebû Dâvûd, "Savm", 38; Tirmizî, "Savm", 27; İbn Mâce, "Savm", 14)

---

[3] Bu hadiste sözü edilen yedi büyük günah, şu hadiste açıkça belirtilmiştir:
اِجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ الشِّرْكُ بِاللهِ وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ
النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَأَكْلُ الرِّبَا وَالتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ

وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ

Hz. Peygamber, “Helâk edici yedi büyük günahtan sakının” buyurdu. “Nedir onlar ey Allah’ın Elçisi”? Denildi. “Allah’a ortak koşmak, büyü yapmak, Allah’ın haram kıldığı cana haksız yere kıymak, yetim malı yemek, faiz parası yemek, savaştan kaçmak, iffetli ve namuslu kadınlara zina suçu isnat etmek” buyurdu. (Müslim, “İman”, 145)

IV. ORUCUN HİKMETLERİ

Dinimizin bizden yapmasını istediği görevlerde de, yapılmasını istemediği şeylerin terk edilmesinde de fert ve toplum için pek çok hikmet ve fayda vardır. Allah'ın hiçbir emir ve yasağında faydasızlık yoktur, hiçbir şey boş yere emredilmemiştir.

Dinimiz ferdin toplum içinde uyumlu, güvenilir ve hoşgörülü olmasını ister. Bu amaçla bir takım yasaklar getirmiştir. İbadetlerin amaçlarından biri de Müslümanın kötülüklerden uzak durmasını ve kul haklarını ihlal etmekten sakınmasını sağlamaktır. Nitekim orucun farz oluşunu bildiren ayetin son cümlesi bu hususu ifade etmektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

"Ey iman edenler! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, (Allah'a karşı gelmekten) sakınmanız için size de farz kılındı." (Bakara, 2/183)

Orucun farz kılınmasının gerekçesi olarak kişinin kötülüklerden ve haramlardan uzak durmasının zikredilmesi, orucun farz olmasının arka planında, Müslümanın cinsel arzularını, konuşmasını, yemesini ve içmesini kontrol altında tutması, huyunu ve ahlakını güzelleştirmesi ve nefsine sahip çıkabilme yeteneğini kazanması vardır.

Orucun hikmetlerini ifade eden birçok hadis-i şerif vardır. Bu bölümde bunlardan bir kısmını tahlil ve izah etmeye çalışacağız:

1. ORUÇ CEHENNEM ATEŞİNE KARŞI BİR KALKANDIR

Peygamberimiz, orucu kalkana benzetmiştir. Kalkan kişiyi gelebilecek zararlardan koruduğu gibi oruç da Müslümanı cehennem ateşinden korur. Şu hadis, bu hususu açık seçik ifade etmektedir:

اَلصِّيَامُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ كَجُنَّةِ أَحَدِكُمْ مِنَ الْقِتَالِ

"Kalkan savaşta sizi koruduğu gibi oruç da cehennem ateşinden korur." (İbn Mâce, "Savm", 1)

2. ORUÇ KİŞİYİ HARAMLARDAN ALIKOYAR

Orucun kötülük ve haramlardan korunmak için farz kılındığının bildirilmesi ibadetin insanın kişisel ve sosyal hayatındaki yerini ve etkisini bildirmeye yöneliktir. Nitekim Yüce Allah günde beş vakit kılınan namazın insanı hayâsızlık

ve haramlardan alıkoyduğunu bildirmektedir. (Ankebût, 29/45) Aynı şekilde orucun da insanı haram ve kötülüklerden alıkoyması gerekir.

Oruç cehennem ateşine karşı bir kalkan olduğu gibi kötülüklere karşı da bir kalkandır. Oruç tutan insan kötü söz ve davranışlardan uzak durur. Şu hadiste Peygamberimiz bu hususu şöyle ifade etmektedir:

اَلصِّيَامُ جُنَّةٌ فَلَا يَرْفُثْ وَلَا يَجْهَلْ وَإِنِ امْرُؤٌ قَاتَلَهُ أَوْ شَاتَمَهُ فَلْيَقُلْ
إِنِّى صَائِمٌ مَرَّتَيْنِ

“Oruç bir kalkandır; sakın bir kimse oruçluyken cahillik edip de kem söz söylemesin. Birisi sataşır veya kötü söz söyleyecek olursa ’ben oruçluyum, ben oruçluyum’ desin.” (Buhârî, “Savm”, 9; Müslim, “Sıyâm”, 30)

Oruç, sadece iştah ve şehveti dizginlemek değildir, ayrıca dilini kötü ve çirkin söz söylemekten korumaktır. Oruçlu cahillik edip kötü söz söyleyemez, kavga edemez, etmemelidir. Birisi sataşsa bile oruçlu Müslüman buna karşılık vermemelidir. Nitekim Peygamberimiz bu hususa şöyle işaret etmiştir:

لَيْسَ الصِّيَامُ مِنَ الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ إِنَّمَا الصِّيَامُ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ
فَإِنْ سَابَّكَ أَحَدٌ أَوْ جَهِلَ عَلَيْكَ فَقُلْ إِنِّى صَائِمٌ إِنِّى صَائِمٌ

“Oruç sadece yemeyi ve içmeyi terk etmekten ibaret değildir. Aynı zamanda oruç, çirkin, kötü ve kaba sözlerden uzak durmaktır. Eğer (oruçlu bulunduğun sırada) birisi sana sataşır, sövüp sayar, bağırıp çağırır, kaba ve çirkin davranırsa, ona ’ben oruçluyum, ben oruçluyum’ de” (Münzirî, II, 148, No:4)

Kişiyi haram ve kötülüklerden korumayan oruç amacına ulaşmamış demektir. Peygamberimiz bu hususu şöyle dile getirmiştir:

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ فِى أَنْ يَدَعَ
طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ

“Kim yalan sözü ve yalan ile iş yapmayı bırakmazsa Allah’ın onun yemesini ve içmesini terk etmesine ihtiyacı yoktur” (Buhârî, “Savm”, 8; Ebû Dâvûd, “Savm”, 25; Tirmizî, “Savm”, 16; İbn Mâce, 21)

Hadis, orucun gayesinin insanın edep ve ahlakını iyileştirmek, onu kötülük ve haramlardan korumak olduğunu ifade etmektedir. Böyle bir oruçtan istenilen sevap da elde edilemez. Nitekim Peygamberimiz (s.a.s.),

رُبَّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ وَرُبَّ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ
قِيَامِهِ إِلَّا السَّهَرُ

“Nice oruç tutanlar vardır ki onların oruçtan nasipleri sadece aç (ve susuz) kalmalarıdır. Nice geceleri namaz kılanlar vardır ki onların namazdan nasipleri sadece uykusuz kalmaktır” (İbn Mâce, 21) buyurmuştur.

Dolayısıyla oruç tutan insan; yalan, yalancı şahitlik, gıybet, iftira, hile, aldatma,

kötü söz ve benzeri davranışlardan uzak, iş ve işlemlerinde, söz ve sözleşmelerinde, alım ve satımlarında dürüst ve dosdoğru olmalıdır.

3. ORUÇ ŞEHEVÎ DUYGULARI DİZGİNLER

Oruç kişiyi fuhuş ve edep dışı davranışlardan alıkoyar. Bu hususu Peygamberimiz şöyle ifade etmiştir:

مَنِ اسْتَطَاعَ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَ
مَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّ لَهُ وِجَاءً

“Evlenmeye gücü yeten evlensin. Çünkü evlilik gözü (yabancı kadınlara bakmaktan) alıkoyar, tenasül uzvunu (harama düşmekten) korur. Evlenmeye gücü yetmeyen kimsenin oruç tutmasını tavsiye ederim. Çünkü orucun şehveti kıran bir özelliği vardır.” (Buhârî, “Savm”, 10)

İnsanın günah işlemesine genellikle iki şey sebep olur. Biri şehevî arzuları, diğeri dili ve midesidir. Şehevî arzularına, diline ve midesine sahip çıkıp kelime-i şahadeti kalpten söyleyen ve her yönü ile bunun gerekçelerini yapan Müslüman kulluk görevini yapmış, ahirette cenneti kazanmış olur. Peygamberimiz bu hususu şöyle ifade etmiştir:

مَنْ يَتَكَفَّلُ لِي مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَ مَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَتَكَفَّلُ لَهُ بِالْجَنَّةِ

“Kim diline ve ırzına sahip çıkacağına güvence verirse ben de o kimsenin cennete gireceğine güvence veririm.” (Tirmizî, “Zühd”, 60)

مَنْ وَقَاهُ اللهُ شَرَّ مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَ شَرَّ مَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ

“Allah kimi dilinin ve cinsel organının şerrinden / günah işlemesinden korursa o kimse cennete girer.” (Tirmizî, “Zühd”, 60)

4. ORUÇ SABIR VE İRADE EĞİTİMİDİR

Oruç, nefsin isteklerinden iradî olarak uzak durabilmektir. Bu yönüyle oruç bir irade eğitimidir. Aynı zamanda açlık ve susuzluğun verdiği sıkıntıya dayanma yönüyle de bir sabır eğitimidir. Yüce Allah,

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ إِنَّ اللّٰهَ مَعَ
الصَّابِرِينَ

“Ey iman edenler! Sabır ve namazla Allah’tan yardım dileyin. Şüphe yok ki Allah sabredenlerle beraberdir.” (Bakara 2/153)

“Sabredenlere ecirleri hesapsız olarak tastamam verilir” (Zümer, 39/10) anlamındaki ayetlerle sabrı teşvik etmektedir. Sabrı öğrenmenin bir yolu da oruçtur. Çünkü

ٱلصِّيَامُ نِصْفُ الصَّبْرِ

“Oruç sabrın yarısıdır.” (Tirmizî, “Da’avât”, 86)
“Ramazan ayı da sabır ayıdır.” (İbn Mâce, “Taharet”, 43)

وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ

“Sabır aydınlıktır.” (İbn Mâce, “Taharet”, 5)

Sabırlı insan bu aydınlıkta yolunu şaşırmaz.

İnsanın hayatta başarılı olabilmesi için iradesine hâkim olması ve güçlükler karşısında dayanabilmesi yani sabredebilmesi gerekir. Nefsin isteklerinin kontrol altına alınmasında, oruç etkili bir yoldur.

Toplum hayatındaki azgınlık ve taşkınlıklar, genellikle insanın nefsanî zevklere düşkünlüğünden kaynaklanır. Bunların başında yeme, içme ve cinsel ilişki gelir. Oruç, insanı nefsanî zevk ve şehvetler peşinde koşturan, nefsine ve halka zulmetmesine sebep olan nefs-i emmâreyi teskin etmenin ilacıdır.

Ayrıca oruç, yoksulların durumunu daha iyi anlamaya, dolayısıyla onların sıkıntılarını giderme yönünde çaba sarf etmeye vesile olur.

Orucun sağlık açısından pek çok yararları bulunduğu uzman hekimler tarafından ifade edilmektedir. Oruç, bir yıl boyunca çalışan vücut makinesinin dinlenmeye ve bakıma alınması gibidir. Oruç, özellikle mide ve sindirim organlarının dinlenmesi için iyi bir perhizdir. Peygamberimiz,

لِكُلِّ شَيْءٍ زَكَاةٌ وَزَكَاةُ الْجَسَدِ الصَّوْمُ

“Her şeyin bir zekâtı vardır. Bedenin zekâtı da oruçtur” (Münziri, No: 579) buyurmuştur.

Sonuç olarak oruç tutan Müslüman*;*

— Allah ve Peygambere itaat etmiş ve büyük sevap kazanmış olur.
— Allah’ın verdiği nimetlere şükretmiş ve aç kalanların hallerini öğrenmiş olur.
— Sağlığını korumuş, nefsini terbiye etmiş ve irade eğitimi yapmış olur.
— Sabır ve metanet kazanmış, kötü söz ve davranışlardan korunmuş olur.
— Ahlakını güzelleştirmiş ve imanının bilincine ermiş olur.
— İbadet zevkini tatmış, Allah’ın rızasını ve cennetini kazanma yoluna girmiş olur.

V. ÇOCUKLAR, GENÇLER VE ORUÇ İBADETİ

Çocuklar 6-7 yaşlarında temyiz, eğitim ve öğretim çağına gelirler. Bu yaşlarda ilk eğitim ve öğretime başlarlar.

Kız çocukları âdet görmeye başlamakla, erkek çocukları ise ihtilam olmakla veya bu yaşa gelmekle ergenlik çağına ulaşırlar. Çocuklar, ergenlik çağına gelmeden önce Kur'ân okumayı, ibadetleri, helal ve haramları öğrenmiş olmalı, özellikle namaz kılmaya alışmış olmalı, oruç ibadetine de alıştırılmalıdır.

Çocuklar, ergenlik çağına erdiği andan itibaren gençlik çağına başlarlar. Gençlik çağı bülûğa erme ile başlar. Bülûğa erme yaşı çocukların fizikî bünyelerine, bedensel gelişimlerine ve bölgelere göre farklılık arz eder. Ülkemizde yapılan bir araştırmaya göre (Seyfullah Kara, Peygamber Döneminde Gençlik, s. 14) bülûğa erme yaşı kızlarda en erken 10, en geç 18, erkeklerde ise en erken 9, en geç 19 yaş olduğu tespit edilmiştir. Bir hadis-i şerifte de çocukluktan kurtulup gençlik çağına geçme bülûğ çağı olarak ifade edilmiştir:

رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ النَّائِمِ حَتّٰى يَسْتَيْقِظَ وَ عَنِ الصَّبِيِّ
حَتّٰى يَشِبَّ وَعَنِ الْمَعْتُوهِ حَتّٰى يَعْقِلَ

"Uyanıncaya kadar uyuyandan, gençlik / bülûğ çağına gelinceye kadar çocuktan ve aklı başına gelinceye kadar akıl melekesini yitiren ma'tuh (bunak) kimseden dinî sorumluluk kaldırılmıştır." (Tirmizî, "Hudud", 1; Ahmed, I, 118)

Bu tespitler ve yapılan gözlemler, dinî tutum ve davranışların küçük yaşlardan başlayarak telkin ve taklitler yoluyla öğrenildiğini göstermektedir. Bu itibarla ergenlik çağından önce çocuklara ibadetlerin öğretilmesi ve onlara alışkanlık kazandırılması dindarlık açısından oldukça önemlidir.

Kötü alışkanlık sahibi ve dinin emirlerine lakayt insanlarla arkadaşlık kuran genç, bu kötü alışkanlıklara bulaşabilir.

Gençlik dönemi bülûğ çağında başladığına göre dinî görev ve sorumluluklar da bu çağda başlamaktadır. Bütün dinî sorumluluklar bülûğ / ergenlik ile başlar. Bu konuma gelen gençler artık; Yaratan'ını, peygamberini ve dinini tanımak, şartlarına uygun iman etmek, günde beş vakit namazı kılmak, Ramazan aylarında oruç tutmak, içki, kumar, zina, hırsızlık, yalan, hile, aldatma, iftira ve benzeri dinin haram kıldığı şeylerden kaçınmak zorundadırlar. Dinî görevleri ihmal etmeleri, haram söz ve fiilleri işlemeleri onları günahkâr yapar. Gençler, bülûğa erdiklerinde "amel defterleri" günah açısından tertemizdir. Kişi dinî görevleri terk ederse amel defterine günah yazılmaya başlar. Günahlar çoğaldıkça kalpler kararır ve katılaşır, dinden soğur ve uzaklaşır. (bk. Mutaffifîn, 83/14; İbn Mâce, "Zühd", 29)

Dolayısıyla gençlerin dinin emir ve yasaklarını öğrenmeleri ve uygulamaları bu

açıdan önemlidir.

Ancak gençlik döneminin ibadetle geçirilmesi ve günahlardan uzak durulması kolay değildir. Çünkü gençlerin yetişkin insanlar gibi ağır başlı ve sakin olmaları, nefsanî duygularına sahip çıkabilmeleri zordur. Bunun için de gençlik dönemlerinde yapılan ibadetler daha değerlidir. Peygamberimiz (s.a.s.) kıyamet gününde Allah'ın arşının gölgesinde gölgelenebilecek olan yedi sınıf insanı sayarken âdil yöneticilerden sonra ikinci sırada Allah'a ibadetle yetişen gençleri zikretmiştir. (bk. Buhârî, "Ezan", 36)

Gençlik dönemini ibadetle geçirmek, yaşlılık dönemleri ve ahiret hayatı için büyük kazanım olur. Çünkü gençlik yıllarını ibadetle ve günahsız geçiren yetişkin, yaşlılık dönemlerini de ibadetle geçirir, böylece Allah'ın rızasını ve ahiret saadetini kazanır.

Peygamberimiz (s.a.s.), gençlerin dinin kurallarına, emir ve yasaklarına, helâl ve haramlarına uymalarına önem vermiş, gençlerin ibadet eder bir şekilde yetişip dindar birer insan olmaları için alınması gereken tedbirleri evlilik ve çocukluk dönemlerinden başlatmıştır. Gençlere eş olarak dindar kimseleri seçmelerini (Buhârî, "Nikâh", 15) doğan çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunmasını (Münâvî, VI, 238), yedi yaşına geldiklerinde namazın öğretilmesini, on yaşında namazı aralıksız kılmalarını tavsiye etmiştir. (Ebû Dâvûd, "Salât", 26), Bu itibarla gençler, bülûğ çağından itibaren özellikle beş vakit namazını kılmaya özen göstermeli, Ramazan orucunu tutmalıdırlar. Çünkü namaz ve oruç, onları her türlü haram, kötülük, günah ve edep dışı davranışlardan alıkoyacaktır. (Bakara, 2/183; Ankebût, 29/45)

Gençlerin dindar olabilmelerinde, beş vakit namazını kılabilmelerinde, oruçlarını tutabilmelerinde, diğer dinî görevleri yerine getirmelerinde dini öğrenmeleri kadar anne-baba ve aile kadar arkadaş çevresinin de etkisi vardır. Çünkü gençlerin iyi ve güzel olan şeylere alışmasında veya haramlara yönelmesinde arkadaş çevresinin tesiri büyüktür. Bu sebeple olmalı ki Peygamberimiz (s.a.s.);

اَلرَّجُلُ عَلٰى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ اَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ

"Kişi dostunun dini / ahlakı üzeredir. Öyle ise sizden biriniz kiminle dostluk kurduğuna iyi baksın" (Tirmizî, "Zühd", 45) buyurmuştur.

Yine bu ankete göre ailede anne-babanın oruç tutma oranı ile çocukların oruç tutma oranlarında paralellik vardır. (Uysal, Psiko-Sosyal Açıdan Oruç, s. 76) [4]

---

[4] Bu konuda geniş bilgi için bk. İsmail Karagöz, *Gençlik ve Aile*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2007.

İKİNCİ BÖLÜM:
ORUCUN FARZ OLUŞU VE ÇEŞİTLERİ

ORUÇ

Ramazanda otuz gün oruç tutmak var bize,
Allah için aç durmak farz olmuş üstümüze;
Allah için oruç tutmak, içi temizlemektir.
Allah'ın sevgisini gönülde gizlemektir.
Oruç tutan kimseyi bu sevgisi tok tutar,
Allah'ı seven kişi orucu çok çok tutar.

Tanrım, bana bak ki, ben Senin için açım aç!
Bana acı Allah'ım, üzerime rahmet saç.
Kimse benim içimi bilmezse sen bilirsin.
Benim ne yaptığımı sussam da Sen bilirsin.
İşte bu orucu ben, yalnız senin için tuttum.
Senden başka ne varsa onları hep unuttum.
Olsun tuttuğum oruç Sana yükselmeye yol;
Beni yükselt Allah'ım; Bana Sen bir kanat ol.

M. Şerafettin YALTKAYA

GİRİŞ

Oruç ibadeti, şartlarını taşıyan Müslümanlar için farz-ı ayındır.

"*Farz-ı ayın*"; mükellef olan her Müslümanın bizzat yerine getirmesi gereken ibadet demektir.

Hastalık veya başka herhangi bir sebeple bir kimse adına başka birinin oruç tutması ile bu görev yerine getirilmiş olmaz.

Oruç ibadetinin farz oluşu Kur'ân-ı Kerim, Hz. Peygamber'in sünneti ve icma (bütün İslâm âlimlerinin görüş birliği) ile sabittir.

Kur'ân-ı Kerim'de;

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذٖينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ

"Ey iman edenler! Kötülük ve haramlardan sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı." (Bakara, 2/183)

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ

"*Öyle ise içinizden kim bu aya (Ramazana) ulaşırsa onu oruçla geçirsin"* buyurulmuştur. (Bakara, 2/185)

Oruç ibadeti; Hz. Peygamber (s.a.s.)'in İslâm'ın temel esaslarını açıkladığı hadisinde ise şöyle zikredilmiştir:

بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ
اللهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ

"İslâm beş temel üzerine kurulmuştur: 'Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, haccetmek, Ramazan orucunu tutmak." (Buhârî, "İman", 1)

Yine Rasûlullah (s.a.s.) Veda Haccı hutbesinde de aynı tespitleri yapmıştır:

اِتَّقُوا اللهَ رَبَّكُمْ، وَصَلُّوا خَمْسَكُمْ، وَصُومُوا شَهْرَكُمْ، وَأَدُّوا زَكَاةَ
أَمْوَالِكُمْ وَأَطِيعُوا ذَا أَمْرِكُمْ، تَدْخُلُوا جَنَّةَ رَبِّكُمْ

"Rabbiniz Allah'a karşı gelmekten sakının, beş vakit namazı kılın, Ramazan orucunu tutun, malınızın zekâtını verin, âmirlerinizin emirlerine uyun, Rabbinizin cennetine girersiniz" (Tirmizî, "Ebvâbü's-Salât", 434)

Görüldüğü üzere yukarıdaki ayet ve hadislerde orucun farz olduğu kesin bir

üslupla ifade edilmektedir.

I. ORUÇ TUTMAKLA YÜKÜMLÜ OLANLAR

Ramazan ayına ulaşan akıllı, ergenlik çağına gelmiş erkek ve kadın her Müslüman oruç tutmakla yükümlüdür. Bu konu, “Orucun Farzları” başlığı altında daha geniş olarak ele alınacaktır.

II. ORUÇ TUTMAMAYI MUBAH KILAN MAZERETLER

Yukarıdaki açıklama oruç tutmakla yükümlü olmanın genel kuralıdır. Ancak oruç tutmamın imkânsız veya çok meşakkatli, zor veya sakıncalı olduğu bazı özel durumlar sebebi ile bu kuralın dışına çıkılarak oruç tutulmayabilir. İslâm dininde kolaylık temel prensiptir. Dinî yükümlülüklerin yerine getirilmesi sırasında insan takatinin sınırları zorlanmaz. Kur'ân-ı Kerim'de,

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا

"Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar" (Bakara, 2/286)

يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ

"Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez" (Bakara, 2/185) buyrulmuştur.

Oruç tutmamayı mubah kılan bu özel durumlar şunlardır:

1. HASTALIK

Ramazan ayı içersinde oruç tutamayacak derecede hasta olanlar ile oruç tuttuğu takdirde hastalığının artacağından endişe edenler oruç tutmayı ertelerler. Bu durumda, kişisel endişeler değil, tıp uzmanlarının tespitleri dikkate alınır. Daha sonra sağlıklarına kavuştukları zaman tutamadıkları oruçları kaza ederler.

Bu konuda ruhsat şu ayete dayanmaktadır:

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ

"Sizden kim hasta, ya da yolculukta olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar." (Bakara, 2/184)

2. YOLCULUK

Dinî anlamda yolcu, en az 90 km. mesafedeki bir yere gitmek üzere bulunduğu şehirden ayrılan ve gideceği yerde Hanefilere göre 15 günden az bir süre, *Şafiî mezhebine* göre giriş ve çıkış günleri hariç dört günden az bir süre kalacak olan kimsedir. (Şirâzî, II, 590)

Bir kimse Ramazan günlerinde yolcu olursa oruç tutmayabilir. Tan yerinin ağarmasından yani oruca başladıktan sonra yolculuğa çıkan kimse ise o günkü orucu bozmaz, oruçlu olmaya devam eder. Ancak orucu bozacak olursa, sadece

kaza gerekir, kefaret gerekmez. (Mevsılî, I, 134)

Yolculuk sebebi ile tutulamayan oruçlar, Ramazan ayından sonra kaza edilir. Kur'ân-ı Kerim'de bu husus yukarıda zikrettiğimiz ayette açıkça beyan edilmektedir.

Peygamberimiz (s.a.s.) çıktığı bir yolculukta oruç tutmamıştır. (Tirmizî, "Savm", 18) ve başka bir münasebetle de şöyle buyurmuştur:

لَيسَ مِنَ الْبِرِّ الصِّيامُ فِى السَّفَرِ

"(Eğer sıkıntı veriyorsa) yolculukta oruç tutmak iyilikten değildir." (Tirmizî, "Savm", 18)

Bu hadisin hükmü, oruç tutunca sıkıntıya düşecek misafirler için söz konusudur. Bir kimseye misafirlikte oruç tutmak sıkıntı vermeyecekse oruç tutabilir. Nitekim

sahabeden, Hamza b. Amr el-Eslemî, Hz. Peygamberden misafirlikte iken oruç tutup tutamayacağını sormuş, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.),

إنْ شِئْتَ فَصُمْ وإنْ شِئْتَ فَأَفْطِر

"İstersen oruç tut istersen tutma" cevabını vermiştir. (Tirmizî, "Savm", 19)

Misafirlikte iken sahabeden bazısı oruç tutmuş bazısı tutmamıştır. (Tirmizî, "Savm", 18) Ne oruç tutanlar tutmayanları ne de tutmayanlar oruç tutanları ayıplamıştır. Gücü ve sağlığı yerinde olan tutmuş, zayıf olanlar tutmamıştır. (Tirmizî, "Savm", 18)

3. HAMİLELİK

Hamile kadınlar da doğacak çocuğun gelişmesinden endişe edilmesi halinde oruç tutmazlar. (Tirmizî, "Savm", 21) Daha sonra tutamadıkları oruçları kaza ederler. Hamilelik bu konuda hastalık hükmündedir.

4. EMZİKLİ OLMA

Çocuk emzirmek durumunda olan kadınlar, tıpkı hamile kadınlar gibi, süt emen çocuğun sütten kesilip gıdasız kalmasından endişe edilmesi halinde oruç tutmazlar. Daha sonra tutamadıkları oruçları kaza ederler. Süt emen çocuğun emziren kadının kendi çocuğu olması ile başkasının çocuğu olması arasında fark yoktur. Şu kadar var ki, başkasına ait bir çocuğun emzirilmesi durumunda, çocuğu emzirecek başka kadının bulunmaması gerekir.

5. YAŞLILIK

Oruç tutamayacak kadar yaşlı olan ve artık oruç tutma imkânı bulamayan kimseler oruç tutmazlar. Oruç tutmadıkları her gün için bir fıtır sadakası miktarı fidye verirler. Kur'ân'da konu ile ilgili olarak şöyle buyurulmuştur:

وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ

“(Yaşlılık ve hastalık gibi meşru bir sebeple) oruca zor güç yetirenler (oruç tutmazlar ve) bir yoksul doyumu fidye verir.” (Bakara, 2/184)

Fidye konusu “Fidye ve İskat-ı Savm” başlığı ile ileride açıklanacaktır.

6. DAYANILMAYACAK DERECEDE AÇLIK VE SUSUZLUK

Oruç tutması halinde açlık ve susuzluk sebebiyle sağlık yönünden herhangi bir tehlike ile kaşı karşıya kalacak olan kimse oruç tutmayı başka bir zamana erteler. Bu konuda doğacak zarar tecrübe veya uzman bir doktorun beyanı ile anlaşılır.

كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِى سَفَرٍ فَرَأَى زِحَامًا وَرَجُلاً قَدْ ظُلِّلَ عَلَيْهِ فَقَالَ مَا هٰذَا فَقَالُوا صَائِمٌ فَقَالَ لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصَّوْمُ فِى السَّفَرِ

“Hz. Peygamber Efendimiz, bir yolculuk sırasında bir kalabalık ve gölgelendirmeye çalıştıkları bir adam gördü, “Bu nedir? diye sordu. ’Oruçlu biri, (fenalık geçirdi)’ diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah “Yolculuk sırasında oruç tutmak iyilik değildir’ buyurdu.” (Buhârî, “Savm”, 35)

7. ÇOK AĞIR İŞLERDE ÇALIŞMAK

Çok ağır işlerde çalışmak durumunda olan kimse, oruç tuttuğu takdirde sağlığının bozulacak olması halinde orucunu erteleyebilir.

Oruç tutmaya başlayan bir kimse çalıştığı iş sırasında sağlığı bozulacak derecede oruç tutmakta zorlanırsa orucunu bozabilir. Böyle meşru bir mazeret olmadıkça bozamaz. (Bilmen, s.304)

Bedir ve Mekke’nin fethi savaşı Ramazan ayına denk gelmiş, sahabe savaşın yoğunluğu ve sıkıntısı sebebiyle oruç tutmamıştır. Konu ile ilgili olarak Hz. Ömer şöyle demiştir:

غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِى رَمَضَانَ غَزْوَتَيْنِ يَوْمَ بَدْرٍ وَالْفَتْحِ فَأَفْطَرْنَا فِيهِمَا

“Rasûlullah ile Ramazan ayında Bedir ve Mekke’nin fethi savaşlarını yaptık. Her iki savaşta da oruç tutmadık.” (Tirmizî, “Savm”, 20) Hatta sahabeden Ebû Said (r.a.),

أَنَّهُ أَمَرَ بِالْفِطْرِ فِى غَزْوَةٍ غَزَاهَا

“Peygamberimiz Ramazan ayında yönettiği bir savaşta başladığımız orucu bozmamızı emretti” demiştir. (Tirmizî, “Savm”, 20)

Zikredilen hadisler ve benzerleri, çok ağır işlerde çalışanların oruçlarını erteleyebileceklerine delalet etmektedir.

8. GEÇİCİ OLARAK AKLINI YİTİRMEK, BAYILMAK

Geçici olarak aklını yitiren veya Ramazan ayının tamamını baygın ya da aklı başında olmaksızın geçiren kimse oruç tutmakla yükümlü değildir. Çünkü bu durumda olan kimse, hükmen Ramazan ayına ulaşmamış sayılır. Fakat Ramazanın bazı günlerinde iyileşirse o günlerde oruç tutar ve oruçlu geçirmediği günleri Ramazandan sonra kaza eder.

III. ORUÇ FİDYESİ VE İSKAT-I SAVM

Sözlükte insanı içinde düştüğü bir durumdan kurtarmak için verilen bedel anlamına gelen “fidye”, dinî bir terim olarak, yerine getirilemeyen bir ibadetin, veya ibadette meydana gelen bir eksikliğin yükümlülüğünden kurtulmak için ödenen maddi bedeldir.

1. ORUÇ FİDYESİ

Oruç fidyesi, oruç tutmaya gücü yetmeyecek derecede yaşlı veya tedavisi mümkün olmayan hastaların, oruç tutamayıp bu oruçları kaza etmekten de ümit kesmeleri halinde, oruçsuz geçirilen her gün için ödedikleri fidyedir.

Oruç tutması mümkün olmayanların fidye ödemeleri gerektiği Kur’ân’da şöyle beyan edilmektedir:

أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ
أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ
خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Oruç, sayılı günlerdedir. Sizden kim hasta, ya da yolculukta olursa, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar. Oruca zor güç yetirenler ise bir yoksul doyumu fidye verir. Bununla birlikte, gönülden kim bir iyilik yaparsa (mesela fidyeyi fazla verirse) o kendisi için daha hayırlıdır. Eğer bilirseniz oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.” (Bakara, 2/184)

Oruç fidyesi tıpkı fıtır sadakası gibi bir fakiri bir gün doyurmak ya da bunun bedelini vermektir. Fidye amacı ile yemek yedirmek günümüzde pratik olmadığı için fidye yerine bir günlük yemek bedelinin verilmesi tercih edilmektedir.

Tutulamayan oruçların fidyesi hayatta iken ödenemezse, fidyenin ödenmesi vasiyet edilir. Böyle bir vasiyet yapılmışsa ve yükümlünün bıraktığı mirasın üçte biri bu ödemeyi yapmaya yetiyorsa, fidyelerin ödenmesi mirasçılar için dinî bir görevdir. Böyle bir durum yoksa mirasçıların söz konusu fidyeleri teberru olarak ödemeleri tavsiye edilir.

Tutulamayan oruçların fidyesi toplam olarak bir tek fakire verilebileceği gibi, birden çok yoksula da dağıtılabilir. Şu kadar var ki, bir kişiye verilen miktar, bir kişiyi bir gün doyuracak miktardan az olmamalıdır.

İleri düzeyde yaşlı ve aşırı hasta olanların oruçlarını tutma ihtimalleri çok düşük olduğu için bu ihtimal yok sayılarak fidye ödeme cihetine gidilmiştir. Tutamadığı oruçların fidyesini veren kimse bir şekilde oruç tutabilecek hale gelirse verdiği fidye sadakaya dönüşür. Tutulamamış olan oruçlar kaza edilir.

Hiçbir şekilde fidye vermeye gücü yetmeyen çok yaşlılar ve hastalar noksanlıklarının affedilmesi için dua ederler, başka bir şey yapmaları gerekmez. Çünkü *"Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar."* (Bakara, 2/286)

Fidyelerin bir an önce ödenmesi tavsiye edilir. Ancak ertelenmesinden dolayı bir şey gerekmez.

İleri düzeyde yaşlılık ve ağır hastalık dışındaki hayız, nifas, yolculuk gibi meşru mazeretlerden biri sebebi ile tutulamayan oruçlar için fidye söz konusu değildir. Bu gibi durumlarda, söz konusu mazeretin ortadan kalkması ile tutulamayan oruçların bizzat yükümlü tarafından kaza edilmesi gerekir.

2. İSKAT-I SAVM

"*İskat*", kişinin sağlığında çeşitli sebeplerle eda edemediği namaz, oruç, kurban, adak, kefaret gibi dinî mükellefiyetlerinin, ölümünden sonra fidye ödenerek düşürülmesi, böylece o kişinin bu tür sorumluluklardan kurtulması anlamına gelir.

"İskat-ı savm" ise bir kimse sürekli mazereti sebebi ile tutamadığı oruçların fidyesi ödemeden yahut geçici mazereti ortadan kalktığı halde oruçları kaza etmeden ölürse, öldükten sonra bu kimsenin yerine oruç fidyesi ödenmek sureti ile oruç borçlarının düşürülmesi demektir. Kur'ân-ı Kerim'de,

وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ

"Orucu zorlukla tutabilenler bir yoksul doyumu fidye öder" buyurulmaktadır. (Bakara, 2/183)

Bu ayetin hükmüne göre, oruca dayanamayan veya mazeretleri sebebiyle Ramazanda ve diğer zamanlarda oruç tutmaktan aciz olan kimselerin, her bir oruç günü için fidye ödemeleri yeterlidir.

İslâm bilginlerinin çoğunluğu, bu ayetteki "oruç yerine fidye ödenmesi" hükmüne illet olan niteliğin "acizlik" olduğuna hükmederek, mazeretli veya mazeretsiz oruç tutamamış ve kaza etmeden ölen Müsümanların oruç borçları için fidye ödeyeceğini, hatta bu konuda vasiyette bulunmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Çünkü ölen kimse de artık oruç tutmaktan acizdir. Bu kimselerin durumu, tutamadıkları oruca karşı fidye vermeleri ayet ve hadisle sabit olan kişilerin durumuna kıyas edilebilir. Ölenin bu konuda vasiyeti varsa, bu kıyas hükmü daha da kuvvet kazanmış olur. Bu itibarla, çeşitli sebep ve zaruretlerle oruç tutmamış, zaman ve fırsat bulduğu halde kaza da etmemiş bir kimse ölüm esnasında şayet malı varsa borçlu olduğu her gün için, fakire bir fidye verilmesini vasiyet etmelidir. Bu takdirde, defin masrafı ve varsa borçları düşüldükten sonra, terekenin üçte birinden bu vasiyetinin ifası gerekir. Üçte ikisi varislerin hakkıdır.

Vasiyet yoksa mirasçılar bunu yapmaya mecbur değildir. Fakat isterlerse, ölen kişinin miras bıraktığı maldan; miras bırakmamışsa veya bıraktığı mal yetmiyorsa varisler, kendi mallarından teberru olarak da oruç fidyesini verebilirler. Bir hadis-i şerifte;

مَنْ مَاتَ وعَلَيهِ صِيَامُ شَهْرٍ فَلْيُطْعِمْ عَنْهُ مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مِسْكِينًا

"*Kim ölür ve üzerinde bir aylık oruç borcu olursa (velisi) her günü için bir fakiri doyursun*" buyurulmuştur. (Tirmizî, "Savm", 23)

Oruç için bu şekilde yapılacak iskat, dinî hükümlere uygundur.

IV. ORUCUN ÇEŞİTLERİ

Oruçlar farz, vacip, sünnet ve müstehap olmak üzere üç kısma ayrılır.

1. FARZ ORUÇLAR

Farz oruçlar, “vakti belli olan oruçlar” ve “vakti belli olmayan oruçlar” şeklinde iki kısma ayrılır. Birinci grubu Ramazan oruçları, ikinci grubu ise vaktinde tutulamayan Ramazan oruçlarının kazası ile kefaret oruçlarıdır.

a) Ramazan Orucu

Şartlarını taşıyan her Müslüman’ın Ramazan ayında oruç tutması farzdır. Çünkü Kur’ân-ı Kerim’de,

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ

“Kim bu aya (Ramazan ayına) ulaşırsa onu oruçlu geçirsin” buyurulmuştur. (Bakara, 2/185) Dolayısıyla meşru bir mazereti bulunmayan her Müslümanın Ramazan ayını oruçlu geçirmesi gerekir.

b) Tutulamayan Ramazan Orucunun Kazası

“*Kaza*” zamanında usulüne uygun olarak yerine getirilemeyen namaz, hac ve oruç gibi ibadetlerin, başka bir zamanda yerine getirilmesi demektir.

Kaza orucu vaktinde tutulmayan veya tutulamayan veya niyetlendikten sonra herhangi bir sebeple bozulan Ramazan orucunun Ramazan dışında tutulması demektir. Kazaya kalan oruçların tutulması farzdır. Allah Teâlâ,

وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ

“Kim de hasta veya yolcu olursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutar” buyurmuştur. (Bakara, 2/184)

Kazaya kalmış orucu bulunanlar, ilk fırsatta bu oruçlarını kaza etmelidirler.

Oruç tutmaya engel meşru bir mazeret sebebi ile Ramazan orucunu tutamayan bir kimse, bu engelin Ramazanda gündüz ortadan kalkması halinde günün kalan kısmını bir şey yemeden içmeden oruçlu imiş gibi geçirir. Çünkü oruç tutanlarla aynı şartları taşımaktadır, bu sebeple onlar gibi davranması gerekir.

Ramazanda gündüz bülûğa eren çocuk, Müslüman olan gayr-i müslim, iyileşen hasta, hayız hali biten kadın, yolculuğu sona eren yolcu, şek gününde yiyip içen sonra Ramazanın girmiş olduğunu anlayan kimse ile orucunu kasten bozan kimsenin durumları da böyledir.

Şafiî mezhebine göre bu kimselerden, günün başında oruç kendisine farz olmamış kimselerin günün kalan kısmını yemeden ve içmeden geçirmekleri müstehaptır. Bununla birlikte bu kimse mazeretli olduğunu bilmeyen kimsenin yanında açıktan yiyip içemez. Çünkü kendisini töhmet altında bırakmış olur. (Şîrazî, II, 587-588)

Oruç tutması gerekirken oruca hiç başlamayan yahut başladıktan sonra kasten bozanların ise o günü yemeden ve içmeden geçirmeleri gerekir. (Şîrazî, II, 610)

Ramazan orucunun kazası için belli bir zaman yoktur. Oruç tutmanın yasak olduğu günler dışında yılın her vaktinde kaza orucu tutulabilir. Kaza oruçları peş peşe tutulabileceği gibi, ayrı ayrı günlerde de tutulabilir. Oruç kefaretinde olduğu gibi peş peşe tutulma şartı yoktur.

Şafiî mezhebine göre, vaktinde tutulmayan bir Ramazan orucunun kazasını yerine getirmeden yeni bir Ramazanın gelmesi halinde kaza ile birlikte ayrıca fidye vermek de gerekir. (Şîrazî, II, 623)

c) Kefaret Oruçları

Ramazan orucunu meşru bir mazeret olmaksızın bilerek, hür irade ile bozmanın cezası olarak iki kamerî ay veya altmış gün peş peşe tutulması farz olan oruçtur.

Kefaret konusu ile ilgili aşağıda bilgi verilecektir.

2. VACİP ORUÇLAR

Yerine getirilmesi gerekliliğinin kuvveti bakımından farz oruçlardan sonra vacip oruçlar gelir. Vacip oruçlar iki kısımda incelenebilir.

a) Nezredilmiş Oruçlar

“Nezir” sözlükte adamak demektir. Dinî bir terim olarak, Allah Teâlâ’yı yüceltme amacı ile mübah olan bir fiilin yapılmasını insanın üstlenmesi, onu kendine vacip kılmasıdır. Allah’ın rızasını kazanmak maksadı ile İslâmî ölçülere göre ibadet cinsinden olan fakat yerine getirilmesi zorunlu olmayan bir işi yapma konusunda Allah’a söz verilebilir, mesela on gün nafile oruç tutmayı nezrediyorum denilebilir.

İnsan, Allah’ın rızasını kazanmak maksadıyla ibadet sayılacak bazı şeyleri kendi kendine vacip kılabilir, bu dinen makbul bir davranıştır. Nezredilen şeyin yerine getirilmesi vaciptir. İşte bu sebeple nezredilen orucun yerine getirilmesi vacip olur.

Nezredilen oruç için gün belirlenirse, mesela falan ayın falan gününde oruç tutacağım denilirse bu nezir muayyen nezir olur ve belirlenen günde tutulması gerekir. Böyle bir belirleme yapılmamışsa nezredilen oruç Ramazan ayı ile oruç tutmak yasak olmayan günler dışında her zaman tutulabilir.

b) Başlanıp Bozulan Nafile Oruçların Kazası

Başlanan nafile bir ibadeti tamamlamak vacip olur. Tamamlanmadan bozulan böyle bir ibadetin kaza edilmesi gerekir. Bu sebeple başlanan ve bozulan nafile orucun kazası da vaciptir.

Şafiî mezhebine göre başlanan nafile ibadetlerin tamamlanması vacip olmadığı için tamamlanmadan bozulan nafile orucun kazası gerekmez. (Şirbinî, II, 186)

c) Hac Kurbanı Yerine Tutulan Oruç

Temettü veya kıran hedyi (kurbanı) kesmesi vacip olan ancak kurbanlık hayvan bulamayan veya bulup da satın alma imkânı olmayan kimselerin, üç gün hac sırasında, yedi gün de hacdan sonra olmak üzere toplam on gün oruç tutmaları gerekir. Konuyla ilgi ayet-i kerimede şöyle buyrulmaktadır:

فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِۚ فَمَنْ لَمْ
يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِى الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْۜ تِلْكَ عَشَرَةٌ
كَامِلَةٌۜ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ

"Hacca kadar umreden yararlanan kişi, kolayına gelen bir kurban kessin. (Kurban alma imkânı) bulamayan kimse üçü hacda, yedisi de döndüğünüzde (memleketinizde) olmak üzere tam on gün oruç tutsun." (Bakara, 2/196)

İlk üç günlük orucun hac ayları içinde, ihrama girdikten sonra ve Kurban Bayramı'ndan önce tutulması gerekir. Bu üç günlük orucun peş peşe tutulması daha faziletli ise de şart değildir.

Üç gün oruç tutulduktan sonra, kurban kesme günlerinde henüz tıraş olmadan kurban kesme imkânı doğarsa kurban kesilmesi gerekir. Kurban kesme imkânı bulunması halinde oruç tutmak kurban kesmek yerine geçmez. Ancak tıraş olduktan (*ihramdan çıktıktan*) veya kurban kesme günlerinden sonra kurban kesme imkânı elde etmekle kurban kesmek gerekmez.

Yaşlılar ile tedavisi imkânsız hastalığı olanların, oruç yerine fidye vermeleri caiz olmaz. Bu durumda olanlar, kurban kesmeden ve oruç tutmadan ihramdan çıkabilirler. Ancak -yapılan hac çeşidine göre- biri kıran veya temettü kurbanı, diğeri de kurban kesmeden ihramdan çıkmaları sebebi ile ceza kurbanı olmak üzere zimmetlerinde iki kurban borcu kalır. Daha sonra imkân bulduklarında bu kurbanları kestirirler.

Hacdan sonra tutulması gereken yedi günlük orucun Mekke'den ayrılmadan tutulması mümkün ise de, döndükten sonra tutulması daha faziletlidir. Bu yedi günlük orucun peş peşe tutulması daha iyi olmakla birlikte şart değildir.

3. NAFİLE (TATAVVU') ORUÇLAR

"*Nafile oruçlar*" farz ve vacip olmayarak fazladan tutulan oruçlardır. Rasûlullah'ın tutmaya devam ettiği nafile oruçlara "*mesnun oruçlar*", bazen tutup bazen ara verdiği oruçlara da *"mendup / müstehap oruçlar"* denir. Bir de zamanı ve miktarı oruç tutan tarafından belirlenen nafile oruçlar vardır ki bunlara mutlak nafile oruçlar denir. Yasak günler dışında dileyen dilediği kadar tutar.

Aşağıda mesnun ve mendup olan nafile oruçları sıralayacağız.

a) Aşure Orucu

Muharrem ayının onuncu gününde tutulan mesnun oruçtur. Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir:

كَانَتْ قُرَيْشٌ تَصُومُ عَاشُورَاءَ فِى الْجَاهِلِيَّةِ وَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى
اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُهُ فَلَمَّا هَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ صَامَهُ وَأَمَرَ
بِصِيَامِهِ فَلَمَّا فُرِضَ شَهْرُ رَمَضَانَ قَالَ مَنْ شَاءَ صَامَهُ وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ

"*Kureyşliler cahiliye döneminde Aşure gününde oruç tutarlardı. Rasûlullah (s.a.s.) de bu orucu tutardı. Medine ye hicret ettikten sonra da tutmaya devam etti ve ashabına da tutmalarını emretti. Ramazan orucu farz kılınınca dileyen bu orucu tuttu, dileyen terk etti.*" (Müslim, "Sıyam", 113) Bir hadis-i şerifte Rasûlullah şöyle buyurmuştur:

صِيَامُ يَوْمِ عَاشُورَاءَ إِنِّى أَحْتَسِبُ عَلَى اللهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِى
قَبْلَهُ

"Aşure orucu sebebi ile Allah'ın geçmiş yıldaki günahları affetmesini bekliyorum." (Tirmizî, "Savm", 48)

Yalnızca Aşure günü oruç tutulması Yahudilere benzeme endişesi ile mekruh görülmüş, Muharrem ayının 10. günü ile birlikte 9. veya 11. günününü de oruçlu geçirmek tavsiye edilmiştir. Peygamberimiz (s.a.s.) Muharrem ayının sadece 10. günü oruç tutmamış (Tirmizî, "Savm", 50) ve

صُومُوا التَّاسِعَ وَالْعَاشِرَ وَخَالِفُوا الْيَهُودَ

"Muharremin 9. ve 10. günü oruç tutunuz. Yahudilere muhalefet ediniz" buyurmuştur. (Tirmizî, "Savm", 49)

b) Pazartesi-Perşembe Orucu

Üsame b. Zeyd şöyle demiştir:

إِنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَصُومُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ
الْخَمِيسِ وَسُئِلَ عَنْ ذٰلِكَ فَقَالَ إِنَّ أَعْمَالَ الْعِبَادِ تُعْرَضُ يَوْمَ
الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ

"Allah'ın Rasûlü (s.a.s.) pazartesi ve perşembe günleri oruç tutardı. Bunun sebebi sorulunca 'Kulların amelleri pazartesi ve perşembe günleri Allah'a arz edilir' dedi." (Ebû Dâvûd, "Savm", 60)

c) Eyyam-ı Bîd Orucu

Her aydan üç gün oruç tutmak tavsiye edilmiştir. Bu üç günün "eyyam-ı bîd"a denk getirilmesi daha iyidir. Kamerî ayaların 13,14 ve 15. günlerine "eyyam-ı bîd" denir. Bu günlerde oruç tutmak menduptur. Sahabilerden Milhân el-Kaysi "Rasûlullah bize bîd günlerinde yani her ayın 13, 14 ve 15'inde oruç tutmamızı

söylerdi” dediği rivayet edilmiştir. (Ebû Dâvûd, “Savm”, 68) Ebû Hureyre (r.a.) de bu konuda şöyle demiştir:

أَوْصَانِي خَلِيلِي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِثَلَاثٍ: صِيَامِ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ
كُلِّ شَهْرٍ وَرَكْعَتَيِ الضُّحَى وَأَنْ أُوتِرَ قَبْلَ أَنْ أَنَامَ

“Dostum (Hz. Muhammed s.a.s.) bana her aydan üç gün oruç tutmamı, iki rekât kuşluk namazı ve uyumadan önce de vitir namazı kılmamı tavsiye etti.” (Buhârî, “Savm”, 59)

d) Şevval Ayı Orucu

Kamerî aylardan Şevval ayında tutulan altı günlük bir oruçtur. Rasûlüllah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ

“Kim Ramazanı oruçla geçirir peşinden de buna Şevval ayında tutacağı altı günlük orucu eklerse bütün yılı oruçlu geçirmiş gibi olur.” (Müslim, “Sıyam”, 204)

e) Haram Aylarda Tutulan Oruçlar

Kur’ân’ın *“Haram Aylar”* (*eşhûr-i hurûm*) diye atıfta bulunduğu Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarının perşembe, cuma ve cumartesi günlerinde ve ayrıca Zilhicce ayının ilk on gününde tutulan oruçlardır. Bu oruçların tutulması da mendup / müstehaptır. Peygamber Efendimiz bu oruçlar ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

أَفْضَلُ الصِّيَامِ بَعْدَ رَمَضَانَ شَهْرُ اللهِ الْمُحَرَّمُ

“Ramazan orucundan sonra en faziletli oruç Allah’ın ayı Muharrem’de tutulan oruçtur.” (Müslim, “Sıyam”, 202; Tirmizî, “Savm”, 39)

f) Şaban Ayı Orucu

Rasûlullah Şaban ayında çokça oruç tutardı. Hz. Aişe’nin (r.a.) şöyle dediği rivayet edilmiştir:

كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ حَتَّى نَقُولَ لَا يُفْطِرُ
وَيُفْطِرُ حَتَّى نَقُولَ لَا يَصُومُ وَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ اِسْتَكْمَلَ صِيَامَ شَهْرٍ قَطُّ إِلَّا رَمَضَانَ وَمَا رَأَيْتُهُ فِي شَهْرٍ أَكْثَرَ
صِيَامًا مِنْهُ فِي شَعْبَانَ

“*Rasûlullah oruç tuttu mu ’bir daha bırakmayacak’ derdik. Bırakınca da ’bir daha tutmayacak’ derdik. Allah’ın Rasûlünün Ramazan ayından başka bir ayı tam olarak oruçlu olarak geçirdiğini görmedim. Yine onun hiçbir ayda Şaban ayında olduğu kadar*

(nafile) oruç tuttuğunu görmedim." (Ebû Dâvûd, "Savm",59)

g) Dâvud Orucu

Bir gün oruç tutup bir gün tutmamak esasına dayanır. Bu isimlendirme Hz. Davud'un uygulaması esas alınarak sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) tarafından yapılmıştır. Bolca nafile oruç tutmak isteyen sahabi Abdullah b. Amr'a Peygamberimiz bu yöntemi tavsiye etmiştir.

Sahabeden Abdullah b. Amr şöyle demiştir:

قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَقَدْ أُخْبِرْتُ إِنَّكَ تَقُومُ
اللَّيْلَ وَتَصُومُ النَّهَارَ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ نَعَمْ قَالَ فَصُمْ وَأَفْطِرْ
وَصَلِّ وَنَمْ فَإِنَّ لِجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَإِنَّ لِزَوْجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَإِنَّ
لِزَوْرِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَإِنَّ بِحَسْبِكَ أَنْ تَصُومَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ
قَالَ فَشَدَّدْتُ فَشَدَّدَ عَلَيَّ قَالَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً قَالَ
فَصُمْ مِنْ كُلِّ جُمُعَةٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَشَدَّدْتُ فَشَدَّدَ عَلَيَّ قَالَ فَقُلْتُ يَا
رَسُولَ اللهِ إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً قَالَ فَصُمْ صَوْمَ نَبِيِّ اللهِ دَاوُدَ وَلَا تَزِدْ عَلَيْهِ
قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا كَانَ صِيَامُ دَاوُدَ قَالَ كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ
يَوْمًا

Rasûlullah (s.a.s.) bana şöyle dedi:

— "Haber aldığıma göre sen geceleri namaz kılarak, gündüzleri de oruç tutarak geçiriyormuşsun."

— "Evet, ya Rasûlallah!" dedim. Rasûlallah;

— "Bazen oruç tut, bazen tutma, geceleri hem namaz kıl, hem uyu. Çünkü bedeninin senin üzerinde hakkı vardır, eşinin senin üzerinde hakkı vardır, ziyaretçilerinin (misafirlerinin) senin üzerinde hakkı vardır. Her aydan üç gün oruç tutman sana yeter" dedi. Ben artırılmasını istedim o da artırdı.

— "Ya Rasûlallah! Benim gücüm yerinde" dedim. O,

— "Haftada üç gün oruç tut" dedi. Ben yine ısrar ettim, o ısrar etti. Ben yine;

— "Ya Rasûlallah! Benim gücüm yerinde" dedim, Bu sefer o;

— "Allah'ın peygamber'i Davud'un orucu gibi oruç tut" dedi.

— "Ya Rasûlallah! Davud orucu nedir?" diye sordum.

— "Bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdı" dedi. (Ahmed, II, 198)

h) Arefe Günü Orucu

Peygamberimiz (s.a.s.),

صِيَامُ يومِ عَرَفَةَ إِنِّي أَحْتَسِبُ عَلَى اللهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي بَعْدَهُ
والسَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ

"Allah'tan, arefe günü tutulacak orucun bir önceki yılda işlenen günahlar ile bir

sonraki yıla ait günahlara kefaret olmasını umarım." buyurmuştur. (Tirmizî, "Savm", 45)

"Hac yapanlar Arefe günü oruç tutmazlar." (Tirmizî, "Savm", 46)

4. MEKRUH ORUÇLAR

a) Tahrimen Mekruh Oruçlar

Oruç tutmak önemli bir ibadet olarak teşvik edilmiş olmakla birlikte Ramazan Bayramı'nın birinci günü ile Kurban Bayramı'nın dört gününde oruç tutmak tahrimen mekruhtur.

Bu günlerde oruç tutmanın *haram olduğu görüşü* de vardır.

Anılan günlerde oruç tutulmayışının hikmetini anlamak zor değildir. Bu hikmeti şöyle açıklayabiliriz:

aa) Ramazan Bayramı bir ay boyunca Allah için oruç tutan müminlerin genel bir ziyafet günü niteliğindedir. Bundan dolayı adına "Fıtr (*oruç açma*) Bayramı" denmiştir. Böyle toplu iftar gününde oruçlu olmak, Allah'ın ziyafetine katılmamak anlamına gelir.

bb) Kurban Bayramı günleri de aynı şekilde ziyafet günleridir. Çünkü kesilen kurbanların etleri misafirlere, yakınlara, komşulara ve fakirlere ikram edilir, zengini ile fakiri ile kesilen kurbanların etlerinden yararlanılır. Bu sebeple bayram günleri boyunca oruç tutulmaz. Bu günlerde oruç tutmak bayramın anlamına ters düşer.

Her iki bayramın birinci günlerinde oruç tutulmayacağı Hz. Ömer (r.a.)'in şu ifadesinden anlaşılmaktadır:

إِنَّ هٰذَيْنِ يَوْمَانِ نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صِيَامِهِمَا
يَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ وَالْآخَرُ يَوْمٌ تَأْكُلُونَ فِيهِ مِنْ نُسُكِكُمْ

"Rasûlullah şu iki günde oruç tutmayı yasakladı: Bunlardan biri Ramazan orucunu açtığınız (birinci) bayram günü diğeri ise kurban etlerinden yediğiniz bayram günü." (Müslim, "Sıyam", 138)

Kurban Bayramı'nın 2., 3. ve 4. günlerinde oruç tutulamayacağı konusunda ise Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

يَوْمُ عَرَفَةَ وَيَوْمُ النَّحْرِ وَأَيَّامُ التَّشْرِيقِ عِيدُنَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ وَهِيَ أَيَّامُ
أَكْلٍ وَشُرْبٍ

"Arefe günü, Kurban Bayramı günü, teşrik günleri biz Müslümanların bayram günleridir. Bu günler yeme ve içme günleridir." (Tirmizî, "Savm", 58)

Kadınların ay hali (*hayız*) veya nifas (*loğusalık*) günlerinde oruç tutmaları haramdır. Tutarlarsa bu oruçlar makbul olmayacağı gibi günahkâr da olurlar.

b) Tenzihen Mekruh Oruçlar

1. “Ramazanı Karşılama” Adı Altında Oruç Tutmak

Ramazanı karşılamak üzere oruç tutmak meşru değildir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Ramazanı karşılama orucu tutanlar olmaktadır. Halbuki Peygamberimiz (s.a.s.) böyle bir oruç tutulmamasını istemiştir:

لَا تَصُومُوا قَبْلَ رَمَضَانَ

“Ramazandan önce (onu karşılamak amacıyla) oruç tutmayın” (Tirmizî, “Savm”, 1)

لَا تُقَدِّمُوا الشَّهْرَ بِيَوْمٍ وَلَا بِيَوْمَيْنِ إِلَّا أَنْ يُوَافِقَ ذَلِكَ صَوْمًا كَانَ
يَصُومُهُ أَحَدُكُمْ

“Ramazan ayını bir veya iki gün oruç tutarak karşılamayın. Ancak biriniz daha önce oruç tutuyor ve bu oruç da Ramazanın hemen öncesine denk geliyorsa o zaman oruç tutulabilir.” (Tirmizî, “Savm”, 1)

Bu hadise göre “Ramazana hazırlık olması” amacıyla Ramazandan bir veya iki gün önce oruç tutmak uygun değildir. (bk. Müslim, “Savm”, 21; bk. Buhârî, “Savm”, 14; Tirmizî, “Savm”, 1; Ebû Dâvûd, 11)

2. Şek Gününde Oruç Tutmak

Hava bulutlu olduğu için Ramazan hilalinin doğup doğmadığı tespit edilememesi sebebi ile Kamerî aylardan Şaban’ın 29’undan sonraki günün Ramazan ayının ilk günü mü yoksa Şaban ayının son günü mü olduğundan şüphe edilen güne “*şek günü*” (*yevmü’ş-şek = şüpheli gün*) denir.

Sahabeden Ammar b. Yasir, böyle bir günde kestiği bir koyun etini insanlara ikram etmek isteyince bazı insanların oruç tuttukları için yememeleri üzerine şöyle demiştir:

مَنْ صَامَ الْيَوْمَ الَّذِي شُكَّ فِيهِ فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ

“Kim şek gününde oruç tutarsa Hz. peygamber’e isyan etmiş olur” (Tirmizî, “Savm”, 1; Ebû Dâvûd, “Savm”, 10)

Tirmizî, bu hadisi rivayet ettikten sonra sahabe ve tabiinin büyük çoğunluğunun bu görüşte olduğunu beyan etmiştir.

Şaban ayının tamamını veya bir kısmını oruçla geçiren kimse Ramazanın başlamasına kadar oruç tutabilir. Bu oruç Ramazan ayını oruçla karşılama anlamına gelmez.

Peygamberimiz Ramazan ayı dışında en çok Şaban ayında oruç tutmuştur. Bazen Şaban ayının tamamını tuttuğu ve Ramazan ayına birleştirdiği, bazen hiç tutmadığı, bazen bir kısmını tuttuğu olmuştur. (Müslim, “Savm”, 175-176; İbn Mace, “Savm”, 4; Ebû Dâvûd, “Savm”, 11)

Günümüzde astronomik hesaplamalar sayesinde şek günü konusunda pek problem bulunmamaktadır. Zira hangi ayın ne zaman girip ne zaman çıkacağı konusunda şüpheye mahal bırakmamaktadır.

3. On Muharrem Orucu

Üçüncü bölümde açıklandığı gibi Peygamberimiz Muharrem ayının 9-10. veya 10-11. günlerinde oruç tutmayı tavsiye etmiştir. Ancak Muharrem ayının sadece 10. gününü oruçlu geçirmek mekruhtur.

4. Nevruz ve Mihrican Oruçları

İlkbahardaki Nevruz (21 Mart) ve sonbahardaki Mihrican[5] günlerinde oruç tutmak tenzihen mekruhtur. Zira Mecusîlerin (ateşe tapanların) saygı duyduğu bu günleri gözeterek oruçlu geçirmek, onlara benzemeye çalışmak anlamına gelecektir. Ancak, mutad olarak tutulan oruçların bu günlere denk gelmesi halinde oruç tutmakta bir sakınca yoktur.

Hacıların Arefe günü oruç tutmaları mekruhtur. Güçsüz ve yorgun düşme ihtimalleri varsa hacıların terviye günü (*Zilhiccenin 8.*) oruç tutmaları da mekruh görülmüştür.

Özellikle cuma gününü seçerek oruç tutmak mekruhtur. Oruç tuttuğu mutad günlere denk gelmesi ya perşembe yahut cumartesi gününü de oruç tutulması halinde cuma günü oruç tutmak mekruh değildir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.);

لَا يَصُومُ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَّا أَنْ يَصُومَ قَبْلَهُ أَوْ يَصُومَ بَعْدَهُ

“Öncesinde veya sonrasında oruç tutmadıkça sizden biri cuma günü oruç tutmasın” buyurmuştur. (Müslim, “Sıyam”, 147, Tirmizî, “Savm”, 41)

---

[5] İran Mecusîler’inin Nevruz’dan sonra en büyük bayramının adıdır. Mihircan Bayramı, 7. Şemsi ayın 16. günü başlayarak 21. gününe kadar altı gün devam eder. Bu sürenin başlangıcına “mihrican-ı âmme”, sonuncu gününe ise “mihrican-ı hâssa” denir. Bu bayram, Güneş’in “mizan” burcuna girdiği zamana tesadüf eder. Eski Farslılar’ın bu günleri bayram saymaları hakkında çeşitli sebepler rivayet edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
ORUÇLA İLGİLİ FIKHÎ HÜKÜMLER

MÜBAREK RAMAZAN [6]

Arınmış gönüller durdu secdeye
İndi kuşlar gök yüzünden müjdeye
Bu sabah hüzzamdan okundu ezan
Aksetti İlâhi sesler derinde
Bir bitmez bereket beraberinde
Yurda burcu burcu geldi Ramazan
Gökler kilit vurur uykusuzluğa
Çeşmeler yetişmez bu susuzluğa
Bu o gündür, derman bulunur derde
Bugün artık bütün şüpheler yalan
Bu o gündür şavkır can evinde can
Bugün mahya benim minarelerde...
Tertemiz, dol aşsam hangi ma'bedi
Melekler kıskanır bu ibadeti
Düşler, kubbelerde kucak kucaktır
Bana madde kadar mâna da lazım
Gürül gürül Kur'an oku hafızım
Bu aşk içerimde salkım-saçaktır
İnancın eriştim saltanatına
Dilekçem var bugün Tanrı katına
Huzurdan bahseder, görürsem kimi
Yalın duygularım çoğalır daha
Bugün kalbim daha yakın Allah'a
Bugün tekmil aşk donatır içimi
Sular gümüş gümüş akar sebilden
Ay-aydın âyetler süzülür dilden
Hakk'ın avuçlara sığmaz nasibi
Cümle saadetler gelir yakına
Peygamberler peygamberi aşkına
Doğruluk ver, kullarına yâ Rabbî

Feyzi HALICI

---

[6] Macit Yaşaroğlu, Çocuklarımıza Din Bilgisi, DİB Yayınları, Ankara 2008 adlı eserden alınmıştır.

I. ORUCUN FARZLARI

“*Farz*”, kesin ve bağlayıcı dinî bir delil ile yapılması istenen iş (fiil, amel) demektir.

Farz oluş, bir fiilin / amelin bizzat yerine getirilme yükümlüğünü ifade ettiği gibi, yerine getirilen fiilin / amelin kendi içinde gözetilmesi gereken yapısal zorunlulukları da ifade eder. Mesela farz olan bir ibadetin, Allah’ın iradesine uygun olarak yerine getirilebilmiş olması için Allah’ın yapılmasını zorunlu kıldığı işlemlere o ibadetin farzları denir.

Farzlar, şartlar ve rükünler olmak üzere iki kısma ayrılır:

“*Şart*”, hükmün varlığı kendinse dayanan şeydir. Şart bulunmazsa hüküm de bulunmaz, ancak şartın bulunması hükmün bulunmasını gerektirmez. Mesela, abdest almak namazın şartıdır. Abdest alınmadan kılınan namaz geçerli olmaz. Ancak abdest almak, namazın kılınmış olduğu anlamına gelmez. Abdest alınarak namaz kılmakla namaz yükümlülüğü yerine getirilmiş olur.

“*Rükün*” ise ibadetleri ya da akitleri meydana getiren aslî unsurları ifade eder. Mesela, namaz ibadetinde kıyam, kıraat, rükû ve secde rükündür. Yine hac ibadeti için Arafat’ta vakfe ve ziyaret tavafı birer rükündür. Şartlar rükünlerden önce yerine getirilir. Şartlar yerine getirilmedikçe rükünlerin yerine getirilmesi bir anlam ifade etmez.

İşte oruç ibadetinin de böyle bir takım *şartları* ve *rüknü* vardır. Aşağıda önce orucun şartlarını, sonra da rüknünü açıklayacağız.

Yükümlülük ve yerine getirilmesi açısından oruç; vücubunun (farz olmasının), edasının ve sıhhatinin (geçerli olmasının) şartları olmak üzere üç ana başlık altında incelenebilir.

1. ORUCUN FARZ OLMASININ ŞARTLARI

Orucun bir kimseye farz olması için Müslüman, akıllı ve ergenlik çağına gelmiş olması gerekir:

Müslüman olmayanlara diğer bütün ibadetlerde olduğu gibi oruç ibadeti de farz değildir. İslâm dininin gerekli kıldığı ibadetler ancak bu dine inanmakla anlam kazanır. Gayr-i Müslim bir kimsenin Müslüman olması halinde, daha önce tutmadığı oruçları -ve diğer ibadetleri- kaza etmesi gerekmez. Çünkü Müslüman olmakla geçmiş günahlar tamamen silinir, yepyeni bir hayata başlanmış olunur. Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyrulur:

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ

“Ey Muhammed! İnkâr edenlere söyle: Eğer vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanır.” (Enfâl, 8/38)

Aklî melekesi yerinde olmayan insan hiçbir ibadet ile sorumlu değildir. Çünkü dinî görevler ile ancak aklî melekesi yerinde olanlar sorumludur.

Ergenlik çağına gelmeyen çocuklar da oruç tutmakla yükümlü değildir. Çünkü dinî görevler ergenlik çağından itibaren başlar. Namaz ibadetinde de olduğu gibi henüz ergenlik çağına ulaşmamış fakat gücü yeten çocuklara oruç tutturulması uygun olur.

Şafiî mezhebine göre bir kimseye orucun farz olması için; Müslüman, akıllı, bülûğa ermiş ve mukim olmak, hayız ve nifas halinde olmamak, oruç tutmaya gücü yetmek gerekir. (Şirâzî, II, 586)

2. ORUCUN EDASININ ŞARTLARI

Akıllı ve bülûğa ermiş her Müslüman, oruç tutmakla yükümlüdür. Ancak böyle bir kişinin fiilen oruç tutmasının farz olması için hasta, yolcu, ileri düzeyde yaşlı, hamile, emzikli olma ve çok ağır işlerde çalışma gibi bir mazeretin bulunmaması gerekir.

3. ORUCUN GEÇERLİ OLMASININ ŞARTLARI

Orucun geçerli olması için şu şartların bulunması gerekir.

a) Niyet Etmek

Niyet, insanın yapacağı işin bilincinde olması demektir. Niyet bütün ibadetlerde temel şarttır. Niyet edilmeden yapılan hiçbir ibadet geçerli değildir. Çünkü ibadet, kulun Allah'ın emri ile sırf O'nun rızasını kazanmak için kendi irade ve bilinci ile yaptığı ameldir. İrade ve bilinç ise niyetsiz gerçekleşmez. Orucun esasını oluşturan, "günün belli süresince yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmak" işini âdet ya da perhizden ayıran şey niyettir. Hz. Peygamber Efendimiz,

إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى

"Ameller niyetlere göre değerlendirilir. Herkes için ancak niyet ettiği şey vardır" buyurmuştur. (Buhârî, "Bed'ül-Vahy", 1)

Ramazan ayında ve diğer zamanlarda tutulan her oruç için ayrı ayrı niyet etmek gerekir. Çünkü her gün tutulan oruç müstakil bir ibadettir.

"*Niyet*", yapılması arzu edilen işin zihnen ve kalben bilinmesidir. Buna mutlak niyet denir. Oruç için sahura kalkmak da niyet yerine geçer.

Niyetin dil ile ifade edilmesi şart değildir. Fakat dil ile ifadesi menduptur.

"*Vaktinde tutulan Ramazan orucu*" ve "*günü belirlenmiş nezir orucu*" ile "*mutlak nafile oruçlar*" için, bunların ne orucu olduğunu belirtmeksizin mutlak olarak oruca niyet etmek yeterlidir. Mesela, Ramazan orucu tutacak olan bir kimse, "Allah için oruç tutmaya niyet ettim" demekle veya içinden geçirmekle niyet etmiş olur. Diğer oruçlar da böyledir.

Şafiî mezhebine göre, böyle niyet ancak, nafile oruçlar için geçerli olur. Farz (ve vacip) oruçlara niyet ederken, orucun hangi oruç olduğunu belirlemek gerekir.

Mesela Ramazan orucuna niyet ettim" yahut "kazaya kalan falan orucuma niyet ettim", "adadığım orucu tutmaya niyet ettim", "kefaret orucumu tutmaya niyet ettim" şeklinde, tutulacak orucu açıkça belirtmek gerekir. (Şirâzî, II, 600-601)

Ramazan orucuna yahut muayyen bir adak orucuna, nafile oruç niyeti ile başlansa bile, tutulan oruç Ramazan orucu yahut adak orucu olarak tutulmuş olur.

Ramazan ayında yolcu olan bir kimse "Ramazan orucuna" şeklinde değil de sadece "Oruç tutmaya niyet ettim" diye niyet ederse tuttuğu oruç yine Ramazan orucu olarak tutulmuş olur.

Aynı kimse, Ramazan orucuna değil de kefaret ve Ramazan orucunun kazasına veya adak orucuna niyet ederse Ebû Hanife'ye göre niyetlendiği oruç geçerli olur. İmam Muhammed, İmam Ebû Yusuf ve İmam Şafiî'ye göre, bu oruçlar geçerli olmaz. (Şirâzî, II, 600-601)

"*Niyetin vakti*" güneşin batışı ile başlar imsak vaktine kadar devam eder.

Genel kural bu olmakla birlikte vaktinde tutulacak Ramazan orucu ile günü belirlenmiş adak oruçları ve mutlak nafile oruçlar için niyetin son zamanı daha da geniştir. Bu oruçlara imsak vaktinden sonra, oruca aykırı bir şey yapmamış olmak kaydıyla o gün zeval vakti öncesine yani öğle ezanına on dakika kalana kadar niyet edilebilir.

Kaza ve kefaret oruçları ile günü belirlenmemiş adak oruçları için niyetin son vakti, imsaktan hemen önceki vakittir. Niyet imsaktan sonraya bırakılırsa bu oruçlar geçerli olmaz. Bu konuda Peygamberimiz (s.a.s.),

مَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصِّيَامَ قَبْلَ الْفَجْرِ فَلَا صِيَامَ لَهُ

"İmsaktan önce niyet etmeyen kimse oruç tutmamış demektir" buyurmuştur. (Nesaî, "Sıyam", 68)

Niyet ile imsak arasında bir şey yemek içmek oruca zarar vermez.

b) Orucu Bozan Şeylerden Sakınmak

Başlanan bir orucun geçerli olması için, imsaktan güneşin batışına kadar yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmak gerekir. Orucun anlamına aykırı bu işlerden herhangi birini, güneşin batımından önce yapmakla oruç bozulur.

c) Hayız veya Nifas Halinde Olmamak

Hayız veya nifas (loğusalık) halinde bulunan kadınların oruç tutması caiz değildir.

Kadınlar Ramazan ayında hayız nedeniyle tutamadıkları oruçlarını daha sonra kaza ederler. Hz. Aişe validemiz şöyle demiştir:

كُنَّا نَحِيضُ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ نَطْهُرُ
فَيَأْمُرُنَا بِقَضَاءِ الصِّيَامِ وَلَا يَأْمُرُنَا بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ

"Biz Rasûlullah'ın zamanında hayız olur, sonra temizlenirdik. Hz. Peygamber bize

tutmadığımız oruçları kaza etmemizi emreder, kılmadığımız namazlarımızı kaza etmemizi emretmezdi." (Tirmizî, "Savm", 67)

Cünüp bulunmak orucun geçerliliğine zarar vermez. Mesela, geceleyin cinsel ilişki veya ihtilam sebebi ile cünüp olan ve sahurdan önce gusletme imkânı bulamayan kimse cünüp olarak oruca niyet eder. Sonra ilk fırsatta gusleder. Hz. Aişe (r.a.) şöyle demiştir:

أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُدْرِكُهُ الْفَجْرُ وَهُوَ جُنُبٌ مِنْ أَهْلِهِ ثُمَّ يَغْتَسِلُ وَيَصُومُ

"Rasûlullah, eşi ile birlikte olması sebebi ile cünüp iken tan yeri ağarır, sonra gusledip oruç tutardı." (Buhârî, "Savm", 22)

d) Orucu Vaktinde Tutmak

Oruç gün (*yirmi dört saatlik zaman dilimi*) içinde gündüz vaktinde tutulur. Bu şart, farz, vacip ya da nafile bütün oruçlar için geçerlidir.

Gündüz, sabahleyin tan yerinin ağarmasından (fecr-i sadıktan yani takvimlerdeki imsak vaktinden) itibaren akşamleyin güneşin batmasına kadar geçen süredir.

Geceleyin tutulan oruç geçerli olmaz. Çünkü Yüce Allah oruca aykırı olan işleri geceleyin yapmayı mubah kılmıştır.

Ayette;

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ

"Şafağın aydınlığı gecenin karanlığından ayırt edilinceye (tan yeri ağarıncaya) kadar yiyin, için. Sonra da akşama kadar orucu tam tutun" (Bakara, 2/187) buyurularak bu gerçek ortaya konmuştur.

Ayrıca, orucun farz kılınmasının temel hikmeti olan nefis terbiyesi ve takva, uyku ve dinlenme vakti olan gece vaktinde tutulacak oruçla gerçekleşmez.

II. ORUCUN SÜNNETLERİ VE MÜSTEHAPLARI

Yukarıda tutulması sünnet ve müstehap olan oruçlardan söz etmiştik. Burada oruçlu olan bir kimsenin sünnet veya müstehap olan davranışlarını sıralayacağız.

1. ORUCUN SÜNNETLERİ

Orucun sünnetlerini şöyle sıralamak mümkündür:

a) Sahura Kalkmak

Sevgili Peygamberimiz, oruç tutulacak günün öncesi tan yeri ağarmadan kalkıp yemek yemeyi tavsiye etmiş ve şöyle buyurmuştur:

تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً

“Sahur yemeği yiyiniz. Çünkü sahurda bereket vardır”. (Tirmizî, “Savm”, 18; İbn-i Mâce, “Sıyam”, 22)

Sahura kalkmak gündüzün tutulacak oruç için dirençli olmayı sağlayacağından faziletlidir. Nitekim bu durumu Peygamber Efendimiz,

اِسْتَعِينُوا بِطَعَامِ السَّحُورِ عَلَى صِيَامِ النَّهَارِ

“Sahur yemeği ile gündüz tutacağınız oruca güç kazanınız” diye açıklamıştır. (İbn-i Mâce, “Sıyam”, 22)

b) Orucu Açtıktan Sonra Dua Etmek

Allah’ın Rasûlü (s.a.s.) iftar ettikten sonra,

اَللَّهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَبِكَ اٰمَنْتُ
ذَهَبَ الظَّمَاُ وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ وَثَبَتَ الْاَجْرُ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ تَعَالَى

“Allah’ım, senin için oruç tuttum, verdiğin rızıkla orucumu açtım, sana güvenip dayandım, sana inandım, susuzluğum gitti, damarlarım ıslandı, inşallah mükâfatım da gerçekleşti” diye dua ederdi. (Ebû Dâvûd, “Savm”, 22)

c) İftar Etmekte Acele Davranmak

Peygamberimiz (s.a.s.) güneşin batmış olduğu kesinleştikten sonra ve namazdan önce iftarda acele etmeyi tavsiye etmiştir. Peygamberimiz (s.a.s.)

لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ

“İftar etmekte acele ettikleri sürece insanlar hayır içinde olurlar” buyurmuştur. (Buhârî, “Savm”, 45; Tirmizî, “Savm”, 13)

İftarın hurma, tatlı ve su gibi şeylerle yapılması müstehaptır. Peygamberimiz

(s.a.s.),

إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى مَاءٍ فَإِنَّهُ طَهُورٌ

“Biriniz orucunu açtığı zaman hurma ile açsın. Hurma bulamazsa su ile açsın. Çünkü su temizdir / temizleyicidir.” (Tirmizî, “Savm”, 10)

Müslüman orucunu bulabildiği herhangi bir gıda maddesi ile açabilir, hadislerde belirtilen şeyler tavsiye niteliğindedir.

d) Oruçlulara İftar Ettirmek

Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.s.)

مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْئًا

“Kim bir oruçluya iftar ettirirse, iftar ettirdiği kimsenin sevabı kadar sevap ona da yazılır, iftar edenin sevabından da bir şey eksilmez” buyurmuştur. (Tirmizî, “Savm”, 82)

e) Bedeni Zayıf Düşürecek Davranışlardan Sakınmak

Gereğinden az yemek, zorunlu bir durum olmadıkça vücudu zayıf düşürüp oruç tutmayı güçleştirecek şey-lerden kaçınmak.

2. ORUCUN MÜSTEHAPLARI

“*Müstehap*” ise bazen yapıp bazen terk ettikleri şeylerdir.

a) Sahur yemeğini geciktirmek.

Bu geciktirme, tan yerinin ağarıp ağarmadığından şüphe edilecek kadar olmamalıdır.

b) Tan yeri ağardığından şüphe edilmesi halinde bir şey yememek.

Şüpheli durumlardan kaçınmak takva gereğidir. Ancak bu durumda olan kimse, bir şeyler yerse o günkü orucu kaza etmesi gerekmez.

c) Hayız, nifas ve cünüp olanlar için tan yeri ağarmadan önce gusletmek.

Böylece gündüz oruçlu iken gusletme sırasında ağızdan ve burundan vücuda su girmesi ihtimali de önlenmiş olur.

d) Aile fertlerine ve arkadaşlara iyilikte bulunmak.

e) Yoksul ve düşkünlere bol bol sadaka vermek.

f) İlimle meşgul olmak, Kur’ân’ı okuyup anlamaya çalışmak.

g) Özellikle Ramazanın son on gününde itikâfa girmek.

3. ORUCUN MEKRUHLARI

Oruçluya mekruh olan bir takım işler vardır ki onları şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Visal orucu tutmak

Visal orucu, arada bir şey yemeden, içmeden iki günlük orucu birleştirerek

tutmaktır. Ebû Hureyre (r.a.)'nin rivayet ettiğine göre;

نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْوِصَالِ فِى الصَّوْمِ فَقَالَ لَهُ
رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِنَّكَ تُوَاصِلُ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ (وَأَيُّكُمْ مِثْلِى
إِنِّى أَبِيتُ يُطْعِمُنِى رَبِّى وَيُسْقِينِى

"Rasûlullah (s.a.s.) visal orucu tutmayı yasakladı. Müslümanlardan birisi;

— Ey Allah'ın Rasûlü, siz visal orucu tutuyorsunuz deyince,

— Hanginiz benim gibisiniz? Rabbim beni geceleyin yedirip içiriyor" cevabını verdi. (Buhârî, "Savm", 49)

b) Sakız çiğnemek

Bu, çiğnenen sakızın bir kısmının yahut tamamının mideye kaçma ihtimali ve kişinin orucu bozduğu zannına sebep olabilmesi dolayısı iledir.

Misvak ve diş fırçası kullanmak mekruh değildir.

Eğer çiğnenen sakızda şeker ve benzeri katkı maddeleri varsa oruç bozulur.

c) Oruçlu kimsenin, yağ, bal, çorba gibi şeylerin tadına bakması, bir şeyi ağzında çiğnemesi mekruhtur.

Zorunluluk olması halinde anne yiyeceği ağzında lokma yapıp bebeğine yedirebilir.

d) Daha ileri gitme konusunda kendinden emin olmayan kimsenin, eşini öpmesi, okşaması mekruhtur.

III. ORUCU BOZAN VE BOZMAYAN ŞEYLER

Orucun esas yapısını oluşturan yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durma esaslarından birinin ihlal edilmesi ile oruç bozulur. Başlanan ve hangi sebeple olursa olusun bozulan orucun kaza edilmesi gerekir. Ramazan orucunun bozulması halinde ise, orucu bozan işlemin çeşidine göre ya hem kaza, hem kefaret, ya da sadece kaza gerekir.

Orucu bozan şeyleri anlatmadan önce kaza ve kefaret kavramlarına kısaca değinmek yararlı olacaktır.

“*Kaza*” sözlükte -diğer anlamları yanında- “yerine getirmek” demektir. Dinî bir terim olarak ise, yine sözlük anlamı doğrultusunda, zamanında usulüne göre yerine getirilemeyen veya başlandıktan sonra bozulan namaz, hac ve oruç gibi ibadetlerin, başka bir zamanda yerine getirilmesi demektir.

“*Kefaret*” sözlükte örtmek, yok etmek, ortadan kaldırmak demektir. Dinî bir terim olarak ise, işlenen bir takım günahların, meydana gelen kusur ve eksikliklerin Allah Teâlâ tarafından affedilmesi için yine O’nun tarafından belirlenmiş bazı vesileler demektir.

Kefaretler başlıca; oruç kefareti, zıhâr kefareti[7], katl (adam öldürme) kefareti[8]

ve yemin kefareti[9] olmak üzere dört çeşittir. Biz burada sadece oruç kefaretinden kısaca söz edeceğiz.

Oruç kefareti; Ramazan ayında herhangi bir özür bulunmaksızın orucunu kasten kendi isteği ile bozan kimseye gereken kefarettir. Ramazan orucundan başka oruçların bozulması ile kefaret gerekmez.

Oruç kefareti, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in uygulaması ile düzenlenmiştir. (Buhârî, “Savm”, 30) Buna göre, oruç kefareti; köle azat etmek[10] veya peş peşe iki kamerî ay oruç tutmak ile buna güç yetiremiyorsa altmış Müslüman fakirin birer gün doyurulması ile yerine getirilmiş olur. Yemek yedirmek yerine yemeğin ücretini ödemek de geçerlidir.

Kefaretin tahakkuk etmesi için orucu kasten kendi isteği ile bozmaktan başka ayrıca, Ramazan orucuna imsaktan önce niyet etmiş olmak ve niyetten önce veya sonra, hastalık gibi oruç tutmamayı / bozmayı gerektiren bir durumun ortaya çıkmamış olması gerekir. Aksi takdirde yalnızca kaza gerekir. Bilinçli bir Müslümanın, dinen geçerli bir mazeret yok iken kasıtlı olarak Ramazan orucunu bozması uzak bir ihtimal olarak görülmelidir. Kefaret ile birlikte ayrıca tövbe etmek ve bir daha aynı günahı işlememek gerekir.

Kefaret orucu ara verilmeden peş peşe tutulmalıdır. Bu sebeple, kadınların hayız (aybaşı) halleri dışında herhangi bir sebeple bir gün de olsa ara verilecek olsa yeniden başlamak gerekir. Bu sebeple kefaret orucu tutacak olanların, başlamadan önce oruç tutmalarının mümkün olmayacağı zamanları dikkate

almaları gerekir. Bundan dolayı özellikle, kefaret orucu günlerinin hiçbir şekilde Ramazan orucu günleri ile oruç tutulmayan bayram günleri (Ramazan Bayramı'nın birinci günü ve Kurban Bayramı'nın dört günü) ile çakışmaması gerekir.

Bir Ramazanda birden fazla veya birkaç Ramazanda mazeretsiz olarak bozulan oruçların tamamı için bir kefaret gerekir.

Kaza ve kefaret kavramları hakkında kısaca bilgi verdikten sonra, şimdi orucu bozan ve bozmayan şeylere geçebiliriz. Orucu bozan şeyler hem kazayı, hem de kefareti gerektirenler ve yalnızca kazayı gerektirenler olmak üzere iki kısımda incelenir.

1. HEM KAZA HEM KEFARET GEREKTİREN ŞEYLER

Orucu bozup hem kazayı hem de kefareti gerektiren şeyler, geçerli bir özür olmaksızın aşağıdakilerden birini bilerek, kasten ve irade ile yapmak orucu bozar, hem kaza ve hem de kefaret gerektirir. Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ فِي غَيْرِ رُخْصَةٍ رَخَّصَهَا اللهُ لَهُ لَمْ يَقْضِ
عَنْهُ صِيَامُ الدَّهْرِ

"Allah'ın tanıdığı bir ruhsat bulunmaksızın Ramazan orucunu bozan bir kimse bütün yılı oruçla geçirse yine de bunu ödemiş olmaz." (Ebû Dâvûd, "Sıyam", 38)

Bunlar temelde iki başlık altında toplanır:

a) Cinsel İlişkide Bulunmak

Oruçlu iken cinsel ilişkide bulunmak her iki taraf için de kaza ve kefareti gerektirir. Konu ile ilgili olarak Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir:

بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ
فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ هَلَكْتُ . قَالَ مَالَكَ قَالَ وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي وَأَنَا
صَائِمٌ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ تَجِدُ رَقَبَةً تُعْتِقُهَا
قَالَ لَا . قَالَ فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ . قَالَ لَا
فَقَالَ فَهَلْ تَجِدُ إِطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِينًا . قَالَ لَا . قَالَ فَمَكَثَ النَّبِيُّ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَبَيْنَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ أُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَرَقٍ فِيهَا تَمْرٌ وَالْعَرَقُ الْمِكْتَلُ قَالَ أَيْنَ السَّائِلُ
فَقَالَ أَنَا قَالَ خُذْ هَذَا فَتَصَدَّقْ بِهِ فَقَالَ الرَّجُلُ أَعَلَى أَفْقَرَ مِنِّي يَا
رَسُولَ اللهِ فَوَاللهِ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا يُرِيدُ الْحَرَّتَيْنِ أَهْلُ بَيْتٍ أَفْقَرُ مِنْ
أَهْلِ بَيْتِي فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ
ثُمَّ قَالَ أَطْعِمْهُ أَهْلَكَ

Peygamberin (s.a.s.) yanında oturuyorduk. Bir adam çıkageldi ve

— "Ey Allah'ın Rasûlü, helak oldum!" dedi. Rasûlullah,

— "Neyin var?" diye sorunca adam,

— "Oruçlu iken eşimle cinsel ilişkide bulundum" diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasûlullah,

— "Peş peşe iki ay oruç tutabilir misin?" diye sordu. Adam,

— "Hayır!" dedi. Rasûlullah,

— "Altmış fakiri doyurabilir misin?" dedi. Adam yine

— "Hayır" dedi. Rasûlullah bir şey söylemedi, aradan bir müddet geçti. Biz konuyu müzakere ediyorduk ki Rasûlullah'a ağzına kadar hurma dolu bir sepet getirdi. Hz. Peygamber, "Soru soran adam nerede"? dedi. Adam,

— "Soru soran benim" deyince Rasûlullah,

— "Şunu al ve sadaka olarak dağıt" buyurdu. Bu sefer adam,

— "Benden daha fakir birine mi ya Rasûlellah? Allah'a yemin ederim ki, Medine vadisinde benim ev halkımdan daha fakir bir ev halkı yoktur" dedi. Adamın bu sözleri üzerine Rasûlullah azı dişleri görünecek şekilde güldü ve

— "Hurmaları kendi ev halkına yedir" buyurdu. (Buhârî, "Savm", 30; "Hibe" 20, "Nafakât", 13, "Keffârat", 2-4; Müslim, "Sıyam", 81; Ebû Dâvûd, "Tahâre", 123, "Savm", 37; bk.. Tirmizî, "Savm", 23)

Cinsel ilişkinin orucu bozup hem kaza hem de kefareti gerektirdiği konusunda bütün mezhepler ittifak halindedirler ve hepsinin dayandığı delil yukarıdaki hadistir. Kefaret hakkında bu hadisten başka delil yoktur.

b) Gıda veya Gıda Hükmünde Olan Bir Şey Almak

Yemek, içmek, her türlü alkollü içki ve uyuşturucu maddelerin alınması ve kullanılması bu kategoriye girer.

"*Yemek*", normal olarak yenilen pişmiş, çiğ veya kurutulmuş her çeşit et ve et ürünleri, her türlü sebze ve meyve, her türlü hububat ve bunlardan elde edilen ürünleri kapsamına alır.

Hanefiler bir şey yiyip içerek Ramazan orucunu bozan kimseyi cinsel ilişkide bulunmak suretiyle orucunu bozan kimsenin durumuna benzetmişlerdir.

Şafiîlere göre kefaret sadece cinsel ilişkide bulunan kimse için gerekir. Yiyip içerek orucunu bozan kimse, günahkâr olur, ancak kefaret gerekmez sadece kaza gerekir. (Şirazî, II, 610; Şirbinî, II, 178)

2. YALNIZ KAZAYI GEREKTİREN ŞEYLER

Aşağıdakilerden birini yapmak orucu bozar, kefaret gerektirmez, sadece kaza etmeyi gerektirir:

a) Hata ile bir şey yemek ve içmek.

Mesela oruçlu olduğu hatırında olan bir kimsenin abdest alırken boğazına su kaçırması orucu bozar, sadece kazayı gerektirir.

b) Kabuklu fındık, kabuklu badem, kâğıt, pamuk gibi şeyleri bilerek, kasten yutmak.

Bunları yapmak şeklen bir şey yemek anlamı taşıyorsa da gıdalanma ve beslenme niteliği taşımadığı için kefaret gerekmez.

c) Buruna alınan suyun, dişe konan ilacın içeriye kaçması.
d) Dişler arasında kalan büyük kırıntıyı yutmak. (Nohut tanesi kadar olan şey çok, daha küçük olan ise az kabul edilmiştir.)
e) Buğday veya susam tanesi kadar bir şeyi ağza dışardan alıp yemek / yutmak.
f) Henüz vakit var zannı ile fecrin / tan yerinin ağarmasından sonra veya güneş battı zannı ile henüz güneş batmadan iftar etmek. Çünkü hataen yeme ve içme söz konusudur.
g) Orucu bozan şeyleri bir başkasının zorlaması ile yapmak kazayı gerektirir.
h) İsteyerek ağız dolusu kusmak ve isteyerek kusmuğu yutmak. Peygamberimiz (s.a.s.)

مَنْ ذَرَعَهُ الْقَيْءُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ وَمَنِ اسْتَقَاءَ عَمْدًا فَلْيَقْضِ

“Kim irade dışı kusarsa orucu bozulmaz, kim isteyerek kusarsa orucu bozulur ve kazası gerekir” buyurmuştur. (Tirmizî, “Savm”, 25)

3. ORUCU BOZMAYAN ŞEYLER

Bilerek ve isteyerek yapılması halinde orucu bozan şeyler unutarak yapıldığında oruç bozulmaz. Bu konuda Ramazan orucu ile diğer oruçlar arasında fark yoktur. Unutularak yapıldığında bu eylemler sırasında oruçlu olduğunu hatırlayan kimse derhal oruca aykırı olan işi terk edip oruca devam eder. Oruçlu olduğunu hatırlar ve yine devam ederse bilerek ve isteyerek orucunu bozmuş olur.
Bu genel prensipten sonra orucu bozmayan bazı şeyleri maddeler halinde sıralayalım:
a) Oruçlu olduğunu unutarak yemek, içmek, cinsel ilişkide bulunmak.
Hz. Peygamber (s.a.s.)

مَنْ أَكَلَ نَاسِيًا وَهُوَ صَائِمٌ فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللّٰهُ وَسَقَاهُ

“Kim oruçlu iken unutarak yerse orucunu tamamlasın. Çünkü ona Allah yedirmiş ve içirmiştir” (Buhârî, “Savm”, 26) buyurmuştur. (benzeri için bk. Tirmizî, “Savm”, 26)
Unutarak yiyen içen kimse, oruç tutmaktan aciz değil ise oruçlu olduğunu kendisine hatırlatmak gerekir, hatırlatmamak mekruhtur. Eğer oruç tutmaktan aciz ise hatırlatmamak daha iyidir.
b) Düşünmek veya bakmak sureti ile menisini getirmek. Ancak böyle yapan kimse günahkâr olur.
c) Göze sürme çekmek. Hz. Peygamber (s.a.s.) Ramazanda oruçlu iken sürme kullanmıştır. (Tirmizî, “Savm”, 30)
d) Diş fırçası veya misvak kullanmak.
Peygamberimiz oruçlu iken dişlerini misvak ile temizlerdi. (Tirmizî, “Savm”, 29)
e) Ağzı çalkaladıktan sonra ağızda kalan yaşlığı tükürükle birlikte yutmak, genizden burun içine gelen akıntıyı yutmak.
f) Dişlerin arasından çıkan ve mideye ulaşmayacak kadar küçük olan kırıntıyı

yutmak.

g) Boğaza ve genze kaçırmamak kaydıyla ağzı çalkalamak, burna su çekmek.

h) Yıkanmak, yüzmek.

ı) Eşini öpmek. (Tirmizî, “Savm”, 31)

i) Vücuduna koku sürünmek.

j) Boğaza duman ve toz gibi şeylerin girmesi.

Çünkü bunlardan sakınmak mümkün değildir.

* *Sigara ve benzeri şeylerin dumanını isteyerek içine çekmek orucu bozar ve hem kaza, hem kefaret gerekir.*

k) İradesi dışında ağız dolusu kusmak.

l) İsteyerek ağız dolusundan az kusmak.

m) Kusmuğu istemeden yutmak.

n) İsteyerek ağız dolusu kusmak ve isteyerek kusmuğu yutmakla oruç bozulur ve kaza gerekir.

مَنْ ذَرَعَهُ الْقَيْءُ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ وَمَنِ اسْتَقَاءَ عَمْدًا فَلْيَقْضِ

o) Cünüp olarak sabahlamak.

p) İhtilam olmak.

Oruçlu iken rüyada ihtilam olmak orucu bozmaz. Peygamberimiz (s.a.s.)

ثَلاَثٌ لاَ يُفْطِرْنَ الصَّائِمَ

ulaşması halinde orucun bozulmayacağı konusunda hadis (Dârimî, "Savm", 21) ve İslâm bilginlerinin icmaı vardır. Ayrıca, misvaktan bazı kırıntıların ve kimyevi maddelerin mideye ulaşması kaçınılmaz olduğu halde, Hz. Peygamber'in oruçlu iken misvak kullandığı, sahih hadis kaynaklarında yer almaktadır. (Buhârî, "Savm", 27; Tirmîzî, "Savm", 29) Diğer taraftan, "kesin olarak bilinen, şüphe ile bozulmaz" kaidesi gereğince, mideye ulaşıp ulaşmadığı konusunda şüphe bulunan bu şeyle oruç bozulmaz.

Bu itibarla astımlı hastaların, sağlığı oruç tutmalarına uygun olup başka bir hastalıkları da yoksa rahat nefes almalarını sağlamak amacıyla ağza püskürtülen oksijenli ilaç orucu bozmaz.

b) Göz Damlası

Uzman göz doktorlarından alınan bilgilere göre, göze damlatılan ilaç miktar olarak çok az (1 mililitrenin 1/20'si olan 50 mikrolitre) olup bunun bir kısmı gözün kırpılmasıyla dışarıya atılmakta, bir kısmı gözde, göz ile burun boşluğunu birleştiren kanallarda ve mukozasında mesamat yolu ile emilerek vücuda alınmaktadır. Damlanın yok denilebilecek kadar çok az bir kısmının, sindirim kanalına ulaşma ihtimali bulunmaktadır. Bu bilgiler, yukarıdaki bilgilerle birlikte değerlendirildiğinde, göz damlası orucu bozmaz.

c) Burun Damlası

Tedavi amacıyla burna damlatılan ilacın bir damlası, yaklaşık 0,06 cm3'tür. Bunun bir kısmı da burun çeperleri tarafından emilmekte, çok az bir kısmı mideye ulaşmaktadır. Bu miktarda, mazmazada (ağzı çalkalamakta) olduğu gibi affedilmiştir.

d) Dilaltı Hapı

Bazı kalp rahatsızlıklarında dilaltına konulan ilaç, doğrudan ağız dokusu tarafından emilip kana karışarak kalp krizini önlemektedir. Söz konusu ilaç ağız içinde emilip yok olduğundan mideye bir şey ulaşmamaktadır. Bu itibarla, dilaltı kullanmak orucu bozmaz.

e) Endoskopi, Kolonoskopi Yaptırmak, Makat veya Ferçten Ultrason Çektirmek

Midedeki hastalığı tespit amacıyla mideyi görüntülemek veya mideden parça almak için yaptırılan endoskopide, ağız yoluyla mideye tıbbî bir cihaz sarkıtılmakta ve işlem bittikten sonra çıkarılmaktadır. Kolonlardaki hastalığı teşhis etmek amacıyla, bağırsak içini görüntülemek veya parça almak için yapılan kolonoskopide, makattan bağırsaklara cihaz gönderilmekte ve işlem bittikten sonra çıkarılmaktadır. Kolonoskopide, hemen daima, endoskopide de genellikle, incelenecek alanın temizliğini sağlamak amacıyla cihaz içinden su verilmektedir.

Endoskopi veya kolonoskopi yaptırmak; makat veya ferçten ultrason çektirmek; yeme, içme anlamına gelmemekle birlikte, çoğunlukla cihaz içinden su verildiği için oruç bozulur. Ancak söz konusu işlemlerde cihazların kullanımı sırasında

sindirim sistemine su, yağ ve benzeri gıda özelliği taşıyan bir madde girmemesi durumunda endoskopi, kolonoskopi yaptırmak, makat veya ferçten ultrason çektirmek orucu bozmaz.

f) İdrar Kanalının Görüntülenmesi, Kanala İlaç Akıtılması

İdrar kanallarına giren cihazlar veya akıtılan ilaçlar orucu bozmaz.

g) Anestezi

Acı ileten sinir yolları üzerinde iletimin değişik seviyelerde engellenmesi anestezi oluşturmaktadır. Lokal, bölgesel ve genel anestezi olmak üzere, üç türlü anestezi vardır. Küçük ameliyatlarda ameliyat bölgesinin yakın çevresine iletimi engelleyen ilaçların verilmesi ile oluşan anesteziye sınırlı uyuşturma denir. Vücudun daha geniş bölgeleri, örneğin belden aşağısı veya bir yarısı iletimin omurilik düzeyinde engellenmesi için omuriliğe veya omuriliğe varmadan geniş bir sinir grubunun oluşturduğu bağlantı yerleri üzerine ilaç verilerek oluşturulan anesteziye bölgesel anestezi denir. Hastanın uyutulup ağrının duyulması beyin düzeyinde engellenirse bu tür anesteziye genel anestezi denir.

Anestezi, nefes yolu veya iğne ile vücuda ilaç verilerek oluşturulmaktadır. Nefes yolu veya iğne ile yapılan anestezi, mideye ulaşmadığı gibi, yeme - içme anlamı da taşımamaktadır. Ancak bölgesel ve genel anestezide, acil durumlarda ilaç ve sıvı vermek amacıyla damar yolu açılarak, bu açıklık işlem süresince serum vermek suretiyle sağlanmaktadır. Bu itibarla, sınırlı uyuşturma, orucun sıhhatine engel değildir. Bölgesel ve genel anestezide serum verildiği için oruç bozulur.

h) Kulak Damlası ve Kulağın Yıkattırılması

Kulak ile boğaz arasında da bir kanal bulunmaktadır. Ancak kulak zarı bu kanalı tıkadığından, su veya ilaç boğaza ulaşmaz. Bu nedenle kulağa damlatılan ilaç veya kulağın yıkattırılması orucu bozmaz.

Kulak zarında delik bulunsa bile, kulağa damlatılan ilaç, kulak içerisinde emileceği için, ilaç ya hiç mideye ulaşmayacak ya da çok azı ulaşacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu miktar oruçta affedilmiştir. Ancak kulak zarının delik olması durumunda, kulak yıkattırılırken suyun mideye ulaşması mümkündür. Bu itibarla, orucu bozacak kadar suyun mideye ulaşması halinde oruç bozulur.

ı) Fitil Kullanmak, Lavman Yaptırmak

Ağrı kesici, ateş düşürücü olarak veya diğer bazı amaçlarla makattan; mantar ve bazı kadın hastalıklarının tedavisinde ferçten fitil kullanılmaktadır. Lavman, tıbbî operasyon öncesi veya kabızlıkta kalın bağırsak da bulunan dışkının, anüsten içeriye, sıvı verilerek dışarı çıkarılmasıdır.

Sindirim sistemi, ağızla başlayıp anüsle sona eren, sindirim borusu ile sindirim bezlerinden oluşur. Sindirim borusu ise, ağızla başlar. Ağzın gerisinde yutak bulunur. Sonra yemek borusu, mide, ince bağırsak, kalın bağırsak, rektum ve anüs gelir. Sindirim ince bağırsaklarda tamamlanmaktadır. Kalın bağırsaklarda ise, sadece su, glikoz ve bazı tuzlar emilmektedir. Kadının ferci ile sindirim

sistemleri arasında ise bir bağlantı bulunmamaktadır.

Bu itibarla kadınların fercinden kullanılan fitiller, orucu bozmaz. Makattan kullanılan fitiller ise, her ne kadar sindirim sistemine dâhil olmakta ise de, sindirim ince bağırsaklarda tamamlandığı, fitillerde gıda verme özelliği bulunmadığı ve makattan fitil almak yemek ve içmek anlamına gelmediği için, orucu bozmaz.

Lavman yaptırmak konusunda ise, iki durum söz konusudur; kalın bağırsaklarda su, glikoz ve bazı tuzlar emildiği için, gıda içeren sıvının bağırsaklara verilmesi veya orucu bozacak kadar su emilecek şekilde verilen suyun bağırsakta kalması durumunda oruç bozulur. Ancak, suyun bağırsaklara verilmesinden sonra bekletilmeyip bağırsakların hemen temizlenmesi durumunda, verilen su ile birlikte bağırsaklarda bulunan dışkının dışarıya çıkarıldığı ve bu esnada emilen su da, çok az olduğu için oruç bozulmaz.

i) İğne Yaptırmak, Hastaya Serum ve Kan Vermek

İğnenin orucu bozup bozmayacağı, kullanılış amacına göre değerlendirilebilir. Ağrıyı dindirmek, tedavi etmek, vücudun direncini artırmak, gıda vermek gibi amaçlarla enjeksiyon yapılmaktadır. Gıda ve keyif verici olmayan enjeksiyonlar, yemek ve içmek anlamına gelmediklerinden orucu bozmazlar.

Ancak gıda ve / veya keyif verici enjeksiyonlar orucu bozar. Hastaya serum veya kan verilmesi de, aynı hükme tabidir.

j) Diyaliz

Böbrek yetmezliği hastalarına uygulanan diyaliz, periton diyalizi ve hemodiyaliz olmak üzere iki çeşittir.

Periton diyalizi, karın boşluğuna verilen özel bir solüsyon aracılığı ile, hastanın kendi karın zarı kullanılarak kanın zararlı maddelerden arındırılması ve sıvı dengesinin sağlanması işlemidir. Hemodiyaliz ise, kanın vücut dışında bir makine yardımı ile temizlenip vücuda geri verilmesi işlemidir. Kan bir iğne aracılığı ile hastanın kolundan alınır. Hemodiyaliz makinesi, "diyalizör" denen bir filtreden kanı sürekli geçirerek zararlı maddeleri ve fazla suyu filtre eder. Filtre edilen temiz kan ikinci bir iğne ile hastanın damarına geri verilir. Bu işlem yapılırken bazen, gıda içerikli sıvı verilmesi gerekmektedir.

Buna göre hastaya herhangi bir sıvı maddesi verilmeden gerçekleştirilen hemodiyalizde oruç bozulmaz. Diğer diyaliz çeşitlerinde ise, vücuda gıda içerikli sıvı verildiği için oruç bozulur.

k) Anjiyo Yaptırmak

Halk arasında anjiyo olarak bilinen operasyon, teşhise yönelik (anjiyografi) ve tedaviye yönelik olarak uygulanmaktadır. Anjiyografi vücut damarlarının görüntülenmesi demektir. Damar içine damarların görünür hale gelmesini sağlayan ve "kontrast" madde olarak tanımlanan ilaç verilerek, anjiyogram adı verilen filmler elde edilir. Anjiyografi sayesinde organları besleyen damarlar görüntülenerek damar hastalıkları veya bu damarlardan beslenen organlara ait tanı koydurucu bilgiler edinilir. Tedaviye yönelik olarak uygulanan anjiyonun

klasik yöntemi anjiyoplastidir. Bu ise, dar veya tam tıkalı damarların “balon” ya da “stent” denilen özel araçlarla tekrar açılması için yapılır.

Bu bilgiler ışığında gerek anjiyografi, gerekse “anjiyoplasti” operasyonlarında yemek ve içmek anlamı bulunmadığından, oruç bozulmaz.

l) Biyopsi Yaptırmak

Tahlil amacıyla vücudun herhangi bir organından parça alınması (biyopsi), orucu bozmaz.

m) Kan Vermek

Kan vermenin orucu bozup bozmayacağı konusunda, Hz. Peygamber’den rivayet edilen “Hacamat yapanın ve yaptıranın orucu bozulur” (Ebû Dâvûd, “Sıyam”, 28) hadisinden hareketle bazı İslâm bilginleri kan vermekle orucun bozulacağını söylemişlerdir. Din bilginlerinin çoğunluğu ise, Hz. Peygamber’in oruçlu iken hacamat olduğuna dair rivayeti (Buhârî, “Savm”, 32; Ebû Dâvûd, “Sıyam”, 29) esas alarak kan vermenin orucu bozmayacağını söylemişlerdir.

Bu iki hadis ve diğer rivayetler birlikte değerlendirildiğinde, “Hacamat yapanın ve yaptıranın orucu bozulur” hadisinin “hacamat yapanın ve yaptıranın orucu bozulma tehlikesiyle karşı karşıyadır.” şeklinde anlaşılmalıdır. Zira hacamat yapan kişi emerek kanı aldığı için boğazına kan kaçma ihtimali, hacamat yaptıranın ise zayıf düşeceğinden yeme içme zorunda kalma ihtimali bulunmaktadır. Nitekim Enes b. Malik de, hacamat yaptırmanın oruçluyu zayıf düşüreceğinden dolayı hoş karşılanmadığını söylemiştir. (Buhârî, “Savm”, 32)

Bu itibarla, oruçlu iken kan vermek orucu bozmaz.

n) Merhem ve İlaçlı Bant

Deri üzerindeki gözenekler ve deri altındaki kılcal damarlar yoluyla vücuda sürülen yağ, merhem ve benzeri şeyler emilerek kana karışmaktadır. Ancak cildin bu emişi, çok az ve yavaş olmaktadır. Diğer taraftan bu yeme içme anlamına da gelmemektedir. Bu itibarla, deri üzerine sürülen merhem, yapıştırılan ilaçlı bantlar orucu bozmaz.

4. ORUÇ İLE İLGİLİ BAZI MESELELER

a) Devamlı olarak uzun yola gidenler oruç ibadetini nasıl yerine getirir?

Dinen yolcu sayılan kimseler, isterlerse Ramazan orucunu erteleyebilir, daha sonra imkân bulunca tutamadığı oruçlarını kaza ederler. İkinci bölümde açıklandığı gibi yolculuk orucu ertelemek için bir mazerettir. (Bakara, 2/185) Bu mazeret devam ettiği sürece ruhsat da devam eder.

Bu tür mazereti olanlar namazlarını erteleyemezler, ancak seferi sayıldıkları sürece dört rekâtlı farz namazları iki rekât olarak kılarlar.

b) Yıkanmak ve denize girmek orucu bozar mı?

Ağız veya burundan su alıp yutulmadıkça, oruçlu kimsenin yıkanması veya denize girmesi orucuna zarar vermez. Peygamberimiz Ramazan'da imsaktan sonra yıkanmıştır. (Buhârî, "Savm", 22)

c) Parfüm ve kolonya kullanmak orucu bozar mı?

Parfüm veya kolonya kullanmak orucu bozmaz.

d) Oruçlu kimse diş tedavisi yaptırabilir mi?

Oruçlu bir kimsenin morfinli veya morfinsiz olarak dişlerini tedavi ettirmesi veya çektirmesi orucu bozmaz. Ancak tedavi esnasında, kan veya tedavide kullanılan maddelerden herhangi bir şeyin yutulması orucu bozar.

e) Makyaj yapmak veya yaptırmakla oruç bozulur mu?

Krem sürmek, makyaj yapmak veya yaptırmakla oruç bozulmaz.

f) Oruçlu kimse akupunktur yaptırabilir mi?

Akupunktur; vücutta belirli noktalara iğne batırmak suretiyle çeşitli hastalıkları tedavi etme metodudur. Akupunktur uygulanması halinde, vücudun beslenmesi, gıda alması söz konusu olmadığından, akupunktur yaptırmak orucu bozmaz.

g) Üç ayların (Recep, Şaban, Ramazan aylarının) aralıksız olarak oruçla geçirilmesinin dinî hükmü nedir?

Ramazan ayında oruç tutmak farzdır. Recep ve Şaban aylarında ise; Hz. Peygamber'in diğer aylara oranla daha fazla nafile olarak oruç tuttuğu ikinci bölümde beyan edilmişti. Ancak Recep ve Şaban aylarında Hz. Peygamber'in aralıksız oruç tuttuğuna dair sahih kaynaklarda herhangi bir rivayet bulunmamaktadır. Bu itibarla, Recep ve Şaban aylarının aralıksız olarak oruçlu geçirilip Ramazan ayına eklenerek peş peşe üç ay oruç tutulmasının dinî bir dayanağı yoktur.

h) Kaza oruçlarının aralıksız olarak tutulması gerekir mi?

Kaza oruçlarının aralıksız tutulması hakkında herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu itibarla, kazaya kalan oruçlar oruç tutulması mekruh olan günler dışında, ardı ardına veya ayrı olarak tutulabilir.

ı) Uçakla seyahat edenler iftar zamanlarını nasıl belirlerler?

Seyahate çıkan Müslümanın, imsak ve iftarını bulunduğu yerin takvimine göre yapması gerekir. Uçakla seyahat eden oruçlu kişi de, aynı prensibe göre uçuş esnasında uçağın üzerinde bulunduğu yere göre imsak ve iftar yapmalıdır.

i) Nafile oruç tutan bir Müslüman bir yemeğe davet edildiği zaman orucunu bozabilir mi?

Müslümanın davetine icabet etmek dinî bir görevdir. Bu itibarla bir yemeğe davet edilen Müslüman, davete katılıp orucunu bozabilir, hatta bozması daha

uygun olur. Sahabe-i kiram'dan Peygamberimizin yanında nafile orucu bozanlar olmuştur. (Tirmizî, "Savm", 34-35)

j) Güneşin hiç batmadığı veya gece ve gündüzün oluşmadığı yerlerde yaşayan Müslümanlar nasıl oruç tutarlar?

Vakitleri güneş veya ayın hareketlerine göre belirlenen namaz, oruç ve hac gibi belirli vakitlerde yerine getirilen ibadetler, vakitlerin normal oluştuğu beldeler dikkate alınarak düzenlenmiştir. Güneşin hiç batmadığı ve şafağın hiç kaybolmadığı veya gündüzün 24 saatten fazla devam ettiği yörelerde yaşayan Müslümanlar vaktin normal olduğu en yakın beldeyi esas alarak oruçlarını tutarlar. Bunun delili şu hadis-i şeriftir:

Sahabeden Nevvâs b. Sem'ân şöyle demiştir: Peygamber (s.a.s.), Deccal'dan söz etti. Bunun üzerine, *"Ey Allah'ın Rasûlü! O yeryüzünde ne kadar kalacak?" diye sorduğumuzda buyurdu ki: "40 gün kalacak. Bir günü bir sene gibidir. Bir günü bir ay gibidir. (Başka) bir günü de bir cuma günü gibidir. Diğer günleri ise (şu anki) günleriniz gibidir. Ya Rasûlallah! Bu bir sene gibi olan günde bir günlük namaz kâfi gelir mi, dedik. O, "hayır o günü (normal günlere göre) takdir edin buyurdu..."* (Müslim, "Fiten", 110)

---

[7] Zıhar kefareti: Bir kimsenin eşini, kendisiyle evlenmesi ebediyen haram olan bir kadına benzeterek mesela "Sen bana annem gibisin" demesi sebebi ile gerekli olan kefarettir. Bu kefareti yerine getirmedikçe eşi ile cinsel ilişkide bulunması haramdır. Tıpkı oruç kefaretinde olduğu gibi; (Köleliğin geçerli olduğu eski dönemler için bir köle azat etmekle veya) peş peşe iki kameri ay oruç tutmakla, buna gücü yetmiyorsa altmış fakire sabah-akşam yemek yedirmekle yerine getirilmiş olur.

[8] Katil (adam öldürme) Kefareti: Bir Müslümanı ya da İslâm ülkesine yaşayan bir gayrimüslimi hataen öldüren kimseye gereken kefarettir. (Köleliğin geçerli olduğu eski dönemler için, Müslüman bir köle azat etmekle veya) peş peşe iki ay oruç tutmakla yerine getirilir.

[9] Yemin kefareti: İleriye dönük bir işle ilgili olarak yaptığı yemini tutmayıp bozan kimseye gereken kefarettir. (Köleliğin geçerli olduğu eski dönemlerde bir köle azat etmekle veya) on fakiri sabah akşam yedirmek yahut orta hallisinden giydirmekle yerine getirilir.

[10] Bu şart köleliğin geçerli olduğu eski dönemler için söz konusu idi.

[11] Din İşleri Yüksek Kurulunun 20.02.2005 tarihli kararı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: RAMAZAN VE ORUÇ SEVİNCİ: BAYRAM

ALLAH'IM [12]

Rızan için orucumu
Tamam ettim kabul eyle,
Sana olan farz borcumu,
Edâ ettim, Kabul eyle.
Şükür bana sağlık verdin
Bu günlere eriştirdin
Bayramına yetiştirdin,
Şükranımı, Kabul eyle.
Ben hâlimden yakınırım
Umut, umut bakınırım,
Günahlardan sakınırım,
Tevbe ettim, Kabul eyle.
Doğru yolda yürüt beni,
Görmek ister canım seni,
İhsan eyle cennetini,
Dergâhına, Kabul eyle.

---

[12] Seyfettin Yazıcı, Ramazan ve Oruç, DİB Yayınları, Ankara 2000 adlı eserden alınmıştır.

GİRİŞ

Sevinç ve neşe günleri olan bayramlar, müminler üzerinde olumlu etkiler meydana getirir, dinî bilinç ve duyguların kuvvetlenmesini sağlar, insanlara yeni bir heyecan verir, sosyal kaynaşma, dayanışma ve barışmaya vesile olur.

Dinimizde Ramazan ve Kurban olmak üzere iki bayram vardır. Arapçada Ramazan Bayramı " ‘ıydü’l-fıtr", Kurban Bayramı ise, " ‘ıydü’l-edhâ" terimleriyle ifade edilir.

Sevgili Peygamberimiz Medine’ye hicret ettiklerinde, Medineliler’in eğlendikleri iki günleri vardı. Peygamberimiz (s.a.s.); "Bu günler nedir?" diye sordu. Medineliler, "Biz câhiliyye döneminden beri bu günlerde eğleniriz" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz;

إِنَّ اللهَ قَدْ أَبْدَلَكُمْ بِهِمَا خَيْرًا مِنْهُمَا يَوْمَ الْأَضْحَى وَيَوْمَ الْفِطْرِ

"Allah, size, o iki gün yerine daha hayırlı iki bayram vermiştir. Bunlar, Ramazan ve Kurban Bayramlarıdır" (Ebû Dâvûd, "Salât", 245) buyurmuştur.

Ramazan ve Kurban Bayramları hicretin ikinci yılından itibaren kutlanmaya başlanmıştır.

Peygamberimiz (s.a.s.), bayram günleri ve bu günlerin mahiyeti hakkında şöyle buyurmuştur:

يَوْمُ عَرَفَةَ وَيَوْمُ النَّحْرِ وَأَيَّامُ التَّشْرِيقِ عِيدُنَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ وَهِيَ أَيَّامُ
أَكْلٍ وَشُرْبٍ

"Arefe, kurban ve teşrik günleri biz Müslümanların bayramıdır. Bu günler yeme ve içme günleridir." (Ebû Dâvûd, "Savm", 49)

Ramazan Bayramı, Şevval ayının 1, 2, 3. günleri; Kurban Bayramı ise Zihicce ayının 10, 11, 12 ve 13. günleridir.

Sevinç, neşe, yeme ve içme günleri olduğu için Ramazan Bayramı’nın birinci, Kurban Bayramı’nın dört gününde oruç tutulmaz, tutulması tahrîmen mekruhtur.

Bayram günlerini ibadet ve itaatten soyutlayıp, sadece seyahat etme, eğlenme, zevk ve safa günü olarak anlamak isabetli olmadığı gibi sırf bir ibadet ve itaat günü olarak anlamak da isabetli değildir. Hem ibadet etmek hem de meşru sınırlar içinde eğlenmek ve neşelenmek gerekir. Hz. Peygamber (s.a.s.), düğünlerde olduğu gibi, bayramlarda da eğlence ve oyuna karşı çıkmamıştır.

Hz. Âişe validemiz şöyle anlatır:

"(Kurban Bayramı’nda) Rasûlullah (s.a.s.) yanıma geldi, karşımda Buâs ezgilerini def çalarak okuyan iki kız vardı. Yatağına uzanmış ve mübarek yüzünü çevirmişti. Derken içeriye (babam) Ebû Bekir girdi. ’Bu ne hâl? Allah Rasûlü’nün

yanında şeytan işi çalgı öyle mi?' diyerek beni azarladı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.s.) ona dönerek; *"Onlara dokunma ey Ebû Bekir! Her milletin bayramı vardır. Bu da bizim bayramımızdır"* buyurdu. (Buhârî, "Iydeyn", 2, 3; Müslim, "Iydeyn", 16)

Yine bir bayram günü Hz. Âişe'nin, Habeşlilerin Mescid-i Nebevi'de kalkan mızrak oyunu oynadıkları bir sırada onları seyretmek için izin istemesi üzerine Hz. Peygamber ona izin vermiş ve *"Tamam, yeter"* deyinceye kadar beraberce bu oyunu seyretmişlerdir. (Buhârî, "Iydeyn", 2; Müslim, "Iydeyn", 19)

Her Müslümanın bayram öncesi ve günlerinde yapması gereken görevler vardır. Bunları şöyle özetleyebiliriz:

I. BAYRAM NAMAZI KILMAK

Bayram sabahı erken kalkılmalı, yıkanıp temizlenmeli, güzel kokular sürünmeli, temiz ve yeni elbiseler giyilmelidir.

Ramazan Bayramı'nda, namazdan önce bir şeyler yenir, Kurban Bayramı'nda ise, kurban kesecekleri̇n, kurban etinden yiyinceye kadar bir şey yiyip içmemesi müstehaptır. Peygamberimiz (s.a.s.) böyle yapmıştır. (Tirmizî, "Salât", 385)

Bayram günü sabah namazı camide kılnır, yapılan vaaz dinlenir, güneşin doğuşundan 50 dakika sonra bayram namazı kılınır. Peygamberimiz Kurban Bayramı hutbesinde şöyle buyurmuştur:

إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبْدَأُ بِهِ مِنْ يَوْمِنَا هٰذَا أَنْ نُصَلِّيَ ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرَ فَمَنْ
فَعَلَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا

"Bu günümüzde yapacağımız ilk iş namaz kılmamızdır. Sonra döner kurban keseriz. Her kim böyle yaparsa, şüphesiz bizim sünnetimize uygun iş yapmış olur." (Buhârî, "Iydeyn", 3)

İki rekât olarak kılınan bayram namazları Hanefilere göre *vacip*, Şafiîlere göre *sünnet-i müekkede*dir. (Şirbinî, I, 587)

Hanefiler bayram namazının vacip oluşuna,

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ

"Rabbin için namaz kıl ve kurban kes" (Kevser, 108/2) anlamındaki ayeti delil olarak zikretmişlerdir. (Kâsanî, I, 275)

Sadece akıllı, ergen, sağlıklı, hür, mukim ve erkek Müslümanlar bayram namazı kılmakla yükümlüdürler.

Şafiî mezhebine göre bayram namazı kadınlar ve yolcuları için de sünnettir, ancak cemaatle kılınması şart değildir, münferiden de kılınabilir, fakat camide cemaatle kılınması daha faziletlidir. (Şirbinî, I, 587)

Bayram namazına gidemeyecek kadar kötürüm, felçli, engelli, özürlü ve hasta kimseler ile bunlara zorunlu olarak bakmak durumda olanlar, bayram namazına gittiği takdirde hastalığının artmasından veya uzamasından endişe edenler, yürümekten aciz olan yaşlılar, ayakları felç olmuş veya kesilmiş kimseler bayram namazı kılmakla yükümlü değillerdir.

Görme engelli olan kimseler kendileri camiye gelebilirler veya kendilerini camiye götürebilecek biri bulunursa bayram namazı kılmakla yükümlüdürler.

Bayram namazına gittiği takdirde kişinin önemli bir zarara veya sıkıntıya uğramasına yol açacak derecede şiddetli yağmur yağması, havanın çok soğuk veya çok sıcak olması veya yolun aşırı çamurlu olması gibi durumlarda bayram

namazı yükümlülüğü düşer.

Bayram namazına gittiği takdirde malı, canı veya namusunun tehlikeye gireceğine dair endişeler taşıyan kimse bayram namazı kılmak için camiye gitmeyebilir.

Bayram namazı kılmakla yükümlü olmakla birlikte isterlerse yolcular kadınlar da bayram namazı kılabilirler. (Tirmizî, "Salât", 383) Peygamberimiz (s.a.s.);

لَا تَمْنَعُوا نِسَائَكُمُ الْمَسَاجِدَ اِذَا اسْتَأْذَنَّكُمْ اِلَيْهَا

"Camiye gitmek istediklerinde kadınlarınıza engel olmayın" (Müslim, "Mesâcid", 135-36) buyurmuştur. Peygamberimiz ve sahabe zamanında hanımlar, namazlara katılmışlardır.

Ramazan Bayramı namazı öğle vakti öncesi kerahat vaktine kadar kılınabilir. Bir mazeret sebebiyle birinci günü kılınamazsa ikinci ve üçüncü günleri aynı vakitte kılınabilir.

Tıpkı kurbanın bayramın birinci gününde kesilememesi halinde ikinci veya üçüncü gün kesilebileceği gibi Kurban Bayramı namazı da bayramın birinci günü kılınamazsa ikinci gün kılınır, ikinci gün de kılınamaz ise üçüncü gün kılınabilir. (Kâsanî, I, 276)

Ramazan ve Kurban Bayramı namazları ikişer rekâttır ve cemaatle kılınır. Namaz vakti girince, ezan ve kamet getirilmeksizin imam - hatip, Ramazan veya Kurban Bayramı namazına niyet eder. Cemaat de aynı şekilde bayram namazını kılmak üzere imam-hatibe uymaya niyet eder.

Bayram namazları camilerde veya namazgâhlarda cemaatle kılınır, tek başına cemaatsiz kılınmaz. Bayram namazına yetişemeyen kimse artık bayram namazı yerine kuşluk namazı gibi iki veya dört rekât namaz kılar.

BAYRAM NAMAZI ŞÖYLE KILINIR:

İmam, *"Allâhü ekber"* diyerek tekbir alır ve ellerini bağlar. Cemaat de aynı şekilde tekbir getirip ellerini bağlar. İmam ve cemaat içlerinden *"Sübhâneke"* duasını okur. Sonra İmam ve cemaat, *"Allâhü ekber"* diyerek tekbir alır, eller kulaklar hizasına kadar kaldırılıp yana bırakılır. Sonra aynı şekilde *"Allâhü ekber"* diyerek bir tekbir daha alınır ve eller yine yana bırakılır. Üçüncü kere *"Allâhü ekber"* diyerek tekbir alınır ve bu sefer eller bağlanır. Tekbirler arasında üç defa *"sübhanellâhil-azîm"* diyecek kadar beklenir. Bundan sonra cemaat susup bekler. İmam, gizlice eûzü-besmele çeker, Fatiha ve bir sureyi sesli olarak okur, sonra rukû ve secdeler yapılır ve ikinci rekâta kalkılır.

İkinci rekâtta imam, gizlice besmele çeker ve *"Fatiha"* ve *"bir sure"*yi sesli olarak okur. Ardından imam ve cemaat, *"Allâhü ekber"* diyerek tekbir alır, eller kulaklar hizasına kadar kaldırılıp yana bırakılır. Peşinden aynı şekilde *"Allâhü ekber"* diyerek bir tekbir daha getirilip eller yine yana bırakılır. Sonra *"Allâhü ekber"* diyerek üçüncü bir tekbir daha alınır ve eller yine yana salınır. İlk rekâtta olduğu gibi ikinci rekâtta da tekbirler arasında *"sübhânellahil-azîm"* diyecek kadar beklenir. Üçüncü tekbirin akabinde "Allâhü ekber" diyerek rukûa varılır. Tıpkı

birinci rekâtta olduğu gibi rukû ve secdeler tamamlanır. İkinci secdeden sonra oturulur. *"Tahiyyât"*, *"Salli" "Bârik"*, *"Rabbenâ Âtinâ"* ve *"Rabbenağfirlî"* duaları okunur. Sağa ve sola selam verilerek namazdan çıkılır.

Buna göre bayram namazlarının her iki rekâtında, diğer namazlara göre fazladan üçer tekbir getirilmiş olur ki bunlara *"zevâid tekbirleri"* denir. Bu tekbirleri getirmek vaciptir.

Şafiî mezhebine göre her iki rekâtta da Fatiha suresinden önce olmak üzere, birinci rekâtta yedi, ikinci rekâtta beş tekbir alınır. (Şirbinî, I, 588)

Selam verildikten sonra imam-hatip minbere çıkar ve oturmadan bir hutbe okur. (Ebû Dâvûd, "Salât", 248) Bu hutbe iki kısımdan oluşur.

Cuma namazında hutbe okumak cumanın geçerli olmasının şartı iken bayram namazında sünnettir. Yine hutbe cuma namazında namazdan önce, bayram namazında ise namazdan sonra okunur.

İmam-hatip, bayram hutbelerinde genel olarak bayramın birleştirici özelliğinden bahseder. İslâm kardeşliği, yardımlaşma gibi konulara değinir. Ayrıca, Ramazan Bayramı hutbesinde, zekât ve sadaka ibadetleri; Kurban Bayramı hutbesinde ise Kurban ibadeti ve teşrik tekbirleri hakkında bilgiler verir.

Gücü yeten kimse namaza yürüyerek gider ve giderken yolda tekbir getirir; güler yüzlü ve sevinçli bir tavır sergiler. Peygamberimiz (s.a.s.) böyle yapmıştır. (Tirmizî, "Salât", 384)

II. RAMAZAN BAYRAMI’NDA FITIR SADAKASINI VERMEK

“Fıtr” kelimesi sözlükte “orucu açmak”, aynı kökten fıtrat kelimesi ise “yaratılış” anlamına gelir.

“Fıtır sadakası”, Ramazan orucunu tutup bayrama kavuşmanın bir şükran ifadesi olarak fakirlere yapılan bir yardımdır.

Fıtır sadakası halkımız arasında “fitre” kelimesi ile ifade edilmektedir.

Fitre, Ramazan orucunun farz kılındığı hicretin ikinci yılında Şaban ayında zekâttan önce *vacip* kılınmıştır.

Dinen zengin sayılanlar fıtır sadakası vermekle yükümlüdürler. Bu kimseler, hem kendi adına hem de bakmakla yükümlü olduğu kimseler adına fıtır sadakası verirler.

Fıtır sadakası, *Ramazan Bayramı’nın birinci günü fecr-i sadığın doğuşu anında vacip olur.*

Fıtır sadakasını bayramın birinci günü sabah namazı ile bayram namazı arasında vermek sünnettir.

Sadaka-i fıtır Ramazan ayı içerisinde verilebileceği gibi bayramının birinci günü verilememesi halinde daha sonra da verilebilir. Bayramdan önce verilmesi ile bayramdan sonra verilmesi arasında geçerlilik bakımından herhangi bir fark yoktur.

Hanefîlere göre fıtır sadakası buğday, arpa, hurma ve kuru üzüm olmak üzere dört nevi gıda maddesinden verilir. Bu maddelerin bedeli de verilebilir.

Fıtır sadakasının miktarı, buğdayda yarım sâ’ (Ebû Dâvûd, “Zekât”, 20), arpa, hurma ve üzümde bir sâ’dır. (Buhârî, “Zekât” 72)

Bir sâ’, 2, 917 kilogramdır.

Şâfiîlere göre fitre her çeşit hububattan, hurma ve kuru üzümden 1 sâ’ olarak verilir. Ancak fitre mükellefin bulunduğu bölgede en çok tüketilen gıda maddelerinden ödenmelidir.

Fıtır sadakasında temel espiri, bir kişinin bir günlük yiyecek-içeceğini karşılamaktır. Ülkemizde fıtır sadakasının miktarı her yıl Din İşleri Yüksek Kurulunca günün şartlarına göre belirlenmektedir.

Fıtır sadakası ile ilgili birçok hadis vardır. Mesela konu ile ilgili bir hadis şöyledir:

أَلَا إِنَّ صَدَقَةَ الْفِطْرِ وَاجِبَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى حُرٍّ أَوْ عَبْدٍ
صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ مُدَّانِ مِنْ قَمْحٍ أَوْ سِوَاهُ صَاعٌ مِنْ طَعَامٍ

“Fıtır sadakası; kadın veya erkek, hür veya köle, büyük veya küçük her Müslüman’a

vaciptir. Miktarı; iki müd (yarım ölçek) buğday veya onun dışındaki yiyecek maddelerinden bir sâ'dır" (Nesaî, "Zekât" 35; İbn Mâce, "Zekât" 21)

Fıtır sadakası, Tevbe suresinin 60. ayetinde zikredilen kimselere verilir. Kendilerine zekât verilmesi caiz olmayanlara fıtır sadakası da verilmez.

Dinen zengin sayılanlar ile kişi eşine, anne ve babasına, dede ve ninelerine (usulüne), çocukları ve torunlarına (fürûuna) ve bakmakla yükümlü olduğu yakınlarına fıtır sadakası veremez.

Fıtır sadakası verilirken, mükellefin bulunduğu yerdeki fakirler ile uzakta bile otursalar fakir akrabalara verilmesi daha iyi olur.

Bir kimse fitresini bir fakire verebileceği gibi, birkaç fakire de verebilir. Ayrıca birçok kişi de fitrelerini bir fakire verebilirler.

III. ZİYARET YAPMAK

Bayram günlerinde anne-babalar başta olmak üzere yakınlar, dostlar, komşular, hastalar ve arkadaşları ziyaret etmek, onlarla bayramlaşmak bayramda yapılacak önemli görevler arasında yer alır. Yüce Allah, yakınlarla ilginin kesilmemesini istemekte, aksi davrananların cezalandırılacağı bildirmektedir:

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِه۪ وَيَقْطَعُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِه۪ٓ
اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِۙ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُٓوءُ الدَّارِ

“Allah’a verdikleri sözü, pekiştirilmesinden sonra bozanlar, Allah’ın korunmasını emrettiği şeyleri (akrabalık bağlarını) koparanlar ve yeryüzünde fesat çıkaranlar var ya; işte onlar için lânet ve yurdun kötüsü olan cehennem vardır..” (Ra’d, 13/25)

Akraba ve komşulara iyilik etmek ve onlarla iyi geçinmek Rabbimizin tavsiyesidir:

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِه۪ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ
وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّب۪يلِۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا
يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

“Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya, eliniz altındakilere iyilik edin. Şüphesiz Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.” (Nisa, 4/36)

IV. YOKSUL VE MUHTAÇLARA YARDIM ETMEK

Bayramlarda yapacağımız en önemli işlerden biri de yetim, kimsesiz ve yoksullarla ilgilenmek, onlara maddi-manevi destek vermek, kendilerine yalnızlıklarını hissettirmemektir. Bu insanî ve İslâmî bir görevdir. Ayrıca aile fertleri ve çocuklar sevindirilmelidir.

V. KÜSKÜNLERİN BARIŞMASI

Bayramların barış ve sevinç günleri olması hasebiyle küsler barışmalıdır. Dinimiz üç günden fazla dargın durmaya cevaz vermez. Peygamberimiz (s.a.s.),

لاَ يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ اَنْ يَهْجُرَ اَخَاهُ فَوْقَ ثَلاَثٍ

"Bir Müslümanın diğer Müslümana üç günden fazla dargın durması helâl olmaz." (Buhârî, "Edeb", 57) buyurmuştur.

Sonuç olarak Müslümanlar bayramları aile fertleri, yakınları, komşuları ve arkadaşları ile neşe ve zevk içerisinde geçirmeli, bayram namazı kılma, kurban kesme, sadaka-i fıtır verme ve eş-dost ziyareti gibi görevleri yapmalıdır.

Bayram geceleri ibadetle ihya edilmeli, kaza namazı kılınmalı, Kur'ân-ı Kerim okumalı, Allah Teâlâ'dan af ve mağfiret istenmeli ve dua edilmelidir.

SON SÖZ

Allah'a kulluk için yaratılan insanın bu görevini yerine getirebilmesi için dinin emir ve yasaklarına, helal ve haramlarına riayet etmesi; Allah'a, kendisine, ailesine, insanlara ve diğer varlıklara karşı görevlerini yerine getirmesi; günlük, aylık, yıllık ve ömürlük ibadetlerini ifa etmesi gerekir. Yıllık ibadetlerimizden biri de oruç tutmaktır.

Oruç ibadeti, Ramazan ayında yerine getirilir. Çünkü Müslüman bu ayda;

— Oruç tutar.

— Teravih namazını kılar.

— Zekâtını bu ayda verir.

— Bolca Kur'ân okur.

— Çokça dua eder.

— Günahlarına tövbe ve istiğfar ederek arınır.

— İftar verir.

— Fakirlere yardım eder.

— Nefis terbiyesi ve irade eğitimi yapar.

— Sabırlı, disiplinli ve hoşgörülü olmayı öğrenir.

— Kadir Gecesi'ni ihya eder.

— İtikâf yapar.

— Vaaz dinler.

— Mukabele dinler.

— Sadaka verir.

Ramazan ayı; af, mağfiret ve günahlardan arınma ayıdır. Müslüman, Ramazan ayında ibadetlere, haramlardan sakınmaya daha çok gayret eder, kulluk bilinci içersinde olur. Yüce Allah da bu ayda merhametini daha çok ihsan eder, oruç tutan ve Ramazan ayını ihya eden kullarına daha çok sevap verir ve onları affeder.

Müslüman bir aylık yoğun bir riyazat ve gayretle Ramazan ayı sonunda tertemiz olur. Bir ayın sonunda bayram yapar, sevinci kutlar. Bir sonraki Ramazan ayına kadar manen kirlenmemeye, imanını korumaya, ibadetlerine devam etmeye ve günahlardan uzak durmaya özen gösterir.

Son sözümüz Allah Rasûlünün şu sözüdür:

"Kim inanarak ve sevabını umarak Ramazan orucunu tutarsa Allah o kimsenin geçmiş günahlarını bağışlar." (Buhârî, "Sıyam", 6)

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Fecr: Güneşin doğmasından önce beliren tan yeri ağarması, şafak sökmesi, gece ile gündüzün birbirinden ayrıldığı vakit.

Fecr-i kâzib: Gerçek olmayan fecir; gecenin sonunda doğu ufkunda dikine oluşan ve kısa sürede kaybolan aydınlık.

Fecr-i sâdık: Gerçek fecir; gece karanlığının kaybolmaya başlayıp güneş ışığının belirtilerinin görünmeye başladığı, ufuktaki aydınlığın enlemesine, uzunlamasına ufka yayıldığı vakit.

Gündüzün başlangıcı olan fecr-i sâdıkla, sabah namazının vakti girer ve imsak vakti başlar.

Fidye: İnsanı içinde düştüğü bir durumdan kurtarmak için ödenen bedel. Yerine getirilemeyen bir ibadetin veya ibadette meydana gelen bir eksikliğin yükümlülüğünden kurtulmak için ödenen maddi bedel.

Oruç tutmaya gücü yetmeyecek derecede yaşlı veya tedavisi mümkün olmayan hastalar, oruç tutmayıp ve bu oruçları kaza etmekten de ümit keserlerse, oruçsuz geçirilen her gün için fidye öderler.

Fitre: Bkz. Sadaka-i Fıtır

İskat-ı Savm: İskat, düşürmek anlamına gelmektedir. Dinî literatürde, kişinin sağlığında edâ edemediği, sürekli mazereti sebebi ile tutamadığı yahut geçici mazereti ortadan kalktığı halde oruçları kaza etmeden ölmesi durumunda, ölümünden sonra fakirlere fidye ödenmek sureti ile oruç borçlarının düşürülmesi, böylece sorumluluktan kurtulması.

İftar: Orucu açmak, oruçluya orucunu açtırmak, başlanmış orucu bozmak veya hiç oruç tutmamak. Genel olarak iftar oruca aykırı davranışta bulunma manasına gelmekle birlikte, yaygın olarak, oruçlu kimsenin vakti gelince usulüne uygun biçimde orucunu açmasıdır.

İmsak: Kendini tutma, engelleme, el çekme, geri durma. İmsak vaktinden, iftar vaktine kadar yemeden, içmeden, cinsî münasebetten ve diğer orucu bozan şeylerden uzak durma.

İtikâf: İbadet veya başka bir gaye için bir yerde kendini tutmak, kalmak, inzivaya çekilmek; insanlardan tenha bir yerde kalmak, bir şeye bağlanmak.

Özellikle Ramazan ayında itikâfa girmek sünnettir. Hz. Peygamber, Medine'ye hicret ettikten sonra her yıl Ramazan ayının son on gününde itikâfa girmişlerdir.

Kadir Gecesi: Ramazan ayı içerisinde yer alan ve bin aydan daha hayırlı olduğu bildirilen Kur'ân-ı Kerim'in indirildiği gece.

Kaza: Zamanında usulüne göre yerine getirilemeyen veya başlandıktan sonra bozulan namaz, hac ve oruç gibi ibadetlerin, başka bir zamanda yerine getirilmesi.

Keffâret: Örtmek, yok etmek, ortadan kaldırmak anlamına gelen "kefr" kelimesinden türetilen kefaret, sözlükte "kusur veya günahı örten, izâle eden şey" anlamına gelmektedir. İşlenen bir takım günahların, meydana gelen kusur ve eksikliklerin Allah Teâlâ tarafından affedilmesi için yine O'nun tarafından belirlenmiş bazı vesileler demektir.

Oruç kefareti, Ramazan ayında herhangi bir özür bulunmaksızın orucunu kasten kendi isteği ile bozan kimseye gereken kefarettir. Ramazan ayında, farz olan orucu tutarken, meşru bir mazereti olmaksızın bilerek ve isteyerek orucu

bozan kişi, kefaret olarak köle azat eder, bunun mümkün olmaması halinde iki ay üst üste oruç tutar, buna da gücü yetmez ise altmış fakiri sabah ve akşam doyurur veya yemek parasını verir. Yemek parasını 60 günde bir fakire verebileceği gibi, bir günde 60 fakire de verebilir. Bir günde hepsini bir fakire vermesi caiz değildir. Kefaret olan oruca kamerî ayın ilk gününde başlamış ise iki ay, daha sonra başlamış ise 60 gün ara vermeden oruç tutar. Kadınların ay halleri dışında ara verilmesi halinde yeniden başlar. Kadınlar ise, ay hallerinde oruca ara verirler ve biter bitmez, ara vermeden kaldığı yerden devam ederler.

Mukabele: Kur'ân'ı birinin yüzünden veya ezbere okuması diğerlerinin de onu Kur'ân'dan veya ezbere takip etmesi veya dinlemesi.

Mukabele geleneği, Peygamberimiz ile vahiy meleği Cibril'in uygulamasına dayanır. Cibril, her yıl Ramazan ayında inen Kur'ân ayetlerini Peygamberimize okuyarak arz eder, böylece yazılan ve ezberlenen Kur'ân bölümleri kontrol edilirdi.

Ramazan: Farz olan oruç ibadetinin yerine getirildiği kamerî ay.

Ru'yet-i hilal: hilalin görülmesi, kamerî ayların tespitinde ayın gözetlenmesi ve görülmesi.

Namaz vakitlerinin belirlenmesinde güneşin hareketleri; oruç, hac, zekât, fıtır sadakası, kurban gibi ibadetlerle bayram günlerinin tespitinde ise ayın hareketleri esas alınmaktadır. Bu ibadetlerin zamanlarının doğru olarak belirlenmesi, kamerî aybaşlarını, özellikle Ramazan, Şevval ve Zilhicce aylarının ilk günlerinin doğru tespitine bağlıdır.

Sadaka-i Fıtır: Dinen zengin olarak Ramazan ayının sonuna yetişen Müslümanın belirli kimselere vermesi vacip olan bir sadaka.

Sahur: Oruç tutacak kişilerin imsak vaktinden önce gece yedikleri yemek.

Teravih: Sözlükte "rahatlatmak, dinlendirmek" anlamlarına gelen tervîha kelimesinin çoğulu olan teravih, dinî bir kavram olarak, Ramazan ayında, yatsı namazından sonra kılınan nafile namazdır.

DİZİN

A

B

D

E

F

G

S

Ş

T

U

V

Y

Z

Zilkade; 87

BİBLİYOGRAFYA

Abdülbâkî, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemü'l-Müfehres Li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, İstanbul, 1982.

Aclûnî, İsmail b. Muhammed (ö. 1162/1748), *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs Ammâ İştehera Mine'l-Ehâdîsi Alâ Elsîneti'n-Nâs*. Tashih, Ahmed el-Kalas, Beyrut 1405/1985.

Ahmed b. Hanbel, (ö. 241/855) *el-Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Ahmet Naim-Kamil Miras, *Sahîhi Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, l972.

Bilmen, Ömer Nasûhi, *Büyük İslâm İlmihali*, Bilmen Yayınları, İstanbul, tarihsiz.

Buhârî, Muhammed b. İsmail (ö. 256/869), *es-Sahîh,* Çağrı yayınları, İstanbul, 1981.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'âs (275/888), *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Hâkim Nisabûrî, Ebû Abdillah Muhammed (ö. 405/1014), *el-Müstedrek Ale's-Sahîhayn*, Beyrut, tarihsiz.

Hatîb Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed (ö. 977/1569), *Muğnî'l-Muhtâc İlâ Ma'rifeti Meâni'l-Elfâzi'l-Minhâc*, tahkik, Ali Muhammed ve Adil Muhammed, Dâru'l-Kütibi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, Nevevî'nin el-Minhac'ı ile birlikte olan Mekke baskısı, tarihsiz, Daru'l-Kütübi'l-Arabiyye.

İbn Mâce, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, (ö. 275/88), *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Kara Seyfullah, *Peygamber Döneminde Gençlik*, Ağaç Yayınları, Ankara, 2003, birinci baskı.

Karagöz İsmail, *Aile ve Gençlik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3. baskı, Ankara, 2005.

Karaman Hayrettin ve arkadaşları, *İlmihal* I-II, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.

Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd, (ö. 587/1191), *Bedaiu's-Sanâyi fî Tertîbi'ş-Şerâi'*, Dâru'l-Kütibi'l-Arabiyye, Beyrut,1986.

Malik b. Enes, (ö. 179/795), *el-Muvatta*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Münzirî, Zekiyyüddin Abdülazîm Abdülkavî (ö. 656/1258), *et-Terğîb ve't-Terhîb Mine'l-Hadîsi's-Şerîf,* tahkik, Mustafa Muhammed Ammare, Dâru İhyai't-Türâsî'l-Arabiyyi, Beyrut, 1986.

Müslim, b. el-Haccâc, Ebu'l-Huseyin el-Kuşeyrî (ö. 261/874), *el-Câmiu's-Sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b Ali b. es-Sinan b. Bahr el-Horasânî (ö. 303/915), *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

Râğıb, el-İsfehânî, *el-Müfradât Fî Garîbi'l-Kur'ân*, baskı yeri ve tarihi yok.

Şirâzî, Ebû İshak, *el-Mühezzeb Fî Fıkhi el-İmam eş-Şâfî*, 1. baskı, Dâru'l-Kalem-ed-Dâru'ş-Şamiyye, Beyrut, 1992.
Şirbinî, Şembüddîn Muhammed b. Muhammed el-Hatîb*, Muğnî'l-Muhtac İlâ Ma'rifeti Me'ânî Elfâzî'l-Minhâc*, 1. baskı, Dâru'l-Kütibi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
Taberî, Abdullah b. Cerîr, (ö. 310/922), *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, Mısır, 1954.
Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, (ö. 279/892), *es-Sünen*, Çağrı Yayınları İstanbul, 1982.
Uysal, Veysel, *Psiko-Sosyal Açıdan Oruç,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.
Yazır, Hamdi, (ö. 1951), *Hak Dini Kur'ân Dili*, Eser Kitabevi, İstanbul, 1971.